

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİYO İKTİDAR ‘GÖZETİM’İNDE PLANLAMA:
TARLABAŞI KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda HAYAL

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

HAZİRAN 2013

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BİYO İKTİDAR ‘GÖZETİM’İNDE PLANLAMA:
TARLABAŞI KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Seda HAYAL
502101817**

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülden ERKUT

HAZİRAN 2013

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502101817 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Seda HAYAL**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**BİYO İKTİDAR ‘GÖZETİM’İNDE PLANLAMA: TARLABAŞI KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ ÖRNEĞİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Gülden ERKUT**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Nilgün ERGÜN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Tolga İSLAM
Yıldız Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **03 Mayıs 2013**
Savunma Tarihi : **04 Haziran 2013**

Normların dışında kalan tüm bireylere,

ÖNSÖZ

Söze, en zor dönemlerimde evime gelen/benimle yaşayan, kıymetleri geçirilen yıllarla ölçülemeyecek; her daim yanımda olan güzel insanlarıma minnettar olduğumu belirterek başlamak isterim.

Bu tezin ortaya çıkmasında manevi desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen, isimleri yazmakla bitmeyecek olan dostlarım, ailem- *özellikle de hayatlarımıza hoşgelen canım Sarp'ımın varlığına*-patroniçem ve hocalarıma teşekkürü bir vazife bilirim.

Şehir ve Bölge Planlama bölümünden mezun olup hızla değişime uğrayan kentlerde, bu değişimden etkilenen toplumlar üzerine söz söyleme konusunda kılavuz edindiğim kent sosyolojisi adına çalışmalarımı destekleyen, aramızdaki mecburi mesafeye rağmen hep yanımda olduğunu hissettiğim değerli danışmanım Prof. Dr. Gülden Erkut'a içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tezime dair tüm görüş ve katkıları açısından özellikle teşekkür etmem gereken bir diğer isim ise hiç şüphesiz İstanbul Teknik Üniversitesi araştırma görevlilerinden Ervin Sezgin'dir.

Güzel bir çalışma kapsamında bir araya geldiğim Berlin Teknik Üniversitesi, Kent Yönetimi Programı öğrencileri; özellikle de Tarlabası Araştırma Grubundaki değerli arkadaşlarımla Tarlabası'nda deneyimlediklerimizi paylaşma imkanı bulduğum için ne kadar mutlu ve şanslı hissettiğimi de belirtmeliyim.

Hayatımı ve hatta beni şekillendirdiğine inandığım tiyatro topluluklarım Taşkışla Sahnesi ve özellikle de, tez konumu belirlememe ve kararlılıkla devam etmeme yol açan Atölye Tiyatro Topluluğu üyelerine de yine teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2013

Seda HAYAL
Şehir Plancısı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	1
1.2 Tezin Kapsamı.....	2
1.3 Tez Süreci ve Yöntemi	2
2. TEORİK ARKA PLAN	5
2.1 İktidar	5
2.2 Biyo İktidar.....	6
2.2.1 İktidar tekniklerinden biyo iktidara.....	7
2.2.1.1 İktidar teknikleri.....	9
2.2.2 Nüfus düzenleme.....	10
2.2.3 Norm ve normalizasyon toplumu.....	12
2.2.4 Panopticon: Gözetim/gözetleme toplumu	14
3. BİYO İKTİDAR VE KENT PLANLAMA ARASINDA KURULAN	
BAĞLANTI.....	19
3.1 Kent Planlama	19
3.2 Biyo İktidar ve Kent Planlama	22
3.2.1 Nüfus düzenleme ve kent planlama	25
3.2.1.1 Göç, gecekondulaşma ve kentsel dönüşüm.....	28
3.2.2 Norm/normalizasyon toplumu ve kent planlama	30
3.2.3 Panopticon: Gözetim/gözetleme toplumu ve kent planlama.....	34
3.2.4 Normalizasyon toplumu ve gözetim toplumu ile kent planlama	36
3.3 Biyo İktidar ve Kentsel Dönüşüm Arasında Kurulan Bağlantı	38
3.3.1 Nüfus düzenleme ve kentsel dönüşüm	40
3.3.2 Norm/ normalizasyon toplumu ve kentsel dönüşüm.....	41
3.3.3 Gözetim/gözetleme toplumu ve kentsel dönüşüm	42
4. TARLABAŞI'NDA YAPILAN KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN BİYO İKTİDAR	
“GÖZETİM”İNDE ELE ALINMASI.....	45
4.1 Tarlabası Süreci Hakkında Genel Bilgi	45
4.2 Tarlabası Kentsel Dönüşümü	46
4.3 Biyo İktidar ve Tarlabası Kentsel Dönüşümü: Dönüşüme Dışarıdan Bakış ...	49
4.3.1 Nüfus düzenleme ve Tarlabası kentsel dönüşümü	49
4.3.2 Norm/normalizasyon toplumu ve Tarlabası kentsel dönüşümü.....	54
4.3.3 Panopticon: Gözetim/Gözetleme Toplumu ve Tarlabası Kentsel	
Dönüşümü	57

4.4 Saha Çalışması ve Görüşmelerde Biyo İktidar Bulguları: Dönüşüme İçerden Bakış	58
4.4.1 Tarlabası'nda yaşamın algılanması.....	63
4.4.1.1 Uzlaşma/katılım	66
4.4.1.2 TOKİ konutları.....	69
4.4.1.3 Yıkım süreci	70
4.4.1.4 Projeden sonraki görünüm ve alanın kullanıcıları.....	72
4.5 Biyo iktidar ve Tarlabası kentsel dönüşümü: Dönüşüme bütünleşik bakış.....	74
5. GENEL DEĞERLENDİRME/SONUÇ.....	75
KAYNAKLAR.....	79
EKLER.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	93

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : İktidar teknikleri.....	4
Çizelge 4.1 : Tekli görüşme yapılan kişilerin profilleri.....	61
Çizelge 4.2:Grup1 görüşmelerinde görüşülen kişilerin profilleri.....	62
Çizelge 4.3 :Grup2 görüşmelerinde görüşülen kişilerin profilleri.....	63
Çizelge 4.4 :Biyo iktidar ve Tarlabası kentsel dönüşümü arasında kurulan bağ.....	74

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 :Tez süreci ve yöntemi şeması.....	4
Şekil3.1 :Biyo iktidar ve planlamanın kesişim kümesi	23
Şekil 3.2 :Biyo iktidarın alt kümesi olarak planlama	24
Şekil 3.3 :Biyo iktidar ve planlama denk kümeleri	24
Şekil 3.4 :Afet yasasıyla ilgili personel alım sınavı sorusu	40
Şekil 4.1 :Tarlabaşı'nın İstanbul'daki konumu.....	45
Şekil 4.2 :Tarlabaşı'nı etkileyen tarihsel süreç	46
Şekil 4.3 :Beyoğlu Belediyesi yenileme alanları paftası	47
Şekil 4.4 :Yenileme alanı ilan edilen alan-1	48
Şekil 4.5 :Yenileme alanı ilan edilen alan-2	48
Şekil 4.6 :Projeye göre yeni Tarlabaşı'nın yeni görünümünden örnekler	49
Şekil 4.7 :Proje alanının yeni görünümünden örnekler	56
Şekil 4.8 :Proje alanının eski-yeni görünümü karşılaştırması	56
Şekil 4.9 :Saha çalışması paftası.....	59
Şekil 4.10 :Panellerle çevrili proje alanı.....	70
Şekil 4.11 :İkinci görüşmenin yapıldığı yıkım alanı	71
Şekil 4.12 :İkinci görüşme esnasında gerçekleşen yıkım	71
Şekil 4.13 :Tescilli yapının korunması	72
Şekil A.1 :Faruk Göksu'nun hazırladığı rapordan alıntı	86
Şekil B.1 :Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-1	87
Şekil B.2 :Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-2	88
Şekil B.3 :Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-3	89
Şekil B.3 (devam):Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-3	90
Şekil B.3 (devam):Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-3	91

BIYO İKTİDAR ‘GÖZETİM’İNDE PLANLAMA: TARLABAŞI KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEĞİ

ÖZET

Biyo iktidar, kapitalizmle çok iyi çalışan bir iktidar tekniğidir ve bedenleri disipline eden; nüfusları düzenleyen iktidar tekniklerinden daha üst bir yerde konumlanıp her iki tekniği de içinde barındırır. Günümüz iktidar tekniği olarak adlandırabileceğimiz biyo iktidar her zaman ve her yerdedir. Kavramı, üç başlık altında incelemek mümkündür: Nüfus düzenleme, norm/normalizasyon toplumu ve gözetim/gözetleme toplumu oluşturma.

İnsanları biyolojik bir tür olarak gören bu iktidar tekniği ile planlamanın ilişkisinin kurulması, yine biyo iktidarın üç bileşeni üzerinden kurgulanmaya çalışılmıştır. Kent planlamanın pek çok alanda kavramsal olduğu kadar; uygulama anlamında da biyo iktidarla kesiştiğinden söz etmek mümkündür.

Planlama, nüfus hareketlerini yönlendirici özellikleri ile insanları yığınlar halinde hareket ettirebileceği gibi; üst ölçekten gelen kararlarla doğrudan kent mekanını etkileyebilecek bir araç olabilecektir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde geç gelen sanayileşmeyle birlikte başlayan göç hareketleri ve gecekondulaşmayla ortaya çıkan çarpık kentleşmenin sonucu olarak, günümüzde gittikçe popülerleşen kentsel dönüşümle ‘planlama’ yapılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda yaşanan planlama süreçlerinin de doğrudan biyo iktidarla ilişkisinin ortaya konmasının anlamlı olduğundan bahsedilebilecektir.

Gerek kent planlama süreçleri; gerek kentsel dönüşüm konusu özelinde, yaratılmaya çalışan norm/normalizasyon toplumunun izlerine rastlamak söz konusudur. Kentsel ayrışma, sosyal ve fiziksel olarak ayrışma olarak değerlendirildiğinde, bu süreçlerin bazen planlama ile başladığından; kimi zaman da planlama sebebi olarak gösterilecek başlıklar olduğundan bahsetmek mümkündür. Dışlanma ya da kent mekanının eşit kullanılamaması gibi konular, toplumda yer alan dezavantajlı olarak adlandırabileceğimiz grupların yaşadığı mağduriyetin konusudur. Bu topluluklar ya da bireyler normalizasyon toplumunun dışında kalmamak için çabalamak durumundadırlar. Dışlanmamak için ya kimliklerini saklamak ya da ‘normal’ bir hayata geçmek zorunda kalmaktadırlar.

Gözetim/Gözetleme toplumunun yaratım sürecinde ise, Panopticon hapishane modelinin yaratılmak istenen toplum modeline dair söz söylediğinden bahseden Foucault’dan hareketle, kent mekanı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kentlerin gözetimi, gerek kamu kuruluşları; gerekse özel sektör tarafından kullanılan kameralandırma sistemiyle sağlanmaktadır. Bunun dışında gözetleme ile sağlanan bilginin kentlerde yarattığı iktidar, planlamaya girdi sağlamaktadır. Bilginin nesnesi olan insanlar kimi zaman gözetlenme duygusuyla kendi kendini denetlemek ve normalizasyon toplumuna katılmak zorunda kalmaktadır. Bu noktada, gözetleme ve normalizasyon toplumunun birbirleri ile olan yakın ilişkisine dikkat çekmek yerinde olacaktır. Kent mekanının günümüz normlarına göre boş zamanlarda gidilmesi

gereken alışveriş merkezleri, çalışılması gereken iş kuleleri, yaşanması gereken güvenli kapalı siteler vb. alanlarda hem normalizasyon toplumu oluşturularak insan yığını düzenlenmektedir; hem de tüm bu mekanlarda bireyler gözetlenerek disipline edilmektedir.

Kentsel dönüşüm özelinde konu ele alınırken de, aslında planlama ve biyo iktidarın bağı konusunda tespiti yapılan birçok kalemde bahsedilebilecektir. Nüfus düzenleme konusunda kitlesel göçler, zorunlu göçler ile başlayan insan yığını hareketlerinin; yerinden etmelerle tekrara düştüğünden bahsedebiliriz. Bunun dışında kentsel dönüşümle yerinden edilenler için biçilen TOKİ evlerinin, yaratılmak istenen normalizasyon toplumu açısından ele alınması da anlamlı olmaktadır. Bir diğer açıdan baktığımızda, kentsel dönüşümle kentsel ayrışmanın çok daha üst perdelere çıktığından bahsetmek mümkün olacaktır. Bu noktada rant elde edilen kent merkezlerinde, bir insan türünün bir diğer insan türüne tercih edilmesi söz konusudur.

Kentsel dönüşüm öncesinde, alanda yapılan araştırmalarla alanın kullanıcılarının bilginin nesnesi haline geldiğine dair değerlendirme yapmak mümkündür. Bunun dışında, kentsel dönüşüm sonrasında yeni oluşturulan mekanların ise yine günümüz normlarına uygun ve kameralı sistemlerle inşa edilmesinden de gözetim toplumunun yaratımı olarak bahsedilebilecektir.

Tarlabaşı Kentsel Dönüşümü'nün konu bağlamında ele alınması, alanın kent merkezinde olması; tarihi ve özel bir dokuya sahip olması açısından önemlidir. Dönüşüm süreci öncesi ve sonrası olarak iki dönemde biyo iktidarla ilişki kurulabilecektir. Bu bağlamda, dönüşümün asıl sebeplerinin başında rant adını görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Bunun yanı sıra alanın kullanıcıları 'normalizasyon toplumuna' uygun değildir. Mahallede devamlı devriye gezen polis arabaları ve Tarlabaşı Bulvarı üzerinde konumlanan Emniyet Müdürlüğü'nün varlığı ve dönüşüm sürecinin başlatılmasından evvel alanda yapılan araştırmalarla edinilen bilgilerin Panopticon olarak görülebilecek unsurlar olduğundan bahsedilebilecektir.

Nüfus düzenleme adına yasal dayanakların üretilmesi; Tarlabaşı yasası olarak da bilinen 5366 sayılı yasanın çıkarılması, buradaki insan yığını ve tarihi dokuyu istediği gibi şekillendirebilecek araçlara sahip bir planlama iktidarının anlayışıdır.

Dönüşümden sonra elde edilecek olan alan biyo iktidar çerçevesinde değerlendirildiğinde; proje alanının kullanıcıları tamamen değişecektir. Süreç, yönetim eliyle gerçekleştirilen mutenalaştırma olarak da okunabilecektir: Alanda sosyal bir dönüşüm gerçekleşecektir. Diğer bir önemli nokta; alanın tarihi, koruma altında olan dokusu özelliğini kaybedecek ve fonksiyonel olarak da günümüz 'normal'ini yansıtacak olan butik oteller, alışveriş merkezleri, ofis alanları, rezidanslar olarak kendini gösterecektir. Ayrıca, tüm bu yeni alanlarda kameralı bir gözetleme sistemi yer alacaktır. Genel olarak fiziki dokusundan sosyal yapısına kadar alanda ciddi bir değişim olacaktır.

Ortaya konan bu ilişki ağı sonucunda, iktidar ile kendi yarattığı direniş mekanizmalarının ilişkisi önemli olacaktır. Kentsel müdahalelerde, toplumsal farkındalık ve hak talebi önem taşımaktadır. Bu çerçevede, toplumun kentsel muhalefet algısı taşımasına ihtiyaç duyulmaktayken; kent planlamanın en önemli direniş mekanizmaları olarak da iki kavram öne çıkmaktadır: Kamu yararı ve planlamada katılım.

Bu iki ana ekseninde kent planlama değerlendirildiğinde, her alanın biricikliği ve korunması gereken değerlerine karşı hassas bir yaklaşıma; kentsel dönüşüm değerlendirildiğinde ise, alanının kullanıcılarının katılımı ile gerçekleştirilen ‘yerde dönüşüm’ kavramının ele alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Biyo iktidarın biyolojik bir tür olarak gördüğü insanların, kent mekanındaki ‘değer’inin planlama açısından bir girdi olması gerekmektedir. Kentler, insanlar için ve insanlarla vardır; insanı sosyal etkileşimleri olan, kültürleri oluşturan ve fiziki çevrede ‘yaşayan’ varlıklar olarak kabul eden planlama anlayışıyla şekillendirilmelidir.

.

URBAN PLANNING UNDER THE BIOPOWER SURVEILLANCE: TARLABAŞI URBAN RENEWAL

SUMMARY

Bio-power is a power concept that works very well with capitalism and it sits in a higher place than the power concepts that disciplines bodies and regulates the populations while hosting both concepts within it. We can name bio-power as today's concept of power and it is everywhere all the time. The concept can be analyzed under three headings: Population regulation, norms/normalizing society and monitoring/surveillance society creation.

Population regulation perceives the communities as mass of humans. Bio power tries to regulate the population to be able to make use of people for capitalism as well as strengthening its own authority.

Norm/normalizing society consists of norms which are used for regulating relations in the society. Norms can be used both to regulate the population and to discipline the body. Most of the institutions help creating the norms such as family, school, military etc. People are forced to be normalized otherwise they would be excluded from the social life.

Monitoring/surveillance society comes from the idea of Panopticon. Panopticon is an architectural form that could be used as prison but in fact it reflects the idea of surveillance which serves to the power. In the center there is an inspection tower which the person in the cell doesn't know when he/she is watched. That makes the person to be his/her own police. The idea of being watched regulates the individuals' attitudes. This concept also means to be informed about the person in the cell. The knowledge again helps the power to strengthen.

The relationship between this concept of power, which sees humans as solely a biological species and planning is constructed out of the three components of bio-power. It is possible to say that urban planning intersects with bio-power in many areas such as concept as well as in terms of its application.

Planning can be a tool that can directly affect urban space with the help of the upper scale decisions as well as moving masses within movements of the population. Starting with the late industrialization in developing countries such as Turkey, migration movements and an increasing number of shantytowns, which was a result of unplanned urbanization, made 'planning' and urban transformation increasingly popular today. The direct relationship between bio-power and planning processes in this context will be discussed.

It is possible to come across the signs of a society that was attempted to be created by norms/normalization in both urban planning processes and in the subject of urban transformation. When the urban decomposition is seen as the decomposition of the social and physical in all, it is possible to talk about these processes as subjects that start with planning and sometimes as reasons for planning. Subjects such as not

being able to use the urban space equally or marginalisation are the signs of victimization experienced by the disadvantaged groups in society. These communities or individuals are obliged to strive to avoid being outsiders of the normalizing society. In order not to be excluded they usually either have to hide their identity or are forced to adapt to a 'normal' life.

In the creation of a Monitoring/Surveillance society, urban space is being assessed through Foucault's theory about the Panopticon prison model having an influence on the process of creating this society. Supervision of the cities is achieved by surveillance systems sometimes provided by the public institutions and sometimes by the private sector. Other than that, the power created by the information provided through the monitoring of cities provides input for planning. As people become objects of knowledge, they are forced to participate in society with a sense of self-control and normalization created by the sense of being watched. At this point, it would be appropriate to mention the close relationship between surveillance and the normalization of societies. Urban spaces are filled with shopping malls to spend free time in, business towers to work in and protected living areas to live in according to today's norms as the normalization of the society is created by organising human masses while individuals are being watched and disciplined in the meanwhile.

When dealing with the case of urban renewal, a lot of areas where there is a bond between planning and bio-power will be mentioned. We can talk about the way in which the mass and forced migrations being replaced and repeated by recent displacements in order to move masses of people. It will also be meaningful to look at the TOKI houses from the angle of a normalizing society's point of view as they are created for the displaced people as a result of urban transformation. When we look at it from another point of view, it will be possible to talk about the fact that the urban transformation and urban segregation has hit an all time high. At this point it is obvious that some kinds of people are preferred over others in city centres that bring income.

It is possible to come to a conclusion that the inhabitants of the specific area become the object of knowledge prior to the urban renewal. Again, it will be possible to regard the newly built areas of post urban renewal as the creation of a surveillance society with their way of conforming to today's norms as well as their systems of surveillance.

The fact that Tarlabası is situated in the center of the city as well as having a special and historical presence is important to the subject of urban renewal. A connection will be made with the bio-power in both periods of pre and post urban renewal processes. In this context it would not be surprising to find out that financial gain is one of the most important reasons for the renewal. In the meanwhile the habitants aren't suitable for the 'normalization society'. The constant police presence with the police cars and the Police Department, which is situated in the Tarlabası Bulvarı as well as the research done before the renewal process will provide a basis to liken this to the Panopticon.

The creation of the legal instruments in order to produce regulation of the population; the Law No. 5366, also known as the law of Tarlabası, is a result of the government with the power of a planning approach that has the tools to shape the historical presence and the inhabitants as it wishes.

The assessment of the area that will be created after the renewal within the bio-power reference is the habitants, users of the project area will change completely, and the

process can be read as gentrification carried out by the government. There will be a social regeneration in the area. An other important point is that the historic preservation area will lose its unique features while reflecting today's 'normal' by accommodating boutique hotels, shopping centres, offices and residences. Besides, all these new areas will be fitted with camera surveillance systems. There will be a serious change from physical pattern to social structure.

This renewal process also can be analyzed both from inside and outside of the project area. When we evaluate the outside look to the project area we will be dealing with the municipality and the construction company's aim to demonstrate the area as a poisoned patient. They try to show the area like an unsafe, ugly, rubbish place and that it is their mission to change the dynamic to a 'beautiful place' like it was in the history by the help of the law no 5366.

When we evaluate the reflection of the process in the project area from the inside, we will find out that the inhabitants think that the renewal happens because of their existence in the center of the city and they agree that the area will be a 'beautiful' place as the authority says. This let us see how the normalization society is created and convince the people even if they are the aggrieved side of the project.

As a result of the bond between these networks, the relationship between power and resistance mechanisms it creates itself will be important. Public awareness, and the demand for rights carry a weight with the urban interventions. In this point of view, the community has to have the perception of urban struggle while two of the most important concepts that help create resistance mechanisms of urban planning seem to be: public interest and participation in the planning.

Within these two mechanisms what becomes apparent is the necessity of the importance being placed on the idea of a sensitive approach to preservation of the uniqueness of each area when urban planning is evaluated, as well as 'on-site renewal' with the participation of the habitants of the area when urban renewal is evaluated.

Instead of seeing humans as biological species, the value of the people in the urban space should be an input for urban planning. Cities, which are born for people and exist with people, should be formed according to a planning mentality that accepts humans as social creatures.

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı

Kent planlamada çok iyi bilinen süreçlere daha felsefi, sosyolojik bir açıdan bakmak zihin açıcı olabilecektir. Tez, gerekliliği şüphe götürmeyen önemli bir kabul yapıldıktan sonra şekillenecektir:

Planlamanın en önemli ayaklarından toplum ve siyaset boyutlarının ele alınması, planlamayı teknik boyutuyla ele almak kadar gereklidir. (Burada bahsedilen, tez konusu seçiminin nedeni ile doğrudan ilişkilidir. Türkiye’de en önemli planlama sorunlarından biri, “sosyolojik olarak ele alınması gereken süreçlerin ıskalanmasıdır”, denebilir.)

Türkiye’nin içinde bulunduğu dönemde, planlama ile alınan kararların toplumların hayatlarını ne kadar yakından ilgilendirdiğine dair genel algının yaratılmasına dair araştırmalar yapılması yerinde olacaktır. Çünkü planlama disiplini yapısı gereği, doğal çevre, fiziksel çevre, sosyal çevre ve ekonomik dinamiklerini doğrudan etkileyebilmektedir.

İktidarın kent mekanındaki mevcudiyeti ise, tüm bu planlama süreçlerinde oldukça önemli bir etkidir. Bu çalışmada kent planlamasının biyo iktidarla kurduğu ilişki analiz edilerek, kent mekanının kullanıcıları üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Tez kapsamında bu iktidarın ne tür bir iktidar olduğu, topluma nasıl yansıdığı ve kentsel dönüşümle beraber nasıl ele alınabileceği irdelenecektir. Kentsel dönüşümün Türkiye’de yapılış biçimi ve inşaat sektörünün dinamik yapısıyla beraber kontrolden çıkmış popülerliği, konuyu mercek altına almak için önemli bir nedendir. Planlama yolunda, farkındalığı elden bırakmadan atılan sağlam adımlar ile ilerlenmelidir.

Bu amaçla kentsel dönüşümün, Türkiye’nin en önemli kenti İstanbul’un merkezinde konumlanan Tarlaabaşı bölgesinde yaşayan insanlar üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Bu noktada ana problematik şu soruyla ifade edilebilir:

Biyo iktidar ile kent planlama arasında bir bağ olabilir mi ve Tarlabası kentsel dönüşümü üzerinden bu konu nasıl değerlendirilebilir?

Bu temel problematik çerçevesinde, birkaç alt problematik sorgulanacaktır:

- Kent planlama ile biyo iktidar arasında bir bağ kurulabilir mi?
- Kentsel Dönüşüm ile biyo iktidar arasında bir bağ kurulabilir mi?
- Kent planlama süreçlerinde direniş mekanizmaları nasıl yaratılabilir?

1.2 Tezin Kapsamı

Tez beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; tezin amacı, kapsamı ve yöntemine dair açıklamalar yer almaktadır.

İkinci bölümde; tezin iskeletini oluşturabilmek adına teorik arka plan çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda biyo iktidar kavramı bileşenlerine ayrılarak sorgulanmaya çalışılmış ve üç temel bileşen belirlenerek kavram açıklanmıştır: ‘Nüfus düzenleme’, ‘norm/normalizasyon toplumu’, ‘gözetim/gözetleme toplumu’.

Üçüncü Bölümde; planlamanın genel hatları ortaya konulduktan sonra biyo iktidarla ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Hemen arkasından biyo iktidarla kentsel dönüşüm arasında ilişki kurulmuştur.

Dördüncü Bölümde; Tarlabası Kentsel dönüşümü tüm bu çizilen kavramsal bağlantıların, uygulama alanına nasıl yansıdığını örneklendirmek üzere ele alınmıştır.

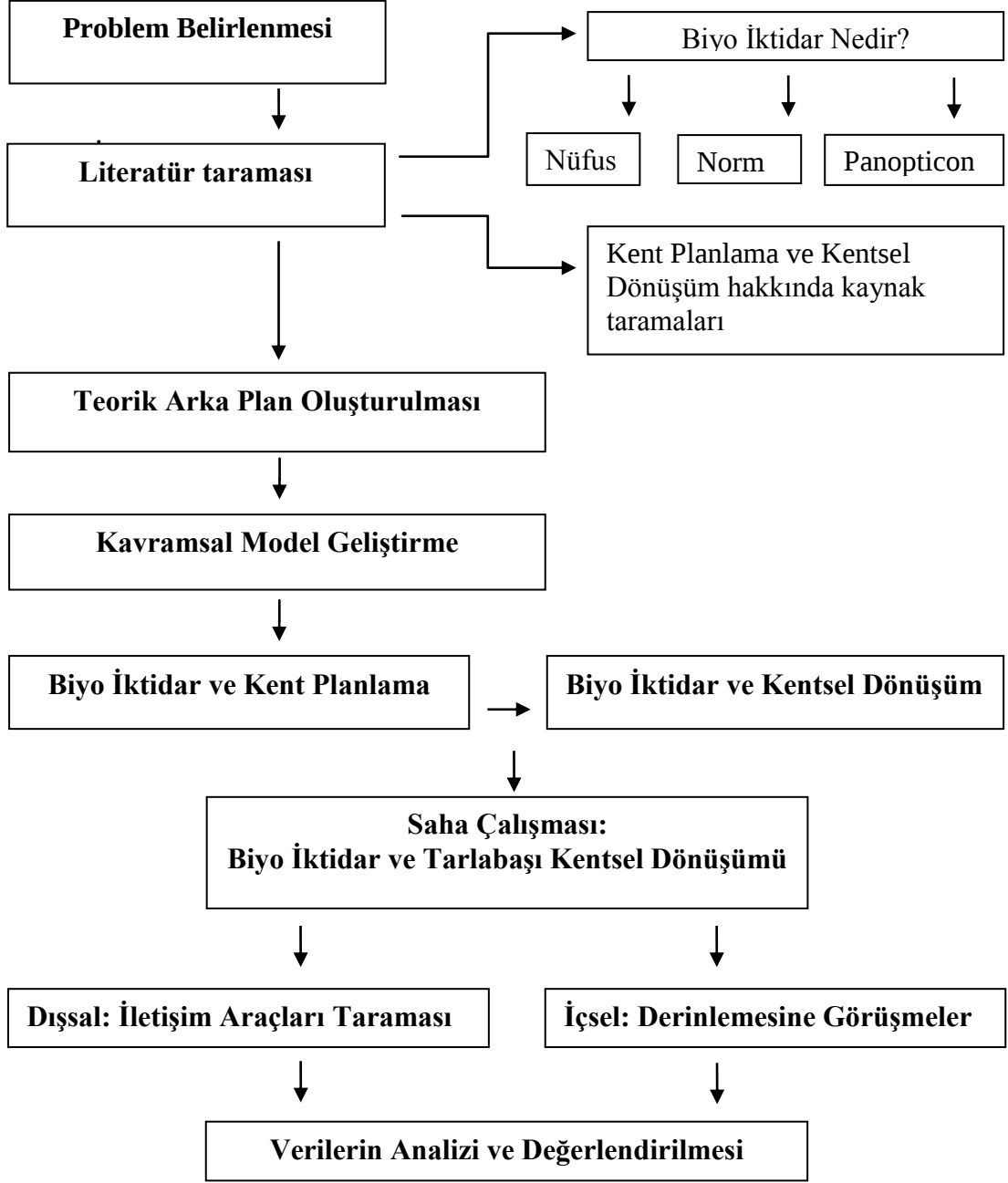
Genel değerlendirme bölümünde ise; tezde ele alınan konuların genel bir değerlendirmesi yapılmış, sonuçlar çıkarılmıştır.

1.3 Tez Süreci ve Yöntemi

Tez kapsamında, öncelikle kavramsal arka plan çalışmaları yapılmıştır. Konunun incelenmesinde, temel olarak bağlantısı kurulan kavramlar arasında ortak dil kullanılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda literatür taraması yapılmış ve ana eksenler belirlenmiştir. Biyo iktidar kavramının açıklanmasının ardından, bu kavramın temel bileşenlerinin kent planlaması kapsamında sorgulanması hedeflenmiştir. Kent planlamasının son dönemde toplum genelini en çok ilgilendiren konularından biri

olan kentsel dönüşüm konusu özel bir odak olarak belirlenip biyo iktidarla ilişkisi bağlamında incelenmiştir.

Kısaca şekillenen süreç aşağıdaki gibi ifade edilebilecektir:

Şekil 1.1: Tez süreci ve yöntemi şeması.

Tez çalışmasının amacına bağlı olarak, araştırmada ‘Nitel araştırma yöntemi’ kullanılmıştır. Bu yöntem kapsamında, Tarlabası kentsel dönüşüm süreci araştırılırken, iki teknik kullanılmıştır: İletişim araçları taraması ile derinlemesine, yarı yapılandırılmış görüşme. Sürece dışarıdan bakış için iletişim araçları kullanılmış

ve alıntılar yapılarak süreç tarif edilmiştir. Alanda yaşayanların gözünden olayı değerlendirebilmek için, proje alanı çevresinde görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşme esnasında, ses kaydı yapılmış ve ses kaydının tedirginliğe yol açtığı durumlarda elle not tutulmuştur. Görüşmecilerin özellikle yıkım süreci başlatılmış olan alana yakın konumlanması ya da alanın eski kullanıcısı olması hedeflenmiş; kişilerin farklı özelliklere sahip seçilmelerine gayret edilmiştir.

2. TEORİK ARKA PLAN

2.1 İktidar

İktidar kavramı, Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde[1]; “Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret”, “Bir işi başarabilme yetki ve yeteneği”, “Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi”, “Bu yetkiyi elinde bulunduran kişi ve kuruluşlar” olarak tanımlanmıştır. İngilizcede güç (power) kelimesiyle özdeşleşmektedir. Giddens'in tanımına göre ise “Güç, bireylerin ya da grupların kendi çıkarlarının ya da düşüncelerinin dikkate alınmasını, başkaları buna direnseler bile, sağlayabilme yeteneğidir. Güç, işveren ile işçi arasındaki ilişkide olduğu gibi, neredeyse bütün toplumsal ilişkilerin unsurlarından biridir”[2]. İktidar, ilişkiler bütününde değerlendirildiğinde temelde “eşitsizlik” barındırmaktadır.

Hayatsal pratiklerin iktidar kavramıyla olan ilişkisi, iktidarı ele alış biçimimize göre değişebilecektir. İktidar kavramı, farklı ideolojik bakış açılarında farklı biçimlerde tanımlanabilecekken; aynı zamanda, farklı disiplinlerde hatta disiplinlerarası olarak tartışması yürütülebilecek çok boyutlu bir kavramdır. Siyaset bilimi, hukuk, felsefe ve sosyoloji başlıca disiplinler olmak üzere pek çok platformda tartışmaları yürütülebilecek olan kavramın, net bir tanımı yoktur. İktidar, sadece disiplinler değiştikçe değil; zaman değiştikçe de açılımlar getirilmiş bir kavramdır. Adı bu kavramla anılan kişilerin bile, yaşadıkları dönemin etkisini tanımlarından okuyabilmek mümkündür.

Tarihsel süreçte iktidar kavramı önceleri, ağırlıklı olarak siyasal iktidar kavramını kapsar nitelikteydi. Marx, iktidarı, sınıfsal ve ekonomik ilişkiler ağı üzerinden açılımlarken; Weber'e göre modern toplumlarda, “Rasyonel düşünceler toplumun gelişmesinde temel güç olmuştur” [3]. Bürokrasinin, teknolojinin, uzmanlaşmanın ve bireylerin rasyonalitesinin güç ilişkilerini ortaya koyduğunu belirtir.

Nietzsche, gücü/iktidarı, doğuştan var olan insani güdülerıyla açıklar. “İnsanın en korkunç ve en esaslı talebi kudrete yönelik güdüsüdür” [4]. Cümlesinde de belirttiği gibi bu içten dışı yansıyan istencin güç ilişkilerini ortaya koyduğunu belirtir.

Gündelik, sosyolojik ilişkileri tanımlama konusunda Foucault başı çeken düşünürlerden olmuştur. Ona göre iktidar aşağıdan yukarıya doğru örgütlenir ve ikili ilişkilerde dahi görülebilir. Sabit değildir; değişebilir. İktidarın bilgi ile çok sıkı ilişkisi vardır. Burada Foucault'nun Nietzsche'nin “güç istenci” üzerinden devam ettiğini söylemek mümkün olacaktır. Bilgi güce ulaşmak için en önemli araçlardandır.

2.2 Biyo İktidar

İlk defa Michel Foucault tarafından ortaya atılan biyo-iktidar kavramı günümüz iktidar anlayışının kalıplarını ortaya koymaktadır. “Foucault, düşünce sistemleri kürsüsü başkanı olarak, 17 Mart 1976'da Collège de France'da verdiği bir derste biyo iktidar kavramını ele alır” [5]

İnsan bedeni bir toplum için siyasal ya da sosyal yapılaşmanın göstergesi olabilmektedir. İktidarın insan bedeni üzerindeki istenci bundan kaynaklanabilmektedir. Toplumun gündelik ve toplumsal kurgusu, ya da biyolojik farklılıklar; bedenin duruşundan hareketler, jestler ve hatta iletişim kurmada farklılaşmaya kadar izler bırakmaktadır. Bu bağlamda bir denetim mekanizmasından geçen bireyler, aslında oldukça ustalıkla üretilmiş bir çarkın dişlilerini oluşturmaktadır. Bu noktada bireyin rahatsızlığından ya da doğrudan-gözle görülür bir biçimde- baskılanmasından bahsetmek güç olacaktır. Çünkü aslında, kapitalizm ile beraber bireyin kendisine sunulan imkanların, yine kendi istek ve arzuları doğrultusunda şekilleniyor gibi görüldüğüne dair belirtiler saptamak mümkündür [6]. Bu belirtiler bize, yaratıcı bir yöntem sonucunda, iktidarın memnuniyet duygusu bile yarattığını söyleme imkanı sunmaktadır. En azından iktidar artık öldüren, ezen, dışlayan, kapatan bir formda göstermemektir kendisini. Gözetler, denetler, disipline eder ve “normal”leştirir. Tüm bunları yaparken de kendini gizler. Çünkü, zaten iktidar her zaman ve her yerdedir:

İktidar her yerde hazır ve nazırdır; bu, her an, her noktada, bir noktayla başka nokta arasındaki her bağıntıda ürüyor olmasından kaynaklanır. İktidar, sürekli, tekrara dayalı, cansız, kendi kendini yeniden üreten her şeyiyle, tüm bu hareketliliklerden yola çıkarak beliren, bunların her birini destek alan ve geri dönerek onları sabitleştirmeye çalışan genel bir sonuçtur. İktidar bir kurum, bir yapı değildir; bazılarının baştan sahip olduğu belirli bir güç değil, belli bir toplumda karmaşık bir stratejik duruma verilen addır. [7]

İktidarın bu yeni formu, artık karşımıza hayatın her alanında çıkabilmektedir. Foucault'ya göre, “iktidar, beden politikası aracılığıyla yayılmakta, devlette tekelleşmiş ve merkezileşmiş olarak bulunmamakta ve merkezden dışarı yayılmaktadır.” Özetle, iktidar artık bir merkezde toplanmamaktadır.

Toplumda kendiliğinden oluşmuş ya da kasıtlı oluşturulmuş normlar, bu bağlamda, beden üzerinde tahakküm mekanizması yaratmaktadır. Beden kontrolü ve üzerine yapılan planlamalar doğrultusunda cezalandırıcı-öldürücü bir iktidar tablosundan ziyade, disipline edici – denetleyici bir iktidar yapısının varlığından bahsetmek mümkün olacaktır [8]. Eskiden otoritesini sağlamlaştırmak adına göz önünde insanları öldüren iktidar; ilk aşama olarak bunu kapalı ortamlarda gizleyerek devam ettirmiş; sonraları ise kurumlar aracılığı ile kapatmaya, ıslah etmeye başlamıştır ve son olarak da bireyi üretime sokmayı hedeflemiş ve bir sistem kurmuştur.

Biyo iktidar kavramı derinlemesine açıklanırken, bu başlık altında biyo iktidarı hazırlayan süreç ve iktidar tekniklerinden bahsedilmesinin ardından, kavram bileşenlerine ayrılarak deşifre edilemeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, “Nüfus Politikaları”, “Norm ve Normalizasyon Toplumu” konuları ile “Panopticon: Gözetleme ve Bilgi İktidarı” için açıklamalar getirilerek başlık içeriği tamamlanacaktır.

Burada yapılması planlanan, kent planlamasıyla biyo iktidarı ilişkilendirme açısından gruplamalara gitmektir. Biyo iktidarın en temel bileşenleri olarak belirlenebilen bu başlıklar ile planlama arasında sıkı bir bağ olduğu, kent planlama başlığının altında irdelenecektir.

2.2.1 İktidar tekniklerinden biyo iktidara

Bu başlık altında kısaca biyo iktidara zemin oluşturan tarihsel süreçten bahsedilecektir. Bu doğrultuda iç içe geçen zaman dilimleri arasında olabildiğince kronolojik bir bağ kurulacaktır.

Foucault, özellikle “Büyük Kapatılma”, “Hapishanenin Doğuşu”, “Cinselliğin Tarihi” kitaplarında, delilik, cinsellik, hapishane ve Panopticon konuları üzerinde durmuş ve iktidarın değişimine dair bulgular ortaya koymuştur. Bu sürecin biyo-iktidar çerçevesinde ele alınmasının nedeni, belirtildiği üzere, biyo iktidarın iktidar teknikleri üzerinden nasıl yeniden şekil aldığını ortaya koyabilmektir. Daha önceki

iktidar tutumlarının tümünden yok edilmesi değil; dönüşümlerinin sonucunda geldiği nokta olarak biyo-iktidar'dan bahsedeceğimizden, konunun tarihselleşmesi açısından da bu başlığa ihtiyaç duyulmuştur.

İktidar, Ortaçağ'dan itibaren gücünü sağlamlaştırmak için öldürme hakkını elinde tutan hükümdarlık sistemine sahipti. Meydanlarda ölümlerin gerçekleştirilmesi gibi “toplumun terbiye edilmesi” süreçlerini sonraları kapatılmalar izlemektedir.

Foucault'nun “büyük kapatılma” olarak adlandırdığı olay, on yedinci yüzyıldan itibaren Avrupa'yı etkilemiştir ve Foucault'ya göre kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa terk ettiği cüzzam evlerine, toplumsal hayata uyum sağlamayanları –esas niyet üretime katılamayanları ayak altından kaldırmak ve aynı zamanda işsizlik ve sefaletten isyan edebilecek olan bu “işlevsiz” bireyleri yok etmek ve bir süre sonra da alternatif iş gücü için normal olmayan bireyleri ehlileştirmek diyebiliriz- kapatmıştır. “O dönemde, hiç ayırım yapmadan yaşlılar, sakatlar, müsrif babalar, hayırsız evlatlar, çalışamayan veya çalışmak istemeyenler, eşcinseller kapatılıyordu; hepsi birden aynı yere kapatılıyordu” [9]. Bu dönemde, o zamana kadar tam olarak varlığından söz edilemeyen akıl hastaneleri, hastane ve hapishane gibi kurumların temelleri atılmıştır. Fransız devrimi ve etki döneminde değişim gerçekleşir ve artık kapatılanların içinde bir sınıflandırma ortaya çıkar: sözü geçen kurumlara dağıtım başlamıştır: “...akıl hastaları, tımarhaneye, gençler, ıslah evlerine, suçlular hapishaneye”[9].

...disiplinsel iktidar tarafından XIX. yüzyılın başından beri düzenli olarak başvuru alan yöntemler işte bunlar olmuşlardır: akıl hastahanesi, hapishane, ıslahane, gözetim altında eğitim kurumu ve bir bakıma hastahaneler, genel olarak bireysel denetim mercileri çifte bir tarz üzerinde iş görmektedirler: ikili ayırım ve işaretleme (deli-deli değil; tehlikeli-zararsız; normal-anormal) tarzı; ve baskı altına alıcı ayırma, farklılaştırıcı dağıtım (kimdir, nerede olmalıdır, onu ne ile belirlemeli, nasıl tanımalı; onun üzerinde sürekli bir gözetim nasıl uygulanmalı vb.) tarzı. [10]

Büyük Kapatılma'da insan ruhu üzerine kurulan tahakküm, bedenin işgaliyle olmuştur. Ruhu ehlileştirmek için beden tutsaklaştırılmıştır. Asıl niyet ruhu kapatmaktır. Toplumsal yaşama ayak uyduramayan, norm dışı bireylerin ıslahı ve disiplini temel amaç olmuştur. Toplumsal kriz geçip, çarklar yerlerine oturduktan sonra ise, ucuz iş gücü üretilmiş olacaktır.

Eskiden kapatılıp adeta yok edilmeye mahkum edilen bireyler biyo iktidarla beraber “değerlendirilmekte” ve üretime kazandırılması hedeflenmektedir. İnsan bedeni, artık ıslah edilip pasifleştirilerek toplumda yer edinmektedir. Belirli “norm”lar çerçevesinde “uygun” yaşayan insanlar toplamı yani nüfus, bütünsel olarak da titizlikle kontrol edilmekte ve bu biyo iktidarın en temel meselelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim, sağlık, nüfus ve bunların bağlamında cinsellik ve cinsiyet, ölüm-doğum oranları kontrol edilmekte ve normalizasyon toplumunda kontrol mekanizması böylelikle işlemektedir. Beden ve davranışları tepeden inme bir iktidar boyunduruğunda değil de; gizlice içkinleşmiş olan hayatlarda kendine çeki düzen vermektedir.

Kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda, insan sermayesinin kıymete bindiği bu dönemde, iktidar artık öldürmek değil; yaşatmak üzerine kurulmuştur. Beden yönetiminin, hesaplamalara yönelik kurulması söz konusudur. Bireye empoze edilen, ölüm korkusu değil, yaşama sorumluluğu olmaya başlamıştır. Böylelikle, birey kendine döner.

2.2.1.1 İktidar teknikleri

XIX. yüzyıldaki iktidar tanımını “biyo iktidar” olarak yapan Foucault, bu iktidar değişiminin temellerini XVII. ve XVIII. yüzyıllara dayandırmaktadır.

“Yaşam ve ölüm hakkı”nın, keyfi ve tutarsız icrasının hükümdarda olduğu bu dönemlerde, bireyin bedenine odaklı bir iktidar anlayışı olduğundan bahsetmek mümkün olacaktır. XIX. yüzyıla kadar bu keyfiyet, genelde bireylerin öldürülmesinden yana sürdürülmüştür. Disiplinci ve düzenleyici rollerini ele alan iktidarın bu iki tekniği, zamansal olarak birbirinden net çizgilerle ayıramamaktadır. disiplinci ve düzenleyici İktidar olarak belirtilebilecek teknikleri aşağıda, çizelge 2.1’de özetlenecektir. Buna göre, biyo iktidarın, bu iki iktidar tekniğinin de ötesinde konumlandığı anlaşılmaktadır. Her ikisini de içinde barındırmaktadır ve bunu yaparken oldukça yaratıcı davranmaktadır. Disiplinci iktidar daha çok beden üzerine odaklanıp bedeni denetleyip kontrol ederken; düzenleyici disiplin daha çok nüfusa odaklanır ve yığınlaştırmacı bir politika güder. Biyo iktidar ise bedeni disipline edip eğitirken bunun sonucu olarak değerlendirebileceği bedenlere hakim olan bir nüfus politikası güder. Aslında, beden disipline olup nüfusa katılır ve nüfus böylelikle düzenlenir; ya da nüfus düzenlenirken beden de disipline edilmiş olmaktadır.

Çizelge 2.1 : İktidar teknikleri.

DİSİPLİNCİ İKTİDAR	DÜZENLEYİCİ İKTİDAR
<u>Beden</u> odaklıdır.	İnsan yaşamı/ <u>türü</u> odaklıdır.
Gözetlediği, eğittiği, kullandığı, cezalandırdığı <u>beden</u> leri yaratır.	Doğum, ölüm, yaşam süresi, doğurganlık, sağlık durumu, hastalıkların sıklığı, beslenme, üretim, tüketim ve göç, konut biçimi vb. durumlara maruz kalan <u>nüfusu</u> dikkate alır.
<u>Bireyselleştirmeye</u> giden yolda beden üzerine iktidar kurulur.	İnsan <u>türünü</u> <u>yığınlaştırmacı</u> iktidar kurulur.
Anahtar kelimeler: Beden- organizma- disiplin- kurumlar [5]	Anahtar kelimeler: Nüfus- biyolojik süreçler- düzenleyici mekanizma- devlet [5]

Bu başlıktan itibaren biyo iktidar, planlama ile de ilişkilendirilmesinde kolaylık sağlaması açısından bileşenlerine ayrılıp tartışılacaktır. Nüfus Politikaları, Norm/Normalizasyon Toplumu ve Panopticon olarak üç başlık altında bu bileşenleri toplamak mümkündür. İktidar tekniklerini temel alan biyo iktidarın bileşenleri ile ilişkisi özetle şu şekilde kurulabilecektir:

- Nüfus politikaları, biyolojik tür olarak nüfusu temel almaktadır. İnsan, düzenleme tekniğinde olduğu gibi, biyolojik süreçler yaşayan bir tür; yani nüfus olarak algılanmaktadır.
- Normalizasyon toplumunun yaratılması, bedeni disipline etmekten geçmektedir.
- Panopticon'un toplumsal hayata uygulanması ile gözetleme ve bilgi iktidarı, yaratılmak istenen ideal toplumun sağlayıcısı olarak görülmektedir. Böylelikle hem düzenleme pratiğine hem de disiplin pratiğine bu formun yansıması düşmektedir.

2.2.2 Nüfus düzenleme

“XIX. yy.’da iktidar yaşamın her alanını kapladı” dersek yanlış olmayacaktır. Anatomiden biyolojiye, bedenden nüfusa hakimiyeti söz konusudur iktidarın. Beden ya da nüfusu öncelemediği gibi her ikisine de hakim olan iktidar, Foucault’un

deyişiyse, yaratıcıdır ve her yerdedir¹. Hapishane yahut “tutsaklık” mekan aşırı hale gelmiştir. Okul, aile, ordu, kent gibi mekanlarda iktidarın gözü ve denetimi bakidir.

Biyo iktidar insan bedenini disipline ederken, temelde nüfusu düzenlemektedir. İktidarı kişiden toplama² yaymak söz konusudur. Yaratılmak istenen, üzerine kurulan iktidarı içselleştirmiş, toplumun kural ve kaidelerini yerine getirmek üzere “normal” ya da normalleştirilmiş, düzene uyan, boyun eğmiş bireyler yaratmaktır. Bu noktada içeriği oluşturulmaya çalışılan biyo-iktidarın, disiplinci ve düzenleyici iktidar tekniklerinin her ikisini de ustalıkla biçimde kapsadığından bahsetmek gerekmektedir. Disiplinci anlayıştaki gibi, “makine” görülen beden üzerinde hakimiyet kurar ve aynı zamanda insanı, biyolojik bir tür olarak gibi görür; nüfusu düzenleyici politikalar üretmek amacı güder.

İktidar bireylerin en küçük alanlarına kadar ulaşmakta ve bedenleriyle temasa geçmektedir. Bireylerin davranışlarının ve eylemlerinin içine sızarak, onların günlük yaşama pratiklerini ve yönelimlerini düzenleyerek, bedenleri, başka bir ifadeyle yaşamlarını kontrol etmekte, düzenlemekte ve yönlendirmektedir [11].

Biyo iktidarda nüfus, hükümdarın iktidarını temsil etmez; yönetimin ulaşmak istediği nesnedir. Nüfus üzerine yaratılan politikalarda, nüfusun yönetilişi ile ilgili planlar yattığı görülebilmektedir.

Nüfus düzenlemelerinde, “demografi kaynaklarla nüfus arasındaki orantıya ilişkin tahminler, zenginliklerin ve bunların dolaşımının, yaşamların ve bunların olası uzunluğunun çizelgelere geçirilmesi” [7] söz konusudur.

Daha önce de bahsedildiği gibi, biyo iktidarın kapitalizmle ilişkisi, nüfusun ekonomik süreçlerin güvencesi olarak; üretmek ve tüketerek aynı zamanda da denetim altında tutularak döngüde yer almasını sağlar.

Nüfus, ekonomik ve siyasal bir sorun olarak XVIII. yüzyılda ele alınmaya başlanmıştır: Doğum, ölüm, yaşam süresi, doğurganlık, sağlık durumu, hastalıkların sıklığı, beslenme ve konut biçimi gibi değişkenlerle ele alınan bir ‘nüfus’ [7]. Kalabalık bir nüfus aynı zamanda, zengin ve güçlü olmak isteyen ülke için de gerekli

¹ Burada iktidarın Tanrısal gücü olduğundan bahsetmek mümkündür. “yaratıcı ve her yerde”

² Burada özellikle ‘toplum’ kelimesi tercih edilmemektedir. Urhan’ın ‘Fikir Mimarları’ kitabında da belirttiği gibi, “Bu yeni iktidar teknolojisinin konusu bireysel plandaki bir insan bedeni olmadığı gibi, hukukçuların tanımladıkları anlamda bir toplumsal bünye de değildir” [5].

bir unsur olarak görülebilmektedir [7]. Nüfusun ekonomik ve siyasal süreçler açısından önemi, bahsedilen tüm gerekçelerden ötürü kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Avrupa'dan hareketle ve 1976'da biyo iktidar kavramının ortaya atıldığı düşünüldüğünde günümüzdeki yansımalarından dünyaya ait örnekler vermek de kavramın küresel düzeyde ve güncel geçerliliğini göstermek adına uygun olabilecektir:

- Çin'de yürütülen “tek çocuk” politikası³
- Birleşik Arap Emirlikleri'nde kendi vatandaşları arasında evliliği para ile teşvik etme çabası⁴
- Avrupa'da çocuk yapan ailelere verilen para desteği⁵
- Türkiye'de üç çocuk yapılmasının teşvik edilmesi; bir yandan da kürtajın yasaklanmaya çalışılması... vb. önemli tartışmalar arasında sayılabilecektir.

Yaşama özgü olan biyolojik süreçlerden etkilenen nüfusa yönelik politikalar, ne sadece beden ne de sosyolojik bir toplum anlayışından ibarettir. Yeni iktidarın amacı esas olarak, bu biyolojik türü düzenlemektir. Düzenlemek için de, biyo iktidarın disiplinci tarafından da yararlanacaktır: Gözetlenen, normalize edilen ve hakkında bilgiler edinilerek kontrol altında tutulan bedenler toplamı nüfusu oluşturur.

2.2.3 Norm ve normalizasyon toplumu

İktidar tekniklerinin zamansal ve mekansal olarak değişiminden bahsedilen “İktidar Tekniklerinden Biyo İktidara” başlığı altında, tarihteki “anormal”in nasıl cezalandırıldığından ya da ıslah edildiğinden ve işe yaradığı müddetçe yaşamasına

³ Konuyla ilgili erişilebilecek pek çok haber ve yazı bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse: “Hızla Artan Nüfus ve Yeni Politikalar- Bu hızlı artışın meydana getirebileceği sorunlar dolayısıyla 1980 yılında nüfus planlama politikası oluşturulmuş ve ilan edilmiş, 1982 yılı sonunda ise uygulamaya konulmuştur. Tek çocuk politikası olarak adlandırdığımız nüfus planlaması ile beraber her aile bir çocuk, kırsal kesimde ve azınlıklarda ise bulunulan coğrafi bölgeye göre iki ya da üç çocuk sahibi olabilmektedir.” (*Çin tek çocuk politikasında yolun sonuna geldi*) [12].

⁴ Konu hakkında verilebilecek birinci örneğin haberi: BAE vatandaşı olan kadınlarla evlenmesi için erkeklere para desteği vaat etmesi (*BAE'li Kadınlarla Evlenenlere Para Ödülü!*) [13].

Konu hakkında verilebilecek ikinci örneğin haberi: “Körfez ülkelerinden Birleşik Arap Emirlikleri'nde evlenecek yerli vatandaşlara yardım amacıyla kurulan fon için 59.5 milyon dolarlık yeni bütçenin onaylandığı bildirildi.” (*Evlenecek çiftlere 59.5 milyon dolarlık yardım*) [14].

⁵ Konuyla ilgili örnek olarak şöyle bir haber verilebilir: “Nüfusu eriyen Avrupa, yeni doğumlarda kesenin ağzını açıyor. Üç çocuklu aileye Fransa yaklaşık bin 300 lira, Almanya 900 lira, İngiltere 540 lira veriyor.” (*Çocuk yapan parayı kapıyor*) [15]

izin verildiğinden bahsedilmişti. Burada ortaya konan, aslında, yaratılmak istenen normalizasyon toplumuyla ilgilidir. Normalizasyon toplumunun oluşumunun kaideleri ise normlar ile sağlanır.

Norm, hukuktan ziyade, öznelerarası ilişkilerde “uygunluk” barındıran ortaklaşmalar olarak ifade edilebilir. İnsanların birlikte yaşarlarken geliştirdikleri bir nevi kurallar bütünüdür. İlişkileri düzenleyen bu kuralların, grup algısında, uygun ya da uygunsuz olmasına dair kodlar vardır. Normlar, grubun kendi dinamikleri ile oluşabilir, değişebilir ve öğretilir. "Gruplar için normlar ortak bir davranış biçimi, ortak tutum ve inançlar, kendi yaptıkları işlere karşı geliştirdikleri ortak duygular olabilir" [16]. "Normlarımız düşünceler, fikirlerdir. Normların kendileri davranış değil, insanların davranışlarının nasıl olması gerektiği üstüne düşüncelerdir" [17].

Toplumsal yaşamda düzenleyici rol oynayan yasaların yanı sıra normların da karşılıklı ilişkileri düzenlemede önemli bir araç olduğu söylenebilir. Norm kavramı, düzenleyici olması ve kişinin kendi iç disiplini sağlamaya yönelik olması bakımından gözetleme toplumu oluşumunu içinde barındıran biyo iktidar kavramının en önemli bileşenlerinden biridir. Düzenlenmiş nüfus ve disipline olmuş toplum için sağlayıcı olan her şey, “norm” olarak belirtilebilir. Normleştirme tıpkı gözetim gibi ve onunla birlikte, klasik çağın sonunda iktidarın büyük araçlarından biri haline gelmiştir [10]. Biyo iktidarda söz konusu olan “ölüm” değil “yaşam” olduğundan, kişilerin normlar çerçevesinde ölçümlere tabi tutularak itaat etmesi sağlanır.

Normalizasyon toplumu ise, yaşamı merkeze alır; düzenleyici normlar ve disipline edici normların kesişiminde konumlanır. Foucault normların, düzenlenmeye çalışılan nüfusa da disipline edilmeye çalışılan bedene de uygulanabildiğinden bahseder[9]. Toplumu normleştirme sürecinde ise, hukuksal olmayan bir dizi kurumun varlığı, on dokuzuncu yüzyılda gelişmiştir. Bu kurumlar arasında, aile, okul, ordu, hapisane, akıl hastanesi, fabrika gibi kurumlar sayılabilir. Bahsedilen kurumlar toplumu düzenler, bedenleri ise ıslah ederler. Bu kurumların sonuçları bireylerin dışlanması olsa da, ilk amaçları bireyleri normleştirme aygıtına bağlamaktır[9].

Her toplumun birlikte yaşarken sahip olduğu kültürel yapısı vardır ve bu yapıya uyum sağlayamayan bireyler toplumun geri kalanları tarafından ya dışlanırlar ya da engellenirler. Bu duruma düşmek istemeyen birey, toplum baskısı ile normleşmeye ya da topluma uyum sağlamaya çalışır. Neticede, bireylerin toplumla entegrasyonunu

sağlayan ve normalleştiren kurumlar, kişi doğduğu andan itibaren kendini gösterir. Yani, “aile” ile normalleşme sürecine ilk adım atılmaktadır. Bu süreci takip eden tüm kurumlar, yaşamla bütünleşiklerdir.

Gözetlenen, kuşatılmış beden ve planlanan nüfus üzerine kurulan biyo-iktidar, yarattığı normalizasyon toplumunda, yasalardan bile daha etkili bir düzenleme aracı olma potansiyeline sahip olan normları, görenekleri ile bireylerin birbiri üzerinde iktidar kurmasına da yol açmaktadır. Bu sayede iktidar kendi hesaplarını yapabilecek zamansal uzamda bir miktar daha alan kazanmaktadır.

Toplumda, özellikle Türkiye gibi kuralları kaideleri daha çok dinle bağlayıcı kılınan ülkelerde, muhafazakar yapının kuşattığı çemberden çıkan bireyler toplumun düzenini sarsacak tehlikeler olarak görülebilmektedir. Toplumda dezavantajlı topluluklar adıyla anabileceğimiz bireylerin durumunu sadece din yapısına bağlamak doğru olmayacaktır. Görenekler, adetler, etnisite, yönetim biçimi ve geçmiş/tarih de toplum normlarını oluşturmaya eşlik edeceklerdir. “Marjinal” bireyler iş bulmak, kalacak yer temin etmek gibi oldukça yaşamsal ihtiyaçlarını bile karşılama konusunda zorlanabilmektedir. Bazen yaşamak için “normal”leşmeleri gerektiğinde kimliklerini gizlemeleri gerekmektedir.

Normalizasyon toplumunu oluşturup düzeni sağlayabilmek için bedeni normlara göre disipline etmek gerekmektedir. Gözetleme ve bilgi edinme ile normalizasyon toplumu oluşturmak kolaylaşmaktadır. Normalizasyon toplumu da gözetlenmeyi normalleştiren mekanları yaratır.

2.2.4 Panopticon⁶: Gözetim/gözetleme toplumu

Daha önceki başlıklarda bahsedilen iktidar tekniklerinin, 18. yüzyılın sonunda evrildiği noktada, disipline edici başlıca iki temel özellik dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi bir önceki başlıkta açıklandığı üzere “normalleştirme” iken; diğer ve en önemli özelliklerinden olan “gözetleme” konusu bu başlık altında irdelenecektir. Gözetleme, Panapoticon mimari modeli üzerinden açıklanacaktır ve tez boyunca simgesel olarak “gözetleme” ve gözetlemeyle edinilen bilginin iktidarını imleyecektir.

⁶ Kelimenin açılımı, bütünü(pan-) gözlemlemek(-opticon) şeklindedir: to observe (-opticon) all (pan-)

Panopticon, biyo iktidarın genel karakterini anlayabilme açısından önemli açılımlar sağlayabilecek bir kurgudur ve analiz edilmesi tez konusu kapsamında yerinde olacaktır. Foucault, gözetlenenin gözetleyeni göremediği bu hapishane mimarisinden ilk olarak “Hapishanenin Doğuşu” adlı kitabında bahsetmiştir. ‘Büyük Kapatılma’ kitabında ise Panopticon hapishane modelini şöyle tarif eder:

Halka biçimli bir binadır, ortasında avlu ve avlunun ortasında bir kule vardır. Halka hem içeriye hem dışarıya bakan hücrelere bölünmüştür. Bu küçük hücrelerin her birinde, kurumun hedefine uygun olarak, yazı yazmayı öğrenen bir çocuk, çalışan bir işçi, ıslah edilen bir mahkum, deliliği yaşayan bir deli vardır. Merkezi kulede bir gözetmen vardır. Her hücre hem içeri hem dışarı baktığından gözetmenin bakışı tüm kuleyi kat edebilir; hiçbir karanlık nokta yoktur ve sonuç olarak, bireyin yaptığı her şeyi görebileceği, buna karşılık kimsenin kendini göremeyeceği şekilde panjurlar, yarı açık bölme pencereleri arasından gözlemde bulunur. Bentham’a göre, bu küçük ve harikulade mimari kurnazlığı bir dizi kurum kullanabilir. Panopticon, aslında, bir toplum ve bir iktidar ütopyasıdır.[9]

Bentham⁷’ın tasarladığı Panopticon, daha çok bir hapishane modeli olarak bilinmektedir; “gerekli değişikliklerle birlikte- ‘fazla geniş olmayan bir mekanın sınırları içinde, belli sayıda insanın gözetim altında tutulmasının gerektiği bütün kurumlara’ uygulanabilir. “Bentham’ın cezaevi örneğini ileri sürmesinin nedeni, bunun birçok işlevinin -gözetim, otomatik denetim, kapatma, yalnızlık, zorunlu çalışma, eğitim- olmasıdır” [10].

Hücrede kalan kişi, bitişik hücrede duran kişiyle dahi yan duvarlardan ötürü iletişim kuramamaktadır. Devamlı olarak teyakkuzda ve bilmez; ama bilinir kılınmıştır. Hapishane kurgusuna göre, sadece gardiyan değil, halktan gelen insanlar da gözetleme işini yapabilecektir. Böylece demokratik bir çerçeve içerisinde tamamen “açık” bir bilgi nesnesi olan kişi için, karşısında varlığından emin bile olamadığı bir kitle durup kendisini izliyor olabilecektir.

Bentham, iktidarın görünür ve varlığının kanıtlanamaz olması ilkesini koymuştur. Görünür: tutuklu gözünün önünde sürekli olarak, gözlendiği merkez kulesinin silüetini bulacaktır. Varlığının kanıtlanamaz olması: tutuklu o anda kendine bakılıp bakılmadığını asla bilememeli, ama bunun her an olabileceğinden hiçbir kuşkusu bulunmamalıdır. [10]

Bentham, bu fikrini tasarımına titizlikle işlemiştir: dışarıdan gelen ışıkla mahkumun tamamen aydınlanıyor olması, gözetleme kulesindeki panjurlar, kapı yerine zikzaklı

⁷ Jeremy Bentham, Panopticon’un mimarıdır. Tasarımını 1785 yılında yapmıştır. [18]

geçişler gibi detaylar, aslında gözetleyeni saklarken gözetleneni ortaya çıkarmaya yarayan araçlardır. Mahkumlar gölge, ışık, ses gibi varlığa işaret eden hiçbir ipucu elde edemeyecektir.

Bu durumda, arkadan vuran ışık sayesinde yaptığı her hareket apaçık ortada olan kişi, tek başınadır ve sürekli görünür olduğu hissi içerisinde davranacaktır. Eskiden mahkumların gördüğü muameleye göre bu durum tersine bir uygulamanın ürünüdür. Kişi, karanlıkta kendisine bakan gözler altında değildir artık; “tam ışık altında olma ve bir gözetmenin bakışı, aslında koruyucu olan karanlıktan daha fazla yakalayıcıdır. Görünürlük bir tuzaktır” [10].

Hücrede bulunan kişilere güç uygulamadan disipline etmek söz konudur. Mahkum, deli, işçi, öğrenci, hasta vs. hücrede her kim yer alıyorsa da hareketlerine dikkat edecek; daha dikkatli, daha çalışkan, daha üretken hatta daha sağlıklı olacaktır.

Bu noktada, iktidarın “kral iktidarı”ndan farklı olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Hastalıklarda karantinaya alınan mahalleler, kapitalizmle beraber “işlevsiz” kalanları kapatan ya da iktidarına zeval gelmesin diye meydanlarda insanları sallandırılan cezai iktidar, burada oldukça değişik bir formda kendini göstermektedir. İktidar, tabana kadar işlemiş ve yaptırımlarını daha kolaylıkla; hatta kişinin kendisine yaptırarak bir modelle karşımıza çıkmaktadır.

Panopticonla birlikte soruşturmalar yerini gözetlemeye bırakmaktadır. Burada bilgi iktidarından da söz etmek mümkün olacaktır. Hücredeki kişiye dair bilgi edinme gözetimle sağlanacaktır. Hücredeki kişi bir çalışan ise, müdürü onun hakkında rahatlıkla bilgi sahibi olabilecektir; hastaysa doktoru, öğrenciyse öğretmeni, deliyse psikiyatri, mahkumsa hapishane müdürü ya da gardiyanı –ve bu örnekler çoğaltılabilir- devamlı bilgi sahibi olabilecektir[10]. Bu bilgi, hücredeki kişinin normlara uygun davranıp davranmadığını ya da ilerleme kaydedip kaydetmediğini ortaya koyabilecek girdiler olacaktır.

Ortaçağın ortasında düzenlenmiş olan- büyük soruşturma bilgisine karşıt olarak, tamamen farklı türde yeni bir bilgi, bireylerin yaşamları boyunca denetlenmesi yoluyla norm etrafında düzenlenen bir gözetleme, inceleme bilgisi vardır. Bu, iktidarın temelidir; soruşturma örneğinde olduğu gibi, gözlemenin büyük bilimlerine değil, ‘insan bilimleri’ diye adlandırdığımız şeye- psikiyatri, psikoloji, sosyoloji- yer verecek bilgi – iktidar biçimidir. [9]

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren -bu iktidarla beraber-, gözetleme ve ıslah etme çeşitli kollara dağılmıştır ve bireyin normalizasyon toplumuna ayak uydurması için

birçok kurum ortaya çıkmıştır. Eski sistemde toplumu cezalandıran iktidar, bu noktada toplumu disipline edici bir tavrıdadır. Bu şekilde bireyi kendine döndürüp normalleştirilmesi söz konusudur ve böylelikle toplumsal yapıya zarar verebilecek herhangi bir aşırılığın da önü alınmış olmaktadır. Bireylerin disipline edilmesi ve toplumun düzenlenmesi, gözetimle sağlanmış olmaktadır. Panopticon'un mimarisi, pek çok kurum tarafından kullanılabilir bir tasarımıdır. "Panopticon, aslında, bir toplum ve iktidar türünün ütopyasıdır; bunlar aslında fiilen gerçekleşmiş olan ütopya'dır. Bu tür bir iktidar, panoptizm adını tam olarak alabilir. Panoptizmin egemen olduğu bir toplumda yaşıyoruz" [9].

Jeremy Bentham'ın tasarladığı hapisane, kapitalizmin gereksinimi olan disiplinin tüm toplumsal alanlarda yaygınlaşmasıyla sağlanması konusunda, önemli bir metaforik öge olmuştur. İktidar bilgi toplayarak bilgi üretir ve yaratıcılığını kullanarak da zevk verir. Kapitalizmle olan önemli bir bağ da böylelikle kurulur.

Gerçekte böyle bir hapisane inşa edilmemiş olsa bile, iktidarın gözü Panopticon'un ortasındaki kuleden toplumu izlemeye başlamıştır ve birey devamlı gözetlenebiliyor olmanın yarattığı psikoloji ile davranışlarını kontrol etmeye; başka bir deyişle kendi kendinin polisi olmaya başlamıştır; böylece iktidarın toplumsal bünyede yayılması daha kapsamlı ve kolay olmuştur.

"Gözetim, bireyleri her yerde bulunan iktidarın bir parçası haline getirmektedir. Gözetlemek kelimesinden türetilmiş olan gözetim düşüncesinin temelinde, haberdar olmak, bilmek kaygısı ve görme arzusu yatmaktadır" [19]. Gözetleme sayesinde iktidar, insanlar ve davranışları hakkında bilgi depolayarak hakimiyet kurabilmektedir.

Günümüzde de, oluşturulan gözetim toplumunda, teknolojinin de etkisiyle kişiler Panopticon'da olduğu gibi "görülmede ama görememektedir; bir bilginin nesnesidir, ama asla bir iletişim öznesi olamamaktadır"[10]. Bu durum mahrem ile kamusal alan arasındaki sınırın ihlal edilmesi anlamına gelebilecektir. "Gözetim bir kültür haline gelmekte ve bu kültür tüm toplumsal yaşama yayılmaktadır. Böylelikle bu kültür normal, meşru, yasal vb. kabul edilmektedir" [19]. Meşru zeminde gözetlenmenin içkinleşmesi aynı zamanda iktidarın insanlar üzerindeki nüfuzunu arttırdığı gibi, aynı zamanda da norm dışı kalanları normalizasyon aygıtına bağlayarak disipline etmiş olmaktadır. Panopticon modelinin hücredekine yaptırdığı kendi kendini denetleme

psikolojisi, mekan aşırı formda kendini göstermektedir. Nasıl ki hücredeki bedenin durumu kaydedilir, yatkinlıkları belirlenir, karakterleri ortaya çıkarılır ve sınıflandırılır[10]; gözetim toplumunda da tüm bu yapılanlar makro ölçekli gözetlemelerle sağlanır.

Konuyla ilgili pek çok güncel örnek vermek mümkündür. Öncelikle, gözetlemenin meşrulaşması hakkında örnek vermek gerekirse; özellikle sosyal medyada kişiler birbirlerini gözetlemeyi olağan bulmaktadır. Kişisel bilgiler ve kimlikler herkese açık olabilecek platformlarda normal bir şekilde sergilenmektedir. Yine gözetlemenin normalleşmesine dair, dünya çapında uyarlanan bazı televizyon programlarından bahsetmek mümkün olacaktır. İngilizcesi 'Big Brother House' olan, Türkiye'de 'Biri Bizi Gözetliyor' adlı yarışma programı bunun en can alıcı örneklerindendir. Bunun dışında, evlilik kurumunun televizyon programlarında inşa edilmesi, kişilerin partner adaylarını TV'den izleyip seçmeye çalışılması da durumun içselleşmesine dair medyadan verilebilecek örneklerdendir.

Gözetlemenin hayatımızın her alanına ustalıkla bir biçimde yerleştiğine dair de örnekler verilebilecektir. "Özellikle son 30 yıldır gelişen elektronik gözetim sistemleri ve teknolojileri kredi kartından, telefon, internet, metal detektörler, tarayıcılar, parmak izi tanıma sistemleri, barkod okuyucular, kapalı devre kamera sistemlerine kadar uzanmaktadır" [19].

Son sözü Foucault ağzından söylemek gerekirse, biyo-iktidarın durumunu şu şekilde ortaya koyabiliriz:

İktidar 'fiziği', bedene el konulması, gözetim tekniklerinin sayesinde, optik ve mekanik yasalarına göre, koskoca bir mekanlar, hatlar, perdeler, demetler, devreler oyununa göre ve en azından ilke olarak aşırılığa, güce, şiddete başvurmada icra edilmektedir. İktidar görünüşte ne kadar az 'bedensel' se, o kadar bilgince 'fizik' olmaktadır." [10]

3. BİYO İKTİDAR VE KENT PLANLAMA ARASINDA KURULAN BAĞLANTI

Tez konusunun amacı, planlama disiplini ile biyo iktidar arasında var olduğu ileri sürülen bağı ortaya koymaktır. Bu anlamda, konunun kentsel dönüşüm konusuna doğru daralmasından evvel kent planlama ile biyo iktidar kavramı arasındaki ilişkiden bahsetmek yerinde olacaktır. Daha önce de planlama disiplininin bütüncül yapısı hakkında bahsedildiği gibi, konular arasında bir nevi üst ve alt ölçek ilişkisinin kurulması hedeflenmiştir.

Planlama ve biyo iktidar arasında kurulan ilişkilerde temel olarak disipline ediciliği ve düzenleyiciliği elinde tutması nüfus düzenleme, gözetim ve normalizasyon toplumu bağlamları üzerinden ele alınacaktır. Bu ana unsurlar üzerinden bağlantı kurulurken planlama pratiği içerisinde belirli durumlarla eşleniklik kurulmaya çalışılacaktır.

Kavramlar arasında bağ kurulmaya çalışılırken önce planlama disiplininin bahsetmek yerinde olacaktır. Daha önce başlıklardan olan “ Teorik arka plan: Biyo İktidar Nedir?” başlığı altında sunulan biyo iktidar bileşenleriyle planlamanın kesişimleri de alt başlıklarda toplanacaktır. Yani, nüfus politikaları ve norm/normalizasyon toplumu ile Panopticon; gözetim toplumu omurgası üzerinden planlama ile eklemlenme sağlanmaya çalışılacaktır.

3.1 Kent Planlama

Kent planlamayı, salt bir açıklama altında incelemek güçtür. Bunun sebebi, çok yönlü ve disiplinlerarası olmasının yanı sıra pek çok tartışmalı konuyu da içinde barındırıyor olmasıdır. Kentle ilgili olan her şey kent planlamasının konusudur. Dolayısıyla, kentle ilgili olan her bileşen kent planlamasının konusu olmalıdır. Bu sebeple mercek altına alınan konular kent ve kent yaşamına dair olabilecektir.

Planlama genel anlamda, gelecek için geleceğe yönelik bir kestirim işidir. Bu genel tanımlamalara bağlı olarak, planlama bir anlamda karar verme süreci olarak

özetlenebilir [20]. Kent mekanının nasıl şekilleneceğine karar verilmesi, kimi zaman toplumun nasıl şekilleneceğine ya da şekillenmesi gerektiğine de karar vermek demektir. Aynı şekilde kaynaklarla kullanım dengesine dair verilmesi gereken kararlar da vardır. Planlama bu karar verme süreciyle, kent ve kentliye dair pek çok durumu düzenlemekte, şekillendirmektedir.

Kent planlama disiplini çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bir alanın planlanışında o alanın doğal koşulları, yapılaşma koşulları ve sosyo-kültürel dinamikleri ele alınır. Bu katmanların hepsi plancı tarafından ele alınmaz; kent planlama birçok disiplinle birlikte çalışmak durumundadır. Bu özellikleri nedeniyle planlama, üzerine düşen sorumluluklar ve zorlukları aşabilmek adına, adım adım ilerleyen bir yapıya gerek duyar. Planlama yapabilmek için, bilgi toplanmasına ve analiz edilip karara bağlanmasına ihtiyaç vardır.

Kent planlama, ilişkiler ağına hakim olması gereken bir disiplindir. Kendi içinde ölçeklenir ve bu ölçekler arasında hiyerarşik bir ilişki vardır. Kent ya da kentin bir parçasının her zaman ait olduğu bir bütün vardır. Bu bütünü görme işi, planlamanın mekanlar ve ilişkiler atlasındaki yansımasıdır. Kent planlamanın aşamaları, ölçek ve içerik olarak değerlendirilebilecektir.

Bir kenti planlamaya önce çevre kentlerle hatta bölgesiyle olan ilişkilerinden başlanmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi kent tek başına değerlendirilebilecek bir yapıda değildir. Civar kentlerle ilişkileri vardır. Dolayısıyla planlamada ölçeklendirmeye gerek duyulur ve her ölçeğin değerlendirmeye aldığı ayrı başlıklar vardır. Alanın üst ölçekte taşıdığı anlam, en alt ölçeğe kadar etki çemberi oluşturmaktadır. Planlama alanının bulunduğu bölgedeki konumunun ele alınmasından sonra, daha küçük birimleri kendi içinde değerlendirilir. Her parçanın bir üst ve bir alt ölçekle ilişkisi kurulur. Örneğin, nasıl bir şehrin bölgesiyle ve ilçeleriyle ilişkisi varsa, bir ilçenin kentle ve mahalleyle olan ilişkileri vardır; mahallenin de ilçe ve sokaklarıyla ilişkisi vardır. Bir alan çevresi ve bağlamıyla ele alınır, planlanır.

Birbirleriyle ilişkili olan parçaların kendi içinde de değerlendirilirken geçirdiği aşamalar vardır. Kent planlama işi, geleceği kestirme ve karar verme süreçlerine sahip olduğundan, bu yapısından ötürü taşınması gereken özellikleri olmalıdır. Öncelikle kent planlama işi, o şehrin kullanıcısı ve kullanıcısı olacaklar için yapılır.

Dolayısıyla kent planlama öncelikle kamu yararını gözetmelidir. “Planlamanın kamusal boyutu önemlidir; çünkü kentsel planlamada çözüm önerileri üretmek, planlama kararı vermek değildir. Kentsel planlancılar, karar verici değil, karar vericilere yol gösteren, onları uyaran meslek insanlarıdır” [21]. Bunu yaparken de, gözetmesi gereken pek çok katman vardır. Her şeyden önce planlama hızlı değişen dinamiklere ayak uydurmayı bilmelidir.

Kent planlamada en temel başlıklarıyla doğal çevre, yapılaşmış çevre ve sosyo-kültürel çevre ilişkilerine bakılır. Her ölçekte bu ayaklar değerlendirilir ve genelden özele doğru planlamanın iskeleti oluşur. Bir uygulama planının dikkat etmesi gereken belli başlı konular ve işleyiş biçimi vardır.

White, planlama aşamaları şu şekilde belirlemiştir [22]:

1. Araştırma aşaması: Bu aşamada alan hakkında veri toplanır. Alanı tanıma ve çevresiyle ilişkilerini değerlendirmeyi gerektiren bu aşama, alanın kullanıcısı ile ilişkilene gibi bir dizi bilgi toplama, gözlem yapma aşaması olarak yorumlanabilir.
2. Analiz aşaması: Bu aşamada mevcut analizler bir araya getirilir; uzman analizleri elde edilir; gerekirse analiz yapılır. Analizler, doğal çevre, yapılaşmış çevre, sosyo-ekonomik çevre olmak üzere üç başlık altında ele alınabilir.
3. Sentez aşaması: Bu aşamada, analizler toparlanıp yorumlanır; sentezlenir. Genel olarak sorunların ve potansiyellerin ortaya çıktığı aşamadır. Alan için belirlenen ön görüşler çizime ve raporlara yansıtılır ve uygulama aşamasına geçilir.

Tüm bu aşamalar geçilirken bir önceki adımlara geri dönüşlerle sağlama yapılır. Temelde problemlerin belirlenip hedeflerle ve stratejilerle çözüme kavuşturulması aşamalarına sahip olan süreç için olmazsa olmaz, mevcut durum bilgisi; bu durumun analizleri ve durum hakkındaki tahayyüllerdir.

Kuşkusuz bu adımlar atılırken planıcı, bir birey olarak tek başına karar alma süreçlerinde var olamayacaktır. İdealize bir planlama çerçevesinde, planıcı disiplinlerarası ilişkiler kuran aynı zamanda teknik dil ile kullanıcı arasında bağ kuran bir uzmandır. Planlamada katılım konusunun hassasiyeti, daha önce de bahsedilen kamu yararı konusu ile bütünlük sağlar niteliktedir. Şimdinin ve geleceğin kullanıcısının planlama süreçlerine dahil edilmesi Türkiye’de gündemde olan bir

çalışmadır. Bazı pilot alanlarda kullanıcı katılımının sağlandığı planlar yapılmaya başlanmıştır. Pek çok gelişmiş ülkede ise katılım, planlamanın olmazsa olmazıdır.

Bir yerleşimle ilgili planlama yapılırken, teorik olarak, her yerleşimin biricik olması, her alanla ilgili tahayyüllerde farklılaşmaya yol açabilecektir. Planlama disiplininin icraatının belirli normlarının olması ise, temel düzlemdeki gereksinimler içindir.

Nüfusun artışının ulaştığı boyut, teknolojinin yaşamlara etkisi ve küreselleşmenin de arttırdığı ‘bağımlılık seviyesi’ gibi bileşenler karmaşadan çıkabilmek için uzmanlaşan planlamaya ihtiyaç duymaktadırlar [23]. Mekan nasıl kullanılacak, nüfus nasıl değişecek, kamusal alanlar nerelerde konumlanacak, ulaşım sistemi nasıl şekillenecek gibi temel sorular ve belirli normlar takip edilir.

3.2 Biyo İktidar ve Kent Planlama

Planlamanın kent üzerindeki etkileri, sadece mekandaki yansımaları ile sınırlı değildir. Planlama ile kentte yapılan değişiklikler, ekonomik ve sosyal hayat başta olmak üzere pek çok değişimin içinde yer aldığı bir sebep olarak karşımıza çıkacaktır. Aynı şekilde, daha önce de bahsedildiği gibi, kentle ilgili olan her konu kent planlamanın alanına dahildir. Bu sebeple mercek altına alınan konular kent ve kent yaşamına dair olabilecektir. Bu noktada iktidar ilişkileri önem kazanmaktadır. “Planlama toplumda, mekanda ve ekonomide sürece müdahale ederek düzenleyici ve denetleyici bir role sahiptir. Temel kabuller değişse de planlamanın düzenleyici ve denetleyici rolü sürecektir” [24]. Planlama bu yönüyle biyo iktidarla ilişkilenebilir; biyo iktidarın ta kendisi gibi davranmaktadır denilebilir. Tıpkı biyo iktidar gibi planlama da düzenleyen ve disipline eden iktidar tekniklerinin ötesindedir.

Planlamanın kent ve kentli hayatına dair muktendir olduğundan bahsetmek mümkündür. Bir alan üzerine verilen her karar önce o alanın kullanıcılarını sonra da ilişki olduğu alanları adım adım etkileyecektir. ‘Planlama nedir?’ başlığı altında da bahsedildiği üzere, bir alanı diğer alanlarla ilişkileri bağlamında da değerlendirmek gerekmektedir. Ayrıca, planlamanın disiplinlerarası olma özelliği de biyo iktidarda bulunan özellikleri tetikleyen “bilgi edinme” konusuna paralellik gösterir. Planlama sürecinde edinilen tüm sayısal/teknik bilgilerin haricinde, alanın kullanıcılarına dair bilgi girişini sağlayan ekonomi ve olasılık/istatistik gibi disiplinlerin sunduğu datalardan da bahsedebiliriz. Bu noktada planlamanın düzenleyicilik rolünü bilgi

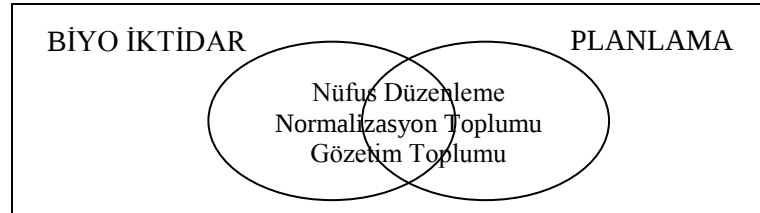
edinimi vasıtasıyla sağladığından bahsetmek mümkün olacaktır. Edinilen bilgilere göre alanın nüfusu, fonksiyonları gibi temel durumlar analiz edilecek, gelecek tahmini yapılacak ve durum karşısında eyleme geçilecektir.

Planlama mesleğinin konjonktürel olarak iktidar türleri ile ilişkisini kurmak mümkündür. Planlama bir meslek olarak var olmadığı dönemlerde bile kente dair bütün müdahalelerin dönemsel iktidar tekniklerinin etkisi altında kaldığından bahsetmek mümkün olacaktır. bu konuda örnek olarak özellikle Barok döneminde iktidarı temsil eden yapıların, yolların kesişimi ya da yolların sonlarında konumlanışını verebiliriz [25]. Günümüz planlama disiplini ile günümüz iktidar tekniği biyo iktidar arasındaki ilişki araştırıldığından bu tez çalışmasının kapsamında olmadığından derinlemesine incelenmemektedir.

Günümüzde, planlamanın siyasetle olan ilişkisi, plan yapımı aşamasında çoğu zaman iktidarın bir aracı olarak düzen takibini sağlamasına yol açmaktadır. Plancının, karar almada yeterli yetkisi olmadığı için, plancı çoğu zaman tekniker gibi davranmak zorunda kalmaktadır. Bu noktada kentle ilgili olarak sağlanması istenen düzen açısından planlama biyo iktidarın aracı olarak davranmakta; çoğu zaman hem kapitalizme hem de biyo iktidara hizmet etmektedir.

Planlama ile biyo iktidar arasında kurulabilecek bir diğer ilişki ise, her ikisinin kesişim alanı olarak değerlendirilebilecek konulardır. Bu konular çalışma kapsamında üç başlık altında incelenecektir: nüfus politikaları, normalizasyon toplumu, gözetim toplumu.

Yukarıda bahsedilen ilişkilenecekleri aşağıdaki gibi şemalandırarak özetlemek mümkündür:

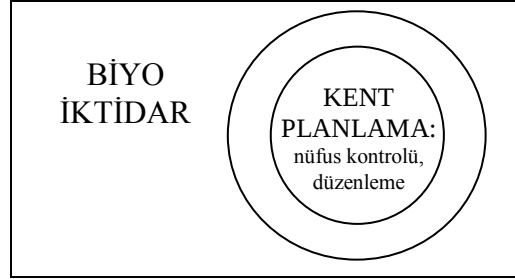

Şekil 3.1 : Biyo iktidar ve planlamanın kesişim kümesi.

Biyo iktidar ve planlamanın yolunu, Foucault'nun bahsettiği en temel düzlemlerden üçünde kesiştirmek mümkündür. İnsan, biyolojik bir tür olarak görüldüğü bu kavramsallaştırmada “nüfus” olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda planlama

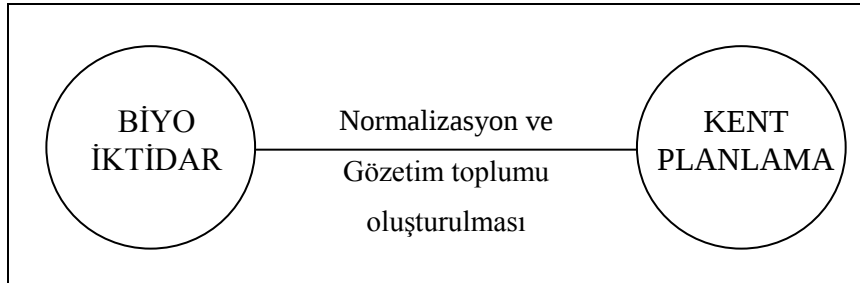
ile kentlerde normalizasyon toplumu oluşturulabilir ve gözetlemeye dayalı bir kentleşme görülebilir.

Biyo iktidar bu nüfus yığının kontrolünü ve düzenini sağlayabilmek için ise çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, kent planlama bu araçlardan biri olarak görülebilecektir. Biyo iktidarın aracı olarak planlama ile kurulan ilişki, şu şekilde şematize edilebilir:

Şekil 3.2 : Biyo iktidarın alt kümesi olarak planlama.

Daha küçük ölçekte bakıldığında, planlamanın bizatihi kendisinin biyo iktidar olduğundan bile bahsetmek bazı zamanlarda mümkün olacaktır. Uygulama alanlarına tekdüze planlar çizilmesi, standardize edilmiş belirli normların uygulanmaya çalışılması gibi konularda kent planlamanın biyo iktidar gibi davrandığından söz edebilir.

Şekil 3.3 : Biyo iktidar ve planlama denk kümeleri.

Başlığın devamında, biyo iktidar ile kent planlamasının bağları biraz daha detaylandırılarak ele alınacaktır. İlişkiler kurulurken, her iki kavramın da kendi dilleri/deyişlerinin kullanılması önemlidir. Nasıl ki biyo iktidar kavramını açıklayabilmek için kendi 'lisan'ı üzerinden açıklamalar yapılıyor; aynı şekilde planlamanın kendi terminolojisi de biyo iktidarla kurulan bağlantıda anlaşılabilirliği arttırabilecektir.

Biyo iktidar konusu ele alınırken kullanılan her bir bileşenle planlama arasında ayrıca bağ kurulmaya çalışılacaktır. Yani; nüfus politikaları, normalizasyon toplumu

ve Panopticon: gözetleme toplumu konularının her biri, planlama ile ilişkisi açısından değerlendirilecektir.

3.2.1 Nüfus düzenleme ve kent planlama

Bu başlık altında, daha önceki başlıklarda da bahsedildiği üzere, biyo iktidardaki nüfus düzenleme ile planlamadaki nüfus düzenleme arasındaki benzerlikler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Nüfusa dair bilgilerin planlamadaki önemi, neredeyse tartışılmaz bir konudur. Bir alanın planlaması ile ilgili en önemli çalışmalardan biri nüfus projeksiyonudur. “Nüfus projeksiyonu, doğum, ölüm ve göç hareketlerinin illerdeki eğilimleri ile ilgili belli varsayımlara dayanarak nüfusun gelecek zamanda gelişmesi hakkında tahminlerin yapılması olarak tanımlanabilir” [26]. Tanım, biyo iktidarın düzenleyici politikalarındaki nüfus tanımıyla⁸ neredeyse birebir örtüşmektedir. Planlama sürecine başlarken alanın kullanıcıları üzerine belirli çalışmalar yapılması da, planlamanın nüfusu düzenleme gayretinden gelmekte ve bu anlamda biyo iktidarla özdeşleşmektedir.

Planlama kararlarına göre, nüfus için görevler atfedilir:

- Bir alanda yaşayan nüfusu azaltıcı ya da arttırıcı planlama kararları alınabilir. (Yoğunluk artırımı/azaltılması)
- Planlama yaparak alana istenen vizyon biçilebilir. (2010 İstanbul Kültür Başkenti kapsamında kentte birçok değişiklik yapılması vb.)
- Ulaşım konusunda yapılan müdahaleler arazi kullanımına ve nüfus hareketlerine doğrudan müdahale etmek anlamına gelmektedir.
- Kentsel dönüşümle insanlar yığınlar halinde yer değiştirebilecektir.
- Kent hakkında alınan çok önemli kararlarda halkın görüşünün alınmaması durumunda insan türünü bir yığın olarak kabul eden bir iktidar anlayışından bahsetmek mümkün olacaktır. (Taksim yayalaştırma projesi, 3. köprü vb. örnek olarak verilebilir.)

⁸“Nüfus, ekonomik ve siyasal bir sorun olarak XVIII. yüzyılda ele alınmaya başlanmıştır: Doğum, ölüm, yaşam süresi, doğurganlık, sağlık durumu, hastalıkların sıklığı, beslenme ve konut biçimi,göç gibi değişkenlerle ele alır” [7].

Planlamaya dair biraz daha detaylı olarak konuya örnek vermek gerekirse:

- Örneğin bir konut alanının, ‘nazım imar planı’⁹nda ticaret alanı olarak yeniden düzenlenmesi istihdam, ikamet, ulaşım vb. konularda da değişikliklerin oluşacağına işaretler ve bu konularda da kestirimler yapılması gerekecektir. Yani, işlevsel olarak değişime uğramış olan bu alanda yaşayan nüfus, burada çalışacakların getirebileceği nüfus ve bu nüfus ile düzenlenmesi gereken diğer kentsel ihtiyaçlar için çözüm bulunması gerekecektir. Alanın yoğunluğu fazla ve taşıma kapasitesini doldurmak üzereyse, buranın planlanması esnasında, nüfus artışına yol açmayacak değişiklikler yapılmaya çalışılacaktır.
- Konuyla ilgili son yıllarda en çok kabul gören planlama yaklaşımı olan ‘stratejik mekansal planlama’¹⁰dan bir örnek vermek gerekirse; bir alan için ‘bilgi toplumu’ olması hedefi koyulduğunu varsayalım. Atfedilen bu vizyon için çeşitli stratejiler belirlenecektir. Bu stratejiler belirlenirken alanla ilgili çok detaylı araştırmalar da yapılacak; GZFT analizi ve sorun/potansiyelleri de ele alınacaktır. Stratejinin hedef ve eylem planları ise nüfusun arzulandığı gibi değiştirilmesi ya da potansiyelinin kullanılabilmesiyle ilgili olacaktır.
- Planlamayla ilgili bir diğer örnek, ulaşım konusuyla ilgili olarak verilebilir. Arazi kullanımı ve ulaşım ilişkisinin çok bilinen bir özelliği vardır: Bir yere ulaşım imkanı götürülüyorsa, orada yerleşim başlar; bir yerde yerleşim varsa oraya ulaşım götürülür. Bir alanla ilgili fonksiyon değişikliği öngörüldüğünde ve oradan nüfusun tahliye edilmesi gerektiğinde, ulaşım konusunda revizyonlara gitmek önemli bir araç olabilecektir. Ulaşım planlaması, bu noktada, nüfus üzerine alınan kararı uygulayabilmek için bir strateji olabilecektir.
- Yine kentsel süreçlerden en önemlilerinden biri olan göç ve gecekondulaşmanın doğurduğu kentsel dönüşüm konusu bu başlık altında örnek olarak

⁹3194 Sayılı imar kanunun 5. Maddesinde Nazım İmar Planı şöyle tarif edilmektedir: “Nazım İmar Planı; varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümünü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plandır.”

¹⁰ Gedikli’ye göre bu planlama yaklaşımının tanımında ortaklaşmak güçtür lakin kendi planlama kurgusu içerisinde çeşitli teknikleri içermesinin yanı sıra çok sektörlülük ve çok paydaşlılık özellikleri öne çıkmaktadır. En önemli bileşenleri arasında GZFT analizi yapmak, vizyon oluşturmak, geniş bir katılım sağlamak, eyleme yönelik olmak vs. sayılabilir [27].

tartışılabilir. Kentsel dönüşüm, tezin ana eksenlerinden biri olduğundan ‘3.3. Biyo iktidar ve Kentsel dönüşüm’ başlığı altında konu, ayrıca ele alınacaktır.

Örnek sayısı kolaylıkla artırılabilir. Bu noktada, planlamadaki nüfus politikalarının biyo iktidarının göstergesi olarak çıktığı sayılabilecek kavramlardan da bahsetmek argümanı güçlendirmek adına yerine olacaktır. Biyo iktidarda bahsedilen insan türü/yığınlaştırılmış nüfus ile ilgili olarak planlamada iki önemli kavramın tepki olarak ortaya atıldıklarından bahsetmek mümkün olabilecektir. Bunlarda biri ‘kamu yararı’ diğeri ise ‘katılım’ konusudur. Bu noktada Foucault’un iktidarın varlığı karşısında direncin de ortaya çıktığına dair yaptığı yorumdan da bahsetmek mümkündür [7] çünkü Foucault’ya göre “iktidar ilişkileri, en azından potansiyel olarak, bir mücadele stratejisini içerir: ama bunu yaparken örtüşmez, spesifiklerini kaybetmez ve sonuçta birbirlerine karışmazlar” [28]. Temelde, planlama açısından bakıldığında, teorik olarak oldukça önem teşkil eden bu kavramların pratikte uygulanabiliyor olması gerekmektedir.

Nüfus hakkındaki veriler, toplanan bilgiler planlamayı yönlendirirler. Türkiye’de kent planlamasında, pratikte icra edilen, aslında temel olarak halk katılımının sağlanamadığı planlardır. Low’a göre, siyasal, yasal ve kültürel kurumlarda katılım; toplumda özel ve kamu etkinlikleri düzeninin ve dengesinin sağlanması açısından önem taşımaktadır [29]. Bu noktada, doğrudan kullanıcısının etkileneceği bir konuda fikrinin alınmaması; süreçte söz sahibi olamaması, orada yaşayan ‘insan türü’nün nesneleşmesine yol açacaktır. Kentli olmak, insan yığını olmak gibi algılandığında planlamanın biyo iktidarla özdeşleştiğinden bahsetmek mümkün olacaktır. Oysa, “kamu alanında ortak karar verme katılım ve demokrasinin anlamını da değiştirmekte ve politik gücün demokratikleşmesi anlamına gelmektedir” [30]. Biyo iktidardaki gibi, düzenlenmek üzere bir grup insan türü söz konusu olacaktır. Bir alan üzerine karar alırken kullanıcısının göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Kuşkusuz yeni demokrasi yaklaşımları bir düzenleme mekanizması olarak planlamaya gereksinim duymaktadır, ancak yeni yaklaşımlarda planlama, aktif toplum ve iletişime dayalı yönetim süreçleri üzerinden tartışılmaktadır[31]. Planlamadaki handikap, kararların neye/kime göre verildiğinin her zaman cevabının alınamamasıdır. Planlamada katılım konusunun, pek çok platformda tartışılması söz konusudur lakin planlama uygulamalarında yetersiz kalmaktadır. “Bugün Türkiye’de demokrasinin çoğulcu ve katılımcı bir nitelik kazandığını söylemek mümkün

görünmemektedir. Mevcut kurumsal yapı çok aktörlü karar verme süreçlerine açık değildir” [24].

Aynı şekilde ‘kamu yararı’ konusu da planlamanın en önemli tartışma konularındandır lakin kavramın tanımlanması konusunda bile hayli güçlük çekilmektedir. Kavramın yasal, siyasal, toplumsal vb. pek çok karşılığı tartışılabilirken; Tekeli’nin şu yorumu konuyla ilgili olarak önem taşımaktadır: “Çoğunluğun faydasının en üst düzeye çıkartılması, sosyal adaletin sağlanması ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla, kişi çıkarlarının sınırlandırılması kamu yararının temel ilkesidir” [32].

Biyo iktidarın nüfusu düzenleme çabasının, bedenleri disipline ettiği ve gözetlediği bedenlerden geldiğini düşünürsek, normalizasyon toplumu ve gözetim toplumu konuları da nüfus politikalarının sonucu ya da nedeni olarak sayılabilecektir. Tüm başlıklar birbiriyle neden sonuç ilişkisi kurabilecek yapıda olduğundan, nüfusla ilgili politikalar konusu bundan sonraki başlıklarda da akla gelmelidir.

3.2.1.1 Göç, gecekondulaşma ve kentsel dönüşüm

Tezin ana başlıklarından olan kentsel dönüşüm başlığının bu başlık altında tartışılması yerine, bağlantılı konuları olan; göç ve gecekondulaşma konularını da dahil eden planlama ile biyo iktidar arasındaki bağa odaklanılacaktır. Bu bağlamda, planlamada hakim olunamayan süreçler olarak, ‘göç ve gecekondulaşma’ konularına değinilecekken; planlamada hakim olma arayışı olarak da ‘kentsel dönüşüm’ün araçsal kullanımından bahsedilecektir.

Burada bahsedilen planlanamama/planlama süreçleri arasında, nüfus politikaları bağlamında da Türkiye’yi en çok etkisi altına alanlar arasında, göç, gecekondulaşma, kentsel dönüşüm konularıdır:

- Göç, planlanamama sürecidir.
- Gecekondulaşma, göz yumma sürecidir.
- Kentsel dönüşüm, “planlama” sürecidir.

Biyo iktidarın kapitalizmin vazgeçilmez unsurlarından olduğundan da tez kapsamında bahsedilmişti. Bu bağlamda Türkiye’de yaşanan göç ve bu göçle gelen nüfusa konut sağlayamayan devlet, göçmenlerin kendi konutlarını kamu arazilerine gelişigüzel yapmasına göz yummuştur. Burada sanayileşmenin etkisi ile kentin

çekimi, tarımda makinalaşma ile kırsal itimi söz konusudur. Kentteki sanayi alanları ucuz iş gücünü çağırmakta iken “1947’de Truman Doktrini’nin yedinci maddesi ve Marshall Yardımı uyarınca, çok kısa bir süre içinde, çok yüksek miktarda traktör ithalatı yapılmıştır” [33]. Bu da kırsal alandan kentlere göç için başlangıç sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilecektir.

Planlama daha çok ekonomi odaklıdır. Kentsel nüfustaki gözle görülür artış karşısında tedbir alınmasından ziyade, ekonomik kalkınmayı hızlandırma hesapları yapıldığından kentleşme sürecinin sağlıklı işlediğinden bahsedebiliriz.

David Harvey, 'The right to the city' [34] başlıklı yazısında benzer bir bağlantıdan bahseder. Harvey’e göre kentleşme artı ürünün hayata geçirilmesine dayalı olduğu için, kapitalizmin gelişimi ile arasında kuvvetli bağlar vardır. Yatırımcılar artı değer elde etmek için artı üretim yapmak zorundadırlar. Eğer iş gücü sınırlı ya da ücretlendirme yüksek ise ya varolan işgücü baskılanmalıdır; ya da yeni iş gücü bulunmalıdır [34]. İşverenler için yedekte her zaman alternatif bedenler olduğundan, çalışanlar denetlenmekten çok kendilerini denetlemektedir. Burada panopticon etkisinden söz etmek mümkün olacaktır.

Kentleşmeyi doğuran makineleşme insan bedenini fabrikalara adapte etmiştir. İnsanlar, üretim için gerekli olan işlemi yapan biyolojik bir tür olarak algılanabilir. Bu bağlamda biyo iktidarla kentleşme ve göçün ilişkisi açıkça görülebilecektir. Fabrikalar ve kent yaşamı insanların hayatlarını kontrol ederken aynı zamanda işe yararlılıklarını örgütlemektedir. Kentlere göçün en büyük sebebi olan iş imkanları, insanın düzenlendiği ve disipline edildiği ortamlarda gerçekleşmektedir.

Göçle gelenler; “kent merkezlerinin kenarlarında bulunan boş, sahipsiz arazilerden konut yapmak için yararlanırlar. Söz konusu araziler ya hazinenin ya belediyenin ya da özel kişilerindir; özellikle hazine yerlerinin seçimi, tercih nedenidir” [35]. Bu durumu devlet politikasında bir zaaf gibi okumak mümkünken; tam tersine bir kontrol mekanizması olarak yorumlamak da mümkün olabilecektir. Gecekondu göçle ortaya çıkan bir olgudur. Gecekondular başlangıçta yasal olarak bir konut sayılmadığından, buralarda yaşayanlar üzerinde yaratılan bir huzursuzluk söz konusu olmuştur. Yasal ve yaşamsal haklarını sonraları, politikanın nesnesi olarak edinebilmişlerdir. “Siyasetçiler de oy kaygısıyla bu alanların tapularını ‘yeni yerleşimcilere’ vermiş ve buralara belediye hizmetlerini götürmeye

başlamışlardır”[36]. Devlet politikası dönemsel değişim süreçleri yaşasa da gecekondularda gittikçe artan kırsal nüfus sonrasında oy potansiyeli olarak da görülmüş durumlarının meşrulaştırılması, oy getiren bir araç haline gelmiştir.

Gecekondunun biyo iktidar bağlamında değerlendirilebileceği de açıktır. Gerek gereksinim duyulan biyolojik tür için yaşama alanı yaratmakla vakit kaybedilmemesi, gerek oy nesnesi olarak algılanması orada yaşayanları biyolojik bir tür olarak kategorize edilmeleriyle bağlantılıdır.

3.2.2 Norm/normalizasyon toplumu ve kent planlama

Normlarla oluşturulan; normalize edilmiş bir toplum inşasının, biyo iktidarın temel bileşenlerinden olduğuna değinilmişti. Bu başlık altında planlama bilim dalının normlarla bütünleşip kentte nelerin yaşanmasına sebep olduğundan ve buna karşı yine “iktidar-direnış” ilişkisinden ötürü planlamada çıkan alternatif yaklaşımların neler olabileceğinden bahsedilecektir.

Öncelikle, kent yaşamında oluşturulan normalizasyon toplumunun dışında kalanlar ve kent mekanının adaletsiz bölüşümünden örnek verilebilecektir. Normların kent planlama üzerindeki etkisi kentte ayrışmaya ya da bazı kesimlerin dışlanmasına yol açabilecek bir durumdur. Bu duruma, kent planlaması önlem olarak düşünülebilecekken; dışlanmayı hızlandırıcı bir etken olarak da düşünülebilecektir. Her iki durumda da, planlamanın biyo iktidar gibi davrandığından söz etmek mümkündür.

Toplumsal normların dışında kalanların mekansal olarak ayrışmaları, mekanın yine belirli normlara uygun olarak düzenlenmesine göre olmaktadır. “Ayrışma, bir yandan sosyal grupların kendi içlerinde aynılaşıma eğilimi göstermesi ve bunun mekandan yansıması, diğer yandan ise, bir grubun diğerine karşı geliştirdiği eşitsiz güç ilişkilerinin kentsel alandaki temsil biçimlerinden biridir” [37]. Kent planlaması yapılırken, alan kullanımının her zümreye hitap etmesi gerekliliğine dikkat edilmezse, bazı gruplar ‘normal’ düzende kendilerine yer açamayacaklardır. “Bunlar genellikle düşük gelirli aileler, bakıma muhtaç yaşlılar ve gençler, uzun dönemli işsizler, evsizler, göçmenler, etnik gruplar, bekar ancak düşük gelirli kadın ya da erkekler ile marjinal seçimlerde bulunan gruplardır. Dışlanmanın sürekli olması ise yoksulluk kültürlerinin oluşmasına neden olmakta ve dışlanmayı kronik hale getirmektedir” [38].

Kent planlaması yapılırken, veri toplama ve alan hakkında bilgi edinerek alanı tanımanın planlamadaki başlangıç aşamalarından biri olduğundan bahsedilmiştir. Bu işlemler yapılırken alanın kullanıcısının görüşlerini bir girdi olarak tanımlamakta fayda vardır. Aksi takdirde, daha önce de bahsedildiği gibi kimi grupların göz ardı edilmesi gibi süreçlere çağrı yapılmış olabilecektir. “Temsil esasına dayalı demokraside patronaj ilişkilerinin dışında kalan farklı kimlik ve görüş taşıyanlar sistem içinde kendilerini ifade edememektedirler” [24]. Bu noktada mühim olan alanın tüm kullanıcılarının gereksinimleri olmalıdır. ‘Planlamada katılım’ dediğimiz kavramın altını doldururken, bu anlamda dikkatli olunması gerekmektedir. Normalizasyon sürecinin kendini katılımda yeniden üretmesi değil, farklılıklara açık grupların toplanıp söz sahibi oldukları bir sürecin işletilmesi hedeflenmelidir. Böylece oluşturulan ortak bilinç, kolektif düşünme ile ezbere dayalı planlama kurgusu yerini eşitlikçi ve katılımcı bir planlama anlayışına bırakacaktır. Giddens’a göre [39], uzmanlar neyin halk için daha iyi olduğunu otomatik olarak bilemezler ve çıkarımlarını halkla değerlendirmelilerdir.

Planlamada azınlıkların topluca dışlanması süreci Tarlabası örneği içinde tekrar değerlendirilecektir lakin planlama ile biyo iktidar ilişkisinin altı çizilmesi bakımından bu noktada belirtilmesi gereken; dışlanmayı ve mekansal ayrışmayı tetikleyen yasalardan da öte bir durum sonucu oluşabileceğidir: dışlanmayı hızlandıran ve meşrulaştıran kaideler toplumun oluşturduğu belirli normlar sonucudur. “Dışlama ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik etkenlerin sonucunda oluşmaktadır” [38].

Küreselleşme, biyo iktidarın ülke aşırı olarak görülebileceği bir döneme işaret etmektedir. Normların, gözetlemenin, düzenleme politikalarının daha küresel ölçekten her hangi bir alt kümenin bir bireyine kadar indiği gözlenebilecektir: İktidar her zaman ve her yerdedir.

Kentler planlanırken neo liberal politikaların da önceliği sosyal refah düzeyindense ekonomik kalkınmaya tanınmak, 1980’lerden itibaren kendini kent mekanında daha görünür kılmaktadır. Küreselleşme ile, yerel ögelerin rekabeti esnasında da öncelik alanların kullanıcıları olmasından çıkmaya başlamıştır. “Kentlerin küresel ekonomik ve kültürel akışlara kendilerini daha güçlü ve avantajlı bir biçimde eklemlenme çabaları ve bu çabalara yönelik olarak da kent mekanına yapılan müdahaleler neo-liberal politikalarla birleşerek sosyomekansal eşitsizliklerin, ayrışmaların,

atışmaların derinleştiği kentler yaratmaktadır” [41]. Küreselleşme de, kapitalizm gibi, biyo iktidarla çok iyi çalışan bir süreçtir.

Normalizasyonun planlamada ne çıkması ile ilgili değinilebilecek bir başka konu ise, küreselleşme ile kent planlaması üzerinde yarattığı etkilerin yol açtığı tek tipleşmeden bahsedilebilecektir. Küresel olarak kabul gören normlar daha büyük ölçekte de hissedilir hale gelmiştir. Böylelikle küresel olarak yaratılan kentlerde biyo iktidarı aktive olarak, kontrolü ve düzeni sağlayabilecektir. Nozick’e göre küreselleşme ile yerel kimlik, bütünleşme ve özgünlük risk altındadır ve dünya çapında kentler tek tipleşmektedir [42].

Tek tipleşme kavramı üzerinden devam etmek gerekirse, kentsel dönüşümün Türkiye’de son yıllarda birlikte anıldığı en önemli kurumdan da bahsetmek yerinde olacaktır: TOKİ. TOKİ konutlarının aynılığı, kentin dokusundan bağımsız bloklar halinde yükselmesi ve standartlaşmasını getirmiş; kendi normali, eklendiği kent bütününe entegre olamamıştır.

Konu ile ilgili verilebilecek bir diğer tematik örnek ise, planlamada kullanılan sayısal modellemeler olarak kabul edilebilir. Planlamada kullanılan modeller, planlamanın gelecek kestirimini kolaylaştırabilmesi amacıyla başvurulan sayısal yöntemlerdir. Kullanıcısına bağlı olarak faydalı bir araç olabilecek “modelleme” ile yürütülen planlama, yapısı gereği sorunlu olabilecektir. Belirli girdiler ile tepeden istediğine ulaşma gayesi ile normları girilen modelleme sisteminin biyo iktidar ile ilişkisi de yadsınamayacaktır.

Plancılar kent modellerini; tarif edebilmek, açıklamak ve n görüde bulunabilmek amacıyla kullanırlar. Çoğu kent modeli arazi kullanımına odaklanır; arazideki yapıların türleri, arazi ve yapıların maliyetleri, bu yapılarda yaşayan aile bireyleri, ulaşım sisteminin kente etkileri gözlemler [43].

Planlama kararlarının ileride neye yol açabileceğine dair izlenimler edinmek için kullanıldığı savunulan modeller, amacı gereği biyo iktidarın aracı olabilecektir. Kentsel ihtiyaçlar ile kısıtlı kaynakların kontrolü gibi kentsel durumlar için önemli bir bilgi edinme yolu olan modellemeler; sosyal ve ekonomik anlamda da insanların geleceği için çıkarımlar yapabilecek ve kentin geleceği ve nüfusu da buna göre kontrol edebilecektir.

Modeller, çeşitli bağlam ve amaçlarda, gözleme dayalı çıkan sonuçlarla devamlı bağlantıda olan, dünyayı birkaç anahtar data üzerinden tanımlayarak açıklayabilmek için kullanılırlar [44]. Modelleme yolu ile elde edilen çıktılar, genel olarak geçmişe ve mevcuda dayalı bilgilerden üretilmektedir. Lee [45] modellerin, kentsel gelişimin olası karmaşık mekanizmasını ‘anlamak’ arzusunun belki de en iddialı ifadesi olduğunu ve bu anlama meziyeti sayesinde kentler hakkında tahminlerde bulunup geleceğin kentlerini kontrol edebilmek amacıyla kullanıldığını belirtir. Bu durumda da modeller, siyasi erk ve yatırımcıların dikkatini çekebilecektir.

Planlamada biyo iktidarın yarattığı etkiye tepki olarak çıkan kimi planlama yaklaşımlarına da bu başlık altında işaret edilebilecektir. Bunlar arasında, toplumsal cinsiyet ve kimi normalleşen süreçlere tepki olarak çıkmış yaygın olmayan planlama türlerinden de bahsedilebilecektir. “Toplumsal ve mekansal örgütlenmeler toplumsal cinsiyet rollerini belirlemektedir” [46]. İnsanın bedenine tahakkümünden de bahsettiğimiz iktidar biçimi, cinsiyet üzerinden de kendini göstermektedir. Daha doğrusu, toplumsal normlarla şekillenen toplumsal kimlikler ve ağır basan kimliklerin egemen olduğu planlama anlayışına karşı duruşa dair planlama yaklaşımlarının gelişmeleri bu noktada önemlidir.

Bireyi doğduğu andan itibaren normalize etmeye çalışan biyo iktidar süreçlerinde, planlamanın mekana yansımalarının da belirli normalara göre olduğundan bahsedilmişti. Bu konuda, aslında ‘cinsiyet eşitlikçi planlama’ gibi planlama akımlarının çıkmasının da direnme yolu olarak çıktığı örnek olarak gösterilebilecektir. “Cinsiyet eşitlikçi planlamanın ortaya çıkış nedeni de toplumda var olan erkek egemen yapının planlama disiplini ve pratiğindeki etkisini azaltmak ve farklı cinsiyetlere karşı tarafsız hale getirmektir” [40]. Bu noktada normlarla ilgili olarak bahsedilebilecek olan durumun çerçevesi biraz daha genişletilebilecektir. Aslında kentsel alanların ve kentlerin planlanmasıyla ilgili dikkat çekilmeye çalışılan, normalizasyon toplumunu oluşturmayı hedefleyen bu iktidarın mekana yansımalarıyla ilgilidir. “Kentler cinsiyet kimliklerinin, davranışlarının ve güç ilişkilerinin sadece sahnelendiği alanlar değil, farklı kimlik, davranış ve güç ilişkilerinin aynı zamanda mekan tarafından şekillendirildiği alanlardır” [40].

İktidarın, sadece yönetime atıfta bulunmadığı; toplumun her katmanında her ilişki biçiminde şekillendiği üzerine düşünülürse, biyo iktidarla şekillenen kentlerde toplumsal güç ve mekan ilişkilerinin karmaşık yapısı dikkat çekici olacaktır.

3.2.3 Panopticon: Gözetim/gözetleme toplumu ve kent planlama

İktidar bilgiyi araç olarak kullanır; bilgi nesneleri yaratır ve bunu açığa çıkararak yapar. Foucault'ya göre [47] bilgi ve iktidar birbirlerini beslerler. İktidar bilgiye gereksinim duyar; bilgi iktidar yaratır. Mimari Panopticonun'un günümüzdeki yansıması; gözetleme ve böylece elde ettiği bilgiyi elinde tutarak kontrolü sağlayan biyo iktidarın habercisidir. Bu bağlamda Panopticon, normalizasyon toplumu yaratarak nüfusu düzenlemek ve bedeni disipline etmek için önemli bir araçtır. Panopticon'un kentle entegre edilmesi bu defa mimari boyutunu ve ölçeğini genişletip kontrolü, günümüz koşullarında mekan aşırı hale getirmiş; geçtiği kentlerdeki yaşamlara da dokunmuştur.

Günümüz koşullarında, 'küreselleşme' ve kapitalizmin en önemli araçlarından olan 'gözetim', günümüz iktidarı olan biyo iktidarın da önemli bir dispozitif¹¹idir. Panopticon'un gözetim ve bilgi iktidarına dair sembolik bir yaklaşım olduğu düşünüldüğünde, günümüzde teknolojinin ilerlemesi ile kent mekanındaki mevcudiyetinin gücü şaşırtıcı olmayacaktır. "Gözetim sistemleri ve teknolojileri 'geç kapitalizm' ya da 'bilgi çağı kapitalizminin' merkezi parçalarıdır. Bu sistemler, iktidar tarafından her anlamda belirsizliğin azaltılması için kullanılmaktadır" [19].

Kent mekanı içerisinde Panopticon'un mevcudiyeti bir çeşit kontrol mekanizmasının aygıtı olarak görülebilecektir. Panopticon ile bilgiler, güçler, mekanlar ve bedenler arasında bağlantı kurulmaktadır [48]. Foucault'ya göre [49], Panopticon bir cins iktidar laboratuvarı gibi işlemektedir. Bu bağlamda kentler de iktidarın laboratuvarı olarak görülebilecektir [50].

Kentlerde doğrudan Panopticon olarak ele alabileceğimiz en temel bileşen kamusal alanlardaki kameralardır. Bu kameraların Türkiye'de Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yerleştiren MOBESE¹²adındaki kameraların yanı sıra özel amaçlı kullanılan kameralar vardır. Örneğin İstanbul'daki MOBESE, emniyet müdürlüğü sitesinde şöyle tarif edilmektedir: "İstanbul Valiliği'nin desteği ile İstanbul Emniyet

¹¹Ferda Keskin, Foucault'nun "Özne ve İktidar" [28] kitabının önsözünde kavramı şöyle açıklamaktadır: "Şiddetin dışlanmasıyla birlikte bedenin iktidar tarafından kuşatılmasında tüm toplumsal bütüne yayılan yeni ve ince teknikler gerekmiş, bu teknikler Foucault'nun "dispositif" olarak adlandırdığı somut düzenlemeler biçimini almıştır. Dispositif'ler Foucault'ya göre söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici kararlar, yasalar, idari tasarruflar; bilimsel, felsefi, ahlak önermelerden oluşan heterojen bütünler; bu söylemsel ve söylemsel olmayan öğeler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu sistemlerdir."

¹² MOBESE'nin açılımı: MOBil Elektronik Sistem Entegrasyonu

Müdürlüğü bünyesinde faaliyete geçirilen ‘Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi’dir” [51]. Örneğin sadece İstanbul’da, “Mobese kent görüntüleme sistemi ile 1206 noktada toplamda 4212 kamera ile izleme yapılmaktadır” [51]. Özel amaçlı kullanılan kameralar ise; bir çok iş yeri, siteler ve alışveriş merkezleri gibi alanlarda mülk sahibi, işletme sahibi ya da organizasyon sahibi tarafından konulmaktadır.

Kameraların kentteki görünürlüğü, tıpkı Panopticon’da olduğu gibi, çok önemlidir. Kameralar saklanmaz hatta görünmesi amaç olarak bile tanımlanabilir. Kimi zaman varlığını görmediğimiz kameraları insanlara hatırlatmak için de çeşitli uyarı notları ya da işaretleri kullanılmaktadır. Kentin her alanında kamera gören birey, kendini disipline etme gereksinimi duyacaktır. Marx, görünmeyen kameraların bile varlığını açığa çıkaran uyarı yazıları¹³’nin aslında bir çeşit görünürlük yaratmak için olduğunu belirtir [52].

Gözetim/Gözetleme toplumunun en önemli özelliklerinden biri, gözetlenme/gözetlemenin normalleşmiş olmasıdır. Gözetlenme yoluyla bilgiler kayıt edilmekte ve arşivlenmektedir. Gözetleme toplumunun yaratılmasında sadece gerçek anlamda gözetleme pratiğinin olmasına da gerek yoktur. Genel olarak nüfus hareketlerinin izlenmesi, nüfusla ilgili bilgi toplama ve arşivleme işlemlerinin her biri ‘Nüfus politikaları ve Planlama’ başlığı altında da belirtildiği gibi biyo iktidarla ilişkili olarak sayılabilecektir; ve konu gözetleme ile kurulan bilginin iktidarı bağlamında da ele alınabilecektir. Bu noktada, Panopticon’u kent mekanına hakim bir mimari model olarak düşünebiliriz. Adrese dayalı nüfus kayıtları nedeniyle, daha önce de bahsedildiği gibi mahrem ve kamusal alan sınırı hayli zayıftır. Ölüm-doğum oranları, kişilerin çalıştıkları sektörler, yaşadıkları muhit, nereden geldikleri hatta bazen nereye gitmek istedikleri bile planlama için veri anlamına geldiğinden; biyo iktidarla bağlantılarından biri olarak da hayatların gözetlenmesi olduğundan bahsetmek mümkün olacaktır. Planlanacak alan şekillendirilirken bu verilerin hepsi belirli amaçlar doğrultusunda anlam kazanacaktır.

Kent ve kentliye dair olan gözetlemelerle kentlerin yeniden şekillendirilmesi de mümkün olacaktır. Çoğu zaman da yeni planlanan alanlarda gözetleme mekanizmasının yeniden üretildiğini de görmek mümkündür. Tıpkı biyo iktidarın

¹³ Türkiye’den bu konuda verilebilecek örnek bir cümle: “Bu işyeri 24 saat kamera ile izlenmektedir.”

bilgiye ve gözetlemeye ihtiyaç duyması gibi; planlama da gözetleme ve bilgiye ihtiyaç duymaktadır.

Planlama gibi, sağıktan sosyal hizmetlere kadar pek çok alanda bireyler ve nüfus hakkında bilgilerin birikmesi, iktidarın toplumun her katmanında hakimiyet sağlaması olarak değeriendirilebilecektir.

3.2.4 Normalizasyon toplumu ve gözetim toplumu ile kent planlama

Biyo iktidarın varlığını kent mekanı üzerinden tartışırken, bu durumu açıklamak üzere kullanılan normalizasyon toplumu ile gözetim toplumu kavramlarının birbirini destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Normalizasyon toplumunun inşası için gözetleme araç olabileceken, normalizasyon toplumunun ürünü olarak da gözetim toplumundan bahsedebilecektir. Dolayısıyla, iki başlık altında ayrı ayrı incelenmeye çalışılan başlıklar, bu başlık altında kent mekanındaki önemli yansımaları bağlamında, birlikte de ele alınacaktır.

Panopticon'un kent mekanını normalize etmek için kullanılabilecek bir araç olduğundan bahsetmek mümkün olacaktır. Kentlerde, rutin gözetlemeler gücün kullanımını neredeyse içselleştirmektedir: hiçbir neden olmadan insanlar denetlenir, kategorize edilir, disipline edilir ve normalleştirilir [50].

Gözetleme ile normalizasyon toplumuna uygun olmayanlar ayıklanabilecektir. Gözetleme kentsel alanları “sterilize” etmek için ve “öteki”ni dışlamak için kullanılır [50].

Hubbard [53], en çok demokratik ve açık alanlarda bu düzenlemenin getirdiği ‘dışlayıcı dürtü’nün kendini gösterdiğinden ve “normal”e uymayanların kentsel mekan kullanımlarının kısıtlı olduğundan bahseder.

Gözetlemek ya da gözetlenmek eylemlerinin kendileri de normalleşmiştir. Üstelik bu durum, en küçüğünden en büyük ölçeğe kadar meşrulaşmış ve kendi normlarını oluşturmuştur. “Gözetim sistemleri bir toplumda kamu ve özel sektördeki kurumlar tarafından birçok farklı amaçla sistematik bir biçimde uygulandığı için, gözetim bir kültür haline gelmekte ve bu kültür tüm toplumsal yaşama yayılmaktadır” [19].

Kentle ilgili önemli unsurlarda Panopticon ile normalizasyon toplumunu ilişkili görmek mümkündür. Güvenlikli kapalı siteler, alışveriş merkezleri ve iş kuleleri bu konuda verilebilecek en yaygın var oluşun örneklerindendir. Burada planlama ile

kurulan ilişki, “normal”in yaratım süreci ve uygulanma biçimidir. Bahsedilen kentsel kullanım alanları, kültür ve yaşama normları sonucu oluşmuş; yaşama normları oluşturmuştur. Kent yaşamının kalitesi, kentin kendisi gibi tüketim, turizm, bilgi teknolojilerinin malı olmuştur [34]. Bu normalleşmenin dışında kalan birey, kapitalizmin çeşitli araçları- reklam, internet, medya gibi iletişim teknolojilerinin desteği ile ‘normal’e özendirilir; sonra da nüfus geneli onu elde etmek için var gücü ile çabalar. Normlara uygun olmayanlar, biyo iktidarın içinde ya normlara uygun yaşam formları elde etmekte ya da kentsel kullanımların dışında kalmaktadırlar.

‘Size özel’ vurgusuyla tüketim, kapitalizmin en belirgin özelliklerindendir ve Harvey’e göre [34] paranız olduğu müddetçe, sınırsız seçeneklerle dolu kentlerde yaşarsınız. Tüketim kalıplarının gözetlemeyle kurduğu ilişkinin arka planında ise kontrol vardır. Sanayinin yarattığı iş gücü açığı nedeniyle göçle gelenlerin fabrikalarda kapatılması ve disipline edilmesi gibi; insanlar bloklara kapatılmakta, alışveriş merkezlerinde kapalı kalmaktadırlar. Bu durum özellikle ‘80 sonrası neo-liberal politikalarla kendini göstermektedir. Bu dönemde sanayi sektörü kentsel mekanın dışına doğru kaymaya başlamış ve yerini hizmet sektörüne bırakmıştır. Bu dönemden itibaren, planlama alanları da değişmektedir. “Oteller, alışveriş merkezleri, ofis binaları, konferans ve toplantı merkezleri kentin silüetini belirleyen temel unsurlar olmuştur” [54]. Bu alanları yapabilmek için, planlamanın en temel unsurlarının bile görmezden gelindiği olabilmektedir. Özel sermaye ve yönetimin aracı haline gelen planlama ‘kamu yararı’, kentsel koruma gibi kavramların içini, yine planlama ile boşaltmaktadır. Bahsedilen alanları gözetlemek ise toplum gözünde normalleşmiştir.

Kent mekanında kapalı siteler, iş merkezleri ve alışveriş merkezleri inşaatlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Tüm bu alanlarda, kameralarla gözetleme yapılmaktadır. Üstelik bu alanlar, ‘yaşanması gereken alanlar’, ‘çalışılması gereken iş yerleri’ ve ‘serbest zamanlarda gidilmesi gereken’ alanlardır. Toplumsal algı için ‘en uygun’, bu şekilde kent yaşamına yerleşmiştir. Bu alanların yaratım süreci ise planlamadan geçmektedir. Plan tadilat¹⁴ları ya da kentsel dönüşümler bu alanların mevcut

¹⁴ Plan tadilatı: “Gerek nazım ve gerekse uygulama imar planlarının ihtiyaca cevap vermediği ve uygulamasının problem olduğu durumlarda; planın tümünün veya bir kısmının plan yapım tekniklerine uyularak yenilenmesi sonucu elde edilen plandır” [55]. “Plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, teknik ve sosyal donatı dengesini bozmayacak nitelikte, bilimsel, nesnel ve teknik

alanlarda yaratılabilmesi için kullanılan en yaygın araçlardır. Bazı durumlarda, norm dışı kalan ve merkezi bir kentsel alanda yer alan yaşama birimleri yasal düzenlemelere gidilmek suretiyle dönüştürülebilmektedir. Burada bir türün diğer bir tür üzerinde iktidarı söz konusudur.

3.3 Biyo İktidar ve Kentsel Dönüşüm Arasında Kurulan Bağlantı

“Kentsel dönüşüm, genel olarak, kentlerin eskiyen, yıpranan ve çöküntü alanları haline gelen bölgelerinin yıkıp yeniden yapma, canlandırma, sağlıklılaştırma yoluyla yeniden kimlik kazanması ve küresel değişimlere uydurması için bir araç olarak tanımlanmaktadır” [56].

Tanımın içerisinde geçen ‘yeni’ kelimesinden de anlaşılabileceği gibi, dönüşümle birlikte, bir alan yeniden tanımlanabilmektedir. Bu yeni alan, ekonomik, sosyal ve fiziksel açıdan büyük değişimler yaşarken; kentsel dönüşüm özellikle son yıllarda, rant, yerinden etme, kentsel ayrışma gibi kavramlarla anılmaktadır:

“Yaşanan sürecin hissettirdiği, merkezi ve yerel yönetim eliyle uzun vadeli bir projenin hayata geçirildiği, kente yakışmadıkları suçlamasıyla dışlanan grupların kent dışına itildiği ve boşalttıkları mekanların sermayeye teslim edildiğidir” [57].

Kentsel dönüşümün rant odaklı gerçekleşmesi, özellikle kent merkezleri ve tarihi dokuyu tehdit eder niteliktedir çünkü biyo iktidar, kendi beklentilerini elde ederken, kendini gizler; amacını meşrulaştıracak yollar inşa eder:

Kentsel dönüşüm, özellikle büyük şehirlerdeki yerel yönetimlerin uygulamak istedikleri kentsel müdahaleleri meşrulaştırmak için sıkça kullandıkları bir tanım haline gelmiş durumda. Farklı ölçek ve içerikte olabilen bu projeler, kentte bozulan ve çöküntüye uğrayan alanları iyileştirmek, kültürel mirası korumak, yeni iş alanları oluşturmak ve ekonomiyi geliştirmek, turistik çekim alanları oluşturmak, deprem riski altındaki bölgelerde yeni ve sağlam yapılar inşa etmek hedefleriyle meşru hale getirilmektedir. [58]

Kentsel dönüşümü meşrulaştırırken kullanılan en önemli araçlardan biri yasalar, diğeri ise yasaların çıkış nedenine dair yapılan açıklamalardır. Neredeyse her durumda, yönetimin bir alanı kentsel dönüşüm alanı ilan etmek için yetkisi vardır; yasal mevzuat düzenlemeleri yapılmaktadır. Türkiye’de kentsel dönüşüm

gereçeklere dayanan, kamu yararının zorunlu kılması halinde yapılan plan düzenlemeleridir.” (Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik (2.11.1985/18916 sayılı Mükerrer R.G.)

yapılabilmesi ile ilgili yasalar arasında, 775 ‘Gecekondü Yasası’, 2985 ‘Toplu Konut Yasası’, 5393 ‘Belediye Yasası’, 5104 ‘Kuzey Ankara Girişî Kentsel Dönüşüm Projesi Yasası’, 5366 ‘Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Yasa’, 6306 ‘Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Yasa’ sayılabilir.

Yasal mevzuat açısından değeriendirildiğinde kentsel dönüşüm, özellikle son yıllarda eklenen yasalar; 2005 yılında çıkan 5366 sayılı ve 2012 yılında çıkan 6306 sayılı yasalardan ötürü, kente ve kentliye muktedir bir hal almıştır. Tarihi yapıları açısından dünyanın en önemli kentlerinden biri olan İstanbul’da tarihi alanlarda değışiklik yapılabilmesi, bir diğeri yasa olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası olan 2863 nedeniyle oldukça zordu. 5366 sayılı yasa ile tarihi alanlarda değışiklik yapılmasının önü açılmış olmaktadır. 6306 sayılı yasayla ise, kente dair neredeyse tüm alanlarda dönüşüm yapılabilmesi sağlanmıştır:

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.

Biyo iktidarla ilişkisi açısından, bu yasaları biyo iktidarın dispozitifleri olarak değeriendirmek mümkündür. Tez kapasımında, Tarlabası kentsel dönüşümünün yapılmasına yol açan 5366 sayılı yasadın bahsedileceğı için; 6305 sayılı yasa biyo iktidar ilişki kurulması açısından bu başlık altında tartışılmaktadır.

6305 sayılı yasa, dispozitif kelimesinin tanımındaki gibi, güç sahibi olanın yönetsel olarak yapılanmasını sağlayan bir sistem oluşturmaktadır. Alanları topluca yıkıp yapmak için araç sağlamak konusunda 5366 sayılı yasa ile tarihi, koruma altındaki alanlara müdahale edilebilmeye başladı. Gecekondü alanlarında zaten kentsel dönüşüm alanı ilan etme yetkisi vardı; geri kalan alanlar için de deprem riski başlığı altında yönetimin kendine hareket alanı açtığından bahsetmek mümkündür. Kaldı ki, afet yasasının çıkış sebebi olarak bilinen Türkiye depremselliğı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın resmi sitesinde de yer alan personel alım sınavı sorularında esas neden olarak gösterilmemiştir.

14 Ekim 2012 tarihinde yapılan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı sözleşmeli personel alım sınavı, 7. Grup şehir ve bölge plancısı B soru kitapçığı, 42. Sorusunda, Afet

yasası olarak bilinen dönüşüm yasasının temel gerekçesi konut talebi olarak belirtilmektedir:

42. Aşağıdakilerden hangisi Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'da kentsel dönüşümün temel gerekçesini oluşturmaktadır?

- A) Afet riski B) Konut arzı
C) Kentsel arsa stoku ☒ D) Konut talebi

Şekil 3.4 : Afet yasasıyla ilgili personel alım sınavı sorusu [59].

Yasanın deprem gerçeğine dayandırıldığının duyurulması ile başka amaçlar da kolaylıkla uygulanabilmektedir. Özetle, biyo iktidarın kent mekanında kapitalizmle iş birliği yapabilmesi için yasalar araç olarak kullanılmaktadır.

Bu başlık altında bahsedilmesi anlamlı olan bir diğer konu ise, yasal dayanaklarla yaratılıp güçlenen ve Türkiye’de dönüşüm konusunda çok önemli rol oynayan TOKİ’dir. “2000’li yıllardan itibaren, hem yaptığı projelerle kentleşme politikalarını yönlendiren resmî bir ‘kurum’ hem de yatırımları ve ortaklıklarıyla bir ‘şirket’ gibi hareket eden TOKİ, yapılan yasal düzenlemelerle kentsel uygulamalarda tekel haline gelmiştir” [60]. TOKİ, Kentsel dönüşüm yapma konusunda pek çok yasa aracılığıyla yetkilendirilmiş ve bu yetki alanı oldukça genişletilmiştir. Türkiye’de kentsel dönüşüm denildiğinde TOKİ ilk akla gelenlerdendir.

3.3.1 Nüfus düzenleme ve kentsel dönüşüm

Daha önce, ‘3.2.1.1.Göç, Gecekondulaşma ve Kentsel Dönüşüm’ başlığında da bahsedildiği gibi, kentsel dönüşüm sürecini göçler hazırlamıştır. Göç konusu, başlı başına kitlesel insan hareketlerine dayandığından bu başlık altında önemli bir bağlantı niteliğinde yer almaktadır.

Göçle gelenler en temel haklardan birine, barınma hakkına sahip olabilmek adına; gecekondu inşaa etmiş ya da ucuza yaşayabilecekleri mekanlara yerleşmişlerdir. Büyük kentlere geliş sebepleri ve aynı zamanda devletin kentlere ne şekilde yerleştiklerine göz yummasına sebep olan çalışma alanlarından ötürü, göçle gelenler biyo iktidarın amacına uygun bir şekilde üretim süreçlerinde biyolojik tür olarak yer

almışlardır. Şimdilerde, bu insan kitlesinin karşı karşıya kaldığı gerçek, yine göç olmaktadır. “Hukukta, ama asıl insan hakları hukukunda, kentsel dönüşüm olgusuyla bağlantılı düşünülebilecek ve yegane olmasa da öncelikli bir hak alanı, interalia, ‘yeterli barınma hakkı’ (right to adequate housing) üzerinden tartışılabilir” [61]. Oysa dönüşümle temel barınma hakkından ziyade, rant hesaplanmakta; kimin merkezde kalıp kimin gideceğine dair kararlar alınıp uygulanarak nüfus şekillendirilmektedir.

Buna karşın, dönüşüm alanlarının kullanıcılarıyla yapılan görüşmelerin ‘katılım’ yaklaşımı açısından yetersizliği dikkat çekmektedir. Dönüşümü uygulayan kurum/kuruluşların bu konudaki katılımcı olduklarına dair verdikleri beyanatların iç yüzü, parasal hesaplar görüşmek ve kullanıcıları alandan çıkmaya ikna etmek üzerine olmaktadır. İkna yöntemleri arasında, TOKİ ile yapılan anlaşmalar ve kamulaştırma başta gelmektedir. Nüfusu düzenleyebilmek için yasalar kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, haklara erişim konusundaki eşitsizlik, dönüşüm süreçlerinde söz sahibi olamama, mülksüzleştirilme ve yerinden edilme olarak tezahür etmektedir.

3.3.2 Norm/ normalizasyon toplumu ve kentsel dönüşüm

Biyo iktidar ve kentsel dönüşüm arasındaki bağı, norm/normalizasyon toplumu açısından ele alırken değinilecek ilk konu; dönüşüm gerekçelerinin toplum algısında reddedilemeyecek şekilde açıklanmasıdır. Bu bağlamda, ‘çöküntü’ alanlarda, ‘sağlıksız’ yaşama koşulları altında ya da ‘afet riski’ altında kimse yaşamamalıdır. Nüfus düzenleme başlığı altında bahsedilen yasaların nüfus düzenlemesi durumu, bu başlık altında bir diğer tarafından yorumlanmaktadır: Yasaların çıkartılması sürecinde kamuoyunda yaratılan algı, normalizasyon toplumu ile ilgilidir. Kentsel dönüşümün kendisi bile, özellikle 2012 yılında çıkan afet yasası süreciyle birlikte normalleşmiştir.

Projeler uygulanırken, bu haklı gerekçelerin ardında, alanların kullanıcılarının ya da alanın fiziksel özgünlüklerinin nereye gittiğinin önemsenmediği dikkat çekmektedir. Dönüşümün getirdiği rant ile, günümüz ‘normal’lerine mekan yaratılmaktadır: Boş zamanlarda gidilmesi gereken alışveriş merkezleri, çalışılması gereken iş kuleleri ya da lüks ofisler, yaşanması gereken rezidanslar ya da kapalı siteler. Dönüşüm sonrasında kendine has özellikleri olan konut alanları, niteliksiz ve tek düze yeni

kentsel formlara bürünmektedirler. Merkezde ikamet eden norm dışı bireyler ise, genellikle, yerinden edilmektedirler.

Yerinden edilmelerde, çözüm olarak sunulan TOKİ konutlarına yerleşim ise kendi içinde taşıdığı normal'i ile bu başlık altında tartışılacaktır. Neredeyse Türkiye'nin her yerinde aynı görünüm ve standartlara sahip olan TOKİ konutlarının bir özgünlüğü yoktur; sadece halk algısında normalleşmiş bir yerdir. İnsanların yaşadıkları, alıştıkları, çalıştıkları yerlerden uzağa gidip yaşamalarının beklenmesi akıllarda soru işareti yaratmaktadır.

Dönüşüm projeleri için öncelikle seçilen pilot alanlar, daha çok kent merkezinde ya da yakınında yer alan çöküntü ve gecekondu alanlarında gerçekleştirilmektedir. Bu alanlarda, genellikle maddi gelir düzeyi ya da sosyo-kültürel tipolojisi açısından norm dışı olarak adlandırabileceğimiz kişi ve gruplar barınmaktadır. "Bu bölgelerde yaşayan insanlar eğitim (özellikle kadınların ve kız çocuklarının eğitimi), sosyal güvence, kent yönetimine katılım ve kentin sunduğu olanaklar erişim bakımından kent yaşantısından dışlanmaktadır. Bu yoksunluk ve dışlanmışlık, eşitsizliği doğurmakta, bu bölgede yaşayan insanların ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olmaktadır" [58].

Gerek yasalarla gerek normlarla kimin nerede yaşayacağına karar verilmesinin ardından, kentsel ayrışma tetiklenir ve kent nispeten heterojen yapısını kaybederek tek düzeleşir. "Böylelikle kentsel dönüşüm projeleri vasıtasıyla ortaya çıkan dışlanmışlık ve hak ihlalleri kent mekanını gittikçe daha fazla artan bir şekilde 'haklara erişimi olanlar' ve 'olmayanlar' olarak ayrıştırmaktadır" [58].

3.3.3 Gözetim/gözetleme toplumu ve kentsel dönüşüm

Gözetim ve gözetleme toplumu ile kentsel dönüşüm arasında bağlantı kurulmaya çalışılırken; Panopticon hapishane metaforu ve gözetleme, 'büyük kapatılma' olayı ve gözetlemeyle edinilen bilginin iktidarı kullanılacaktır; dönüşüm alanlarında yaşayanların bilgi nesnesi olarak görüldüklerine dair argümanlara yer verilecektir. Son olarak da, dönüşümden sonra yaratılan kentsel mekandaki gerçek anlamdaki gözetlemeye değinilecektir.

Gözetleme/Gözetim başlığının ortaya çıkmasında rol alan Panopticon hapishane modeli ile kapatılma üzerinden konuyu ele alarak başlamak gerekirse; göç ile kente gelenlerin fabrikalara kapatılma sürecinden bahsedilebilir: ‘Modern Kapatılma’¹⁵.

Böylelikle kente gelen nüfus düzenlenebilmiş; hem de fabrikaların çalışma ve fiziksel koşulları gereği bedenler disipline edilmiştir. Kente gelenler o dönemde gözetlenebilir, denetlenebilir ve üretime sokulabilir biyolojik tür olarak yorumlanabilmektedir.

Panopticon ve kapatılma metaforlarının birlikte ele alınabilecekleri bir diğer örnek, normalizasyon konusunda da ele alınan ‘yaşama’ koşullarına dair olabilecektir. Kentsel dönüşümle özellikle merkezlerde yaratılmaya çalışılan bu mekanlarda insanlar, devamlı gözetlenebileceklerdir: Alışveriş merkezlerine, kapalı sitelere, iş kulelerine kapatılmaktadırlar.

Kentsel dönüşüm bağlamında, Panopticon ve kapatılma metaforlarının birlikte kullanılabilecekleri bir diğer örnek ise TOKİ konutlarıdır. Yerinden edilip yaşadıkları alanları terk edenler de TOKİ konutlarına kapatılmak suretiyle ıslah edilmeye ve normalleşme aygıtına sokulmaya çalışılmaktadırlar.

Gözetim toplumu ve kentsel dönüşüm ile ilgili olarak kurulabilecek bir diğer bağlantı, kişilerin bilgi nesnesi olmasıdır. Kentsel dönüşüm alanı ilan edilmeden hemen önce ve sonrasında alanda yaşayanlara dair bilgi toplanmaktadır. Böylelikle, yapılan dönüşüm modeli kurgulanabilecektir.

Dönüşüm alanı ilan edileceği spekülasyonu yapılan alanda yaşayan kişiler için bu durum, korku yaratıcıdır. Devamlı gözetim altında tutuluyor gibi hissedilebilir.

Biyo iktidar, dönüşümden sonra ise, gözetim toplumunu fiziksel ortamda bilfiil inşa etmektedir. Kameralı yeni kentsel alanlar ile toplum gözetlenebilirliği sağlanacaktır. Bu alanlar, daha önce de bahsedildiği gibi, alışveriş merkezleri, kapalı-güvenlikli siteler, iş kuleleri olarak belirtilebilir.

¹⁵ Burada Foucault’un bahsettiği ‘Büyük Kapatılma’ olayına gönderme yapılmaktadır. Bkz.’2.2.1. İktidar Tekniklerinden Biyo İktidara’ başlığı.

4. TARLABAŞI'NDA YAPILAN KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN BİYO İKTİDAR “GÖZETİM”İNDE ELE ALINMASI

Tarlabaşı'ndaki kentsel dönüşümün biyo iktidar ile ilişkisi ortaya konmadan önce, alanla ilgili bilgilendirme yapılması yerinde olacaktır. Bu bağlamda alanın İstanbul'daki konumu ve konumunun özelliklerinden bahsedildikten sonra Tarlabaşı Kentsel Dönüşümü temel hatlarıyla aktarılmaya çalışılacaktır. Sonrasında biyo iktidarla bağlantısı kurulmaya çalışılacaktır ve bölüm saha çalışmasına dair yapılan analizle tamamlanacaktır.

4.1 Tarlabaşı Süreci Hakkında Genel Bilgi

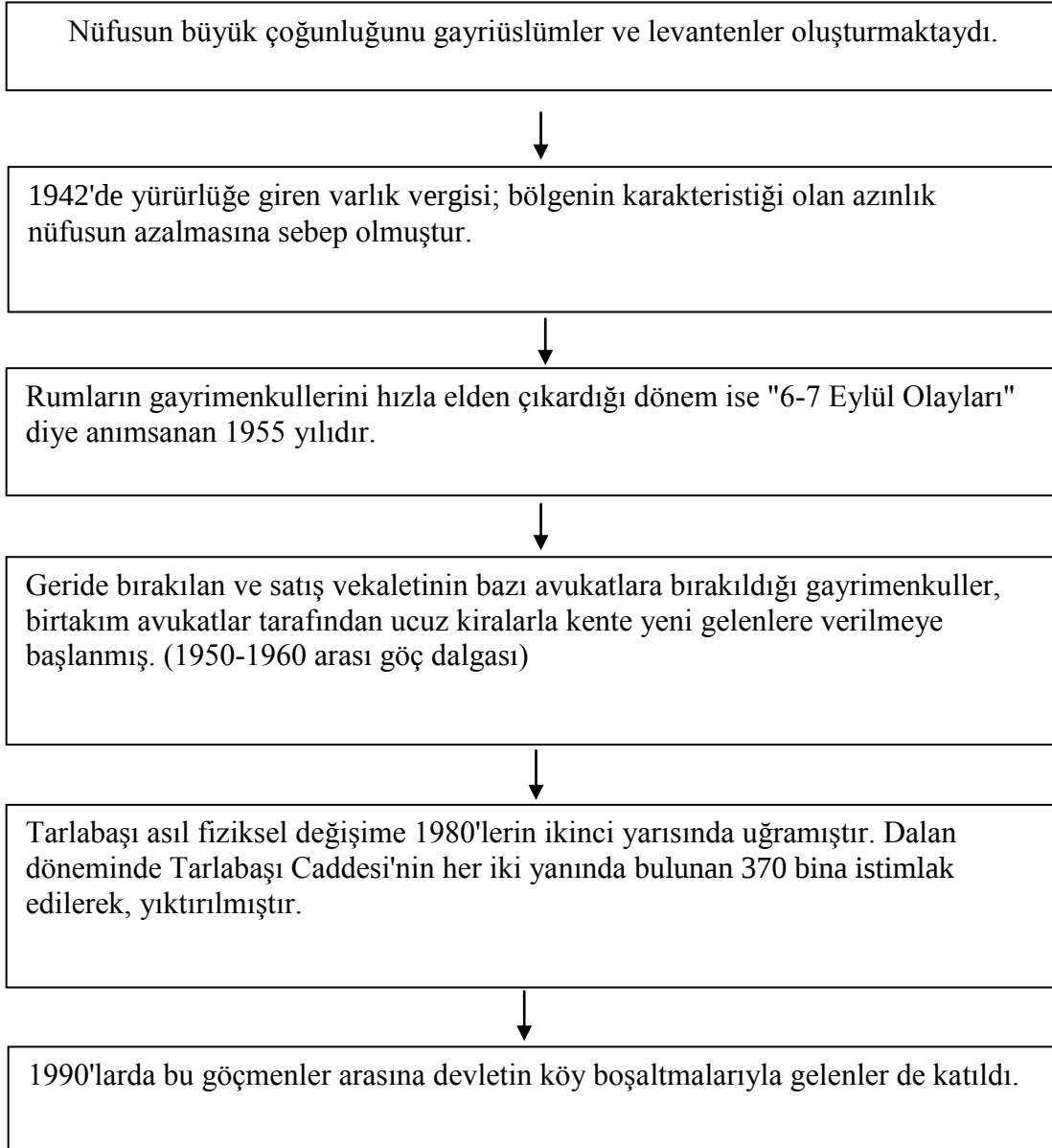
Tarlabaşı, İstanbul'un en merkezi ilçesi Beyoğlu'nun da merkezinde yer almaktadır. Aşağıda Tarlabaşı'nın, İstanbul'daki konumu gösterilmektedir:

Şekil 4.1 : Tarlabaşı'nın İstanbul'daki konumu.

Tarlabaşı'nın çoğunlukla altı mahalleden oluştuğu belirtilir: 'Bostan', 'Bülbül', 'Şehit Muhtar', 'Kamer Hatun', ve 'Kalyoncu Kulluğu'. Bazı kaynaklara göre 'Sururi Mehmet Efendi' ve 'Hüseyin Ağa' mahallelerini de içermektedir. Görselde sekiz mahallenin tamamı belirtilmiştir.

Tarlabaşı'ndaki mevcut durumu anlayabilmek için tarihsel sürece bakmak yerinde olacaktır:

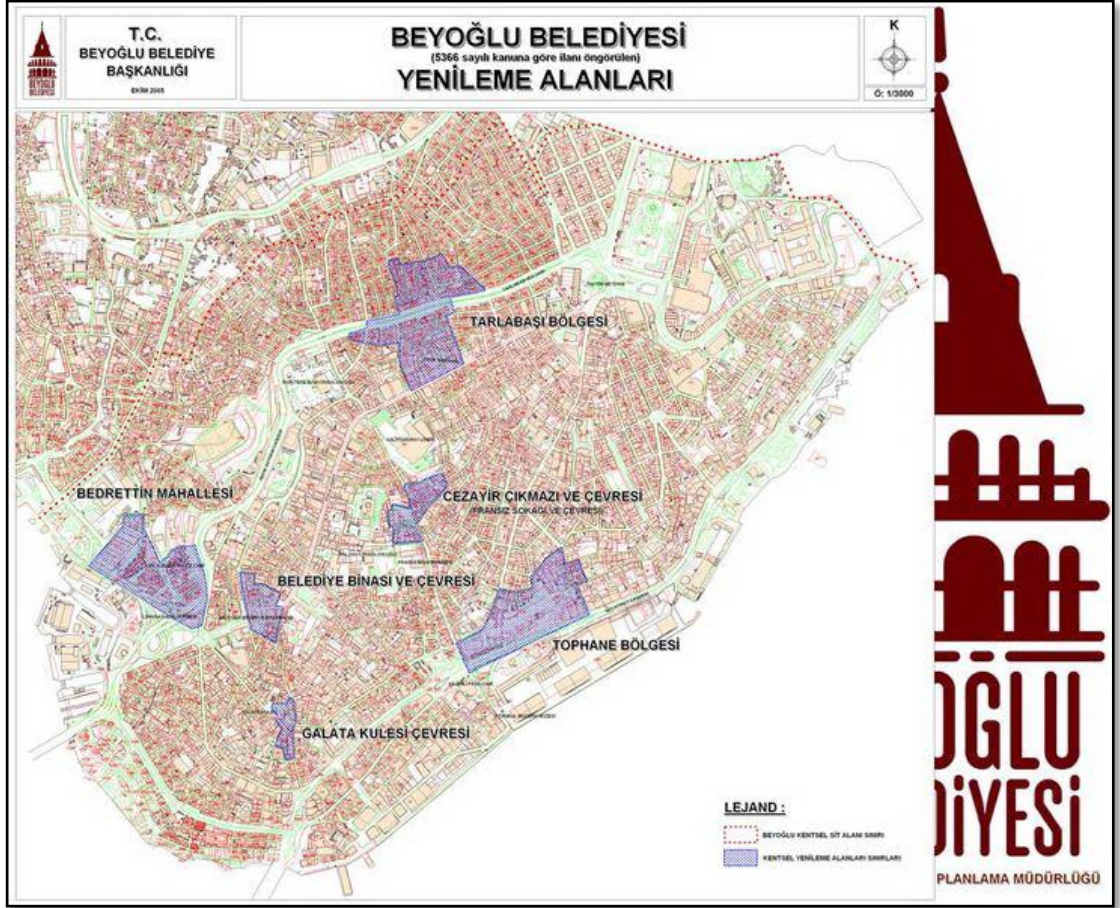

Şekil 4.2 : Tarlabaşı'nı etkileyen tarihsel süreç [62,63].

4.2 Tarlabaşı Kentsel Dönüşümü

1990'lı yıllarda başlayan ve 2000'li yıllarda sistematik şekilde bir rant ve yerinden etme politikası üzerinden şekillenen kentsel dönüşüm projelerinin elde edilmesi ve

uygulanması süreci ile birlikte, kentte ivme kazanan yapı sektörü olmuştur. Kentin güzide alanlarında zenginler için alan açabilmenin, depremsellik üzerinden ilişkilendirilmesi ile ise bahsedilen merkezi alanlarda dönüşüm yapabilmek için çeşitli yasal araçlar üretilmesi söz konusu olmuştur.¹⁶ Aşağıda 5366 sayılı yasa temel dayanak olarak ilan edilen yenileme alanlarının Beyoğlu'ndaki konumlarına yer verilmiştir:

Şekil 4.3 : Beyoğlu Belediyesi yenileme alanları paftası. [64]

Tez kapsamında, Tarlabası dönüşüm sürecinden biraz daha detaylı bahsetmek gerekirse; 2005 yılında yürürlüğe giren, “Yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması hakkında” başlıklı 5366 sayılı kanun, projenin temelini oluşturmaktadır.

Yasayı takiben, Beyoğlu Belediyesi Tarlabası’nı Bakanlar Kurulu kararı ile 2006 yılında yenileme alanı olarak ilan etmiştir.

¹⁶ Burada tez konusuyla doğrudan bağlantılı olan 5366 sayılı yasanın yanı sıra, Afet Yasasından (6306 sayılı yasa) da bahsetmek yerinde olacaktır.

5366'nın belki de en önemli özelliği, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ve bu kanunun yürütücüsü Koruma Kurullarının yetkisini alıyor olmasıdır. İstanbul I no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.07.1993 tarih ve 4720 sayılı kararı ile kentsel sit alanı ilân edilen Beyoğlu ilçesi sınırları içinde bulunan Beyoğlu için koruma planlarının yapılması söz konusuydu. Alandaki yenileme projesi başlığı altında belirlenen alandaki, 9 yapı adasında yer alan, 278 yapıdan 260 tanesi tescilli yapıdır. Bu yeni çıkan 5366 sayılı yasa ile bu alanla ilgili alınacak kararlarda Koruma Kurulu'nun yetkisi Yenileme kuruluna aktarılmıştır.

Aşağıdaki Şekil 4.5 ve Şekil 4.6 görsellerde, Tarlabası'nın 9 yapı adasını kapsayan proje alanının seçili olarak gösterimi verilmiştir.

Şekil 4.4 : Yenileme alanı ilan edilen alan-1 [65].

Şekil 4.5 : Yenileme alanı ilan edilen yapı adaları-2 [65].

Burada yapılan yenileme projesi ile ilgili temel çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu çelişkiler arasında, tarihi ve sosyal dokuya projeden sonra ne olacağına ilişkin sorular yer almaktadır.

Şekil 4.6 : Projeye göre yeni Tarlabası'nın yeni görünümünden örnekler [65].

Yukarıda, Şekil 4.4'te, Tarlabası Yenileme Avan Projesi'nin bilgilendirme görseline yer verilmiştir. Görselden anlaşılacağı üzere, “yenileme” kavramı Tarlabası'nın kimliğinden, yapılarına kadar her yönde nüfuz etmektedir.

Konunun bundan sonraki tartışmaları, biyo iktidarla ilişkilendirme aşamasında daha derinlemesine ele alınmaktadır.

4.3 Biyo İktidar ve Tarlabası Kentsel Dönüşümü: Dönüşüme Dışarıdan Bakış

Biyo iktidar ve Tarlabası kentsel dönüşümü arasında bağ kurulmaya çalışılırken, süreci hazırlayan biyo iktidarın nasıl çalıştığı ve yaratmak istediği yeni mekan ve toplum modeline dair neler sunduğu tartışılmaktadır.

Bu başlığın alt başlıklarında; nüfus düzenleme, normalizasyon toplumu ve gözetim toplumu ana eksenleriyle Tarlabası kentsel dönüşümü ele alınmaktadır. Bu bağlamda, alanda yaşamayan aktörlerin projeyi şekillendirme araçları ve argümanlarına yer verilmiş; saha çalışmasında ise daha çok bu araçlar ve argümanlara yönelik alanda yaşayanların kanaatlerine yer verilmiştir.

4.3.1 Nüfus düzenleme ve Tarlabası kentsel dönüşümü

Tarlabası kentsel dönüşüm alanında yaşayıp proje kapsamında yaşadıkları konutlardan çıkarılan kişilerin çoğu, göçle alana gelmiş kişi ve ailelerdir. Bu göçlerden bir kısmı ilk göç dalgası olan 1950-1960 yılları arasındadır; bir diğerini ise zorunlu göçler olarak adlandırmak mümkündür: “Tarlabası'nda yaşayan zorunlu göç mağduru Kürtler, kendi arzuları dışında terk etmek zorunda kaldıkları kırsal alanlarda genelde tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle geçimlerini sağlayan kimselerdir” [66]. Belediyenin dönüşümle ilgili resmi sitesinde de konuya değinilmiştir:

Sıvası dökülmüş, belleri çoktan bükülmüş, çoğu terk edilmiş metruk binalar... 40 – 50 metrekairelik izbe konutlar... O konutlar içinde ve o binalar arasında şehrin belki de yaşanan en yoksun ve yoksul hayatları... 60'lardan beri iş ve ekmek bulmak için Anadolu'dan gelenlerin en yoksulları, zorunlu göç mağdurları, Avrupa'dan bir önceki duraklarında yasa dışı göçmenler... Ancak ve ancak mahkûm kalındığı için oturan ve yaşanan Tarlabası! [67].

Yerel yönetimin devlet yetkisini kullanarak şekillendirdiği bu projede, daha önce de bahsedildiği gibi, 5366 sayılı yasa ile Tarlabası'nın dönüşümü için hukuki bir araç elde edilmiştir. Bu yasa sayesinde, dönüşümün şu şekilde cereyan ettiğinden bahsetmek mümkündür:

Bunca senedir hiç bir kentsel gelişim, sosyo-ekonomik kalkınma ve fiziki korumaya yönelik uygulama programına konu olamamış Tarlabası'nın bugün yenileme alanı ilan edilerek ele alınmasını sağlayan, kentin değişen ekonomisi ve bu atıl kapasiteyi aktif değere dönüştürmek üzere bizzat yerel otoritenin kendisinin yasal sıkıntıları aşacak yeni bir düzenlemeyi sağlamak üzere canla başla çalışmış olmasıdır. [63]

Belediye, mülk sahiplerinin kendi yapılarını onaracak maddi gücü olmadığı argümanıya, proje alanını ihaleye çıkarmış ve böylelikle GAP İnşaat ile anlaşmaya varmıştır. Belediye başkanının, konuya o yıllardaki yaklaşımını alıntılarla yerinde olacaktır: “Parasız oldukları için yatırımcı bulduk. İhalemiz, insanların arsalarını kat karşılığı müteahhite vererek orada yaşamaya devam etmesini sağlayacak bir mantığa sahip” [68]. Bir diğer açıklamasına dair, yine bu durumu teyit eder nitelikte bir haber yer almaktadır:

Ülkenin 10 yılda büyüdüğünü ve zenginleştiğini söyleyen Demircan: ‘Asıl hedefimiz bu tarz çalışmaları vatandaş eliyle yapmak ve dönüştürmektir. Ama böyle dönüşüm çalışmalarında bir çıkmaza giriliyorsa, öncülüğümüzü gerektiriyorsa o zaman daha fazla müdahil oluyoruz. Kentlerin daha yaşanabilir hale gelmesi, yapılarının buna göre dizayn edilmesi gerekiyor. Bu konu, belediyelerin en önemli görevleri arasına girdi. Bu anlamda şehrin gelecek vizyonunu tayin edecek organizasyonların belediye eliyle yürütülüyor olması lazım çünkü imar planlama yetkisi belediyelerdedir. Ama bu makro planlamaları yapmanın yanı sıra gerektiğinde Tarlabası'nda olduğu gibi işin içine girip, detaylarına nüfuz edip bire bir yürütücü noktasına gelinmesi gerekiyorsa bunu da yaparız’ dedi. [69]

İhaleden sonra dönüşüm modeli şekillenmeye başlamıştır. Öncelikle, uzlaşma süreci olarak adlandırılan bir döneme girilmiştir. Belediye tarafından uzlaşmacı olarak tayin

edilen Faruk Göksu¹⁷, 2009 yılının temmuz ayında verdiği bir söyleşide sürecin başarısız olduğuna dair açıklama yapmıştır:

Tarlabaşı projesindeki çalışmalarım 6–8 ay önce bitti. Şu anda dışarıdan takip ediyorum. O projede belediye adına çalışarak, belediye, yatırımcı ve mülk sahiplerini bir araya getirmeye çalıştım. Başarılı olamadım. Çünkü belirli bir proje ihaleye konmuş, şirketin vereceği rakamlar belirlenmişti ve beklentiler çok yüksekti. Tüm bunlar bir araya gelince uzlaşma sağlanamadı. Uzlaşma süreci ihaleden önce olsaydı daha farklı olur muydu, bunu tartışmak lazım. Ama belediye süreçlerin 3 yıl önce başladığını söylüyordu. Her zaman bilgilendirme tam olmalı, halka onun diliyle, onun anlayacağı şekilde her şey anlatılmalı her şeyden önce. Şimdi dışarıdan baktığım kadarıyla projenin devam ettiğini biliyorum. Tabi ben Tarlabaşı’nda projenin belirli bir yerinde devreye girdim ve bunun dezavantajları da vardı. [70]

Belediye ile anlaşılan inşaat firmasının belirlediği anlaşma koşullarının yanı sıra, mülk sahibi 5366 sayılı yasanın 3. Maddesine göre, kendi yapısını onarma hakkına sahiptir. Proje kapsamında bu hakkın kullanılamaması dikkat çekicidir: Projenin sadece GAP İnşaat tarafından yürütülmesi kararı alınmıştır. Buna yönelik ilgili yasa maddesi ile belediyenin resmi sitesinde ‘sık sorulan sorular’da yer alan açıklaması aşağıdadır:

- 5366 sayılı yasanın 3. maddesi uyarınca mülk sahibi kendi yapısını onarma hakkına sahiptir:

Yenileme alanı içinde yapı parsellerindeki uygulamalarda kendi parseli ve yapısı aynen korunarak yenilenecek yapılar, projenin bütünlüğünü bozmamak şartıyla belediyece kabul edilen projeye bağlı kalmak ve il özel idaresi ve belediyenin belirleyeceği amaçta kullanılmak kaydıyla parsel sahibince yapılabilir. Bu durumlarda uygulamanın projeye eş zamanlı olarak başlatılması ve tamamlanması esastır.

- Belediyenin sitesinde yer alan ‘Sıkça sorulan sorular’ başlığında konuyla ilgili yapılan açıklama:

2. Her isteyen kendi yenilemesini kendisi yapamaz mıydı ?

Bütünleşik bir alanda herkesin kendi çözümünü üretmesi, tek tek dairelerde veya binalarda yapılacak yenilenmelerle geniş bir bölgenin yenilenmesi hem finansman hem de örgütlenme açısından imkânsızdır. Bölgenin mevcut ekonomik ve sosyal dokusu gereği, sorun ne kadar

¹⁷ EK A’ da Faruk Göksu’nun görevi bırakmadan önce verdiği rapordan birkaç madde yer almaktadır. Belediye tarafından arabulucu olarak tayin edilmesine rağmen, alanın kullanıcıları lehinde kanaat kullanması dikkat çekicidir.

bütünleşikse çözüm de o kadar bütünleşik olmak durumundadır. Bu bir tercih olmanın ötesinde bir zorunluluk haline gelmiştir. Tarlabası'na "toplu ve bütünleşik çözüm" şarttı. [67]

Bu yaklaşıma göre, alanın kullanıcılarının kendi imkanlarıyla konutlarını yenileyip alanda kalmalarının önü kesilmiş olmaktadır.

Proje alanında yaşayanların, mülk sahibi ya da kiracı olarak ayırt edilmeksizin konutlarını terk etmeleri sağlanmıştır. Tamamen alanın boşaltılabilmesi için, kiracılar için TOKİ konutları yer gösterilmiş; mülk sahipleriyle uzlaşma sağlanmaya çalışılmıştır. Burada biyo iktidar bağlamında, insanların yığınlar halinde yer değiştirmeleri önemliyken; altı çizilmesi gereken bir diğer konu; bunu yapabilmek için kullanılan iktidar dispozitifleridir: TOKİ ve yasadaki kamulaştırmaya dair olan madde.

Bahsi geçen dispozitiflere yönelik ilgili yasa maddesi ve belediyenin resmi sitesinde ‘sık sorulan sorular’da yer alan açıklama aşağıdadır:

- Belediyenin sitesinde yer alan ‘Sıkça sorulan sorular’ başlığında kiracılar için TOKİ yardımı yapılması hakkında:

28. Alanda oturan kiracılara ne gibi haklar sunuluyor?

Kiracılar için kalıcı birtakım öneriler geliştirilmeye çalışılmaktadır. TOKİ tarafından geliştirilen sosyal konut projelerinde maliyetine, kurasız ve öncelikli olarak konut sahibi olmaları için Beyoğlu Belediyesi ve TOKİ arasında protokol imzalanmıştır. [67]

- 5366 sayılı yasanın 4. maddesi uyarınca mülk sahibi anlaşma yapmazsa, mülkü kamulaşacaktır:

Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Anlaşma sağlanamayan hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabilir.

Kiracılara, TOKİ’den konut sahibi olma hakkı verilmesiyle direnmelerinin önü kesilmiştir. Burada, TOKİ’nin alanın sessiz sedasız terk edilmesi için dispozitif olarak kullanılması söz konusudur. Bu hakkın tanınmasının belki de en büyük sebebi, alanda yaşayanların büyük çoğunluğunun kiracı olarak tespit edilmiş olmasıdır:

11. Proje alanında yaşayanların ne kadarı kiracı, ne kadarı mülk sahibi?

Proje ile ilgili kitleyi, ‘Proje alanında yaşayan mülk sahipleri’, ‘Proje alanı dışında yaşayan mülk sahipleri’, ‘Kiracılar’ ve ‘Kira ödemedi yaşayanlar’ şeklinde sınıflandırabiliriz. Yapılan anket çalışmalarında %71’inin kiracı olduğu tespit edilmiştir. [67]

Mülk sahipleriyle ilgili olarak ise, yasaya göre anlaşma yapılamayan kişinin pek şansı kalmamaktadır; ya anlaşacak ya da mülkü kamulaşacaktır:

Tayin edilen yeni yaşam koşullarına göre, alanın kullanıcıları da değişecektir. Alanda yaşayan “biyolojik tür”, üzerinde yaşadığı topraktan değersizdir ya da alan çok kıymetlidir. Bu durumda, bu kadar merkezi bir alana, gelir düzeyi daha yüksek olan diğer bir biyolojik tür yerleştirilebilecektir.

Bir diğer bağlantı noktasına göre, yöneticiler tarafından yapılan açıklamalar, devlet eliyle/kontrolünde gerçekleştirilecek olan “mutenalaştırma”ya işaret etmektedir. Bu da, alanın kullanıcıları üzerinde düzenleyici bir politika güdüldüğü anlamına gelmektedir. Burada yaşayan insanlar daha öncede de belirtildiği gibi maddi olarak zayıf bir nüfus yığındır. Onlar gidecek yerlerine daha zengin bir nüfus yığını gelecektir. Atlanmaması gereken en önemli hususlardan biri ise, tüm Tarlabası’nın sadece bu ‘yenileme’ adı altında yürütülen proje ile dönüşmeyeceğidir. Konuyla ilgili belediye başkanı şu şekilde açıklama yapmaktadır:

Tarlabası'nda terk edilmiş, yaşam yoğunluğunun minimumda olduğu, her an çökmeye hazır 278 binayı özellikle seçtik. Her an yok olacak ve bitecek. Onun için bir an evvel en kangren bölümü çözelim. Biz burayı çözersek, bundan sonrası kendiliğinden bir ivmeyle bir heyecanla döner diye bu bölümü seçtik. Bu alanda yaklaşık 500 mülk sahibi var. Ancak 278 binanın yüzde 70'i boş. Geriye kalan yüzde 30'un bir bölümü de ticaret erbabına ait. [71]

Sosyal, kültürel ve ekonomik ayaklardan sadece rantın tetiklediği ekonomik kısım önemsenmektedir. O da belirli çıkar gruplarını kapsamaktadır. “Biz burayı çözersek, bundan sonrası kendiliğinden bir ivmeyle bir heyecanla döner diye bu bölümü seçtik.” cümlesine dikkat etmek gerekmektedir. Bu ifade bahsedilen kontrollü ‘Mutenalaştırma’yı açıklar niteliktedir. Alıntıyla ilgili bir diğer önemli nokta, proje alanı ilan edilen alanın %70’inin boş olduğuna dair açıklama yapılıyor olmasıdır. Yine boş alanlara dair başka bir açıklaması şöyledir:

Biz Tarlabası'nın 20'de biriyle muhatapız sonuçta, 278 binanın yüzde 70'inin boş olduğunu, bir bölümünün işyeri olduğunu, oturan nüfus olmadığını biliyoruz. Biz böyle bir problemle karşılaşmadık. Bunun alternatifi burada hiçbir şey yapmamak mıdır? Burayı neden adam etmiyorsunuz diye sorar o zaman da insanlar. Durumu kötü insanlar burada yaşasınlar, bu çözüm değil. [72]

GAP İnşaat da boş alanlara dair açıklamalar yapmaktadır, verdiği boş alan oranı belediyeninkiyle örtüşmediği dikkat çekmektedir:

Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi'nde %40'ı boş olan, çağdaş ihtiyaçları karşılamayan, kötü çevre koşulları nedeniyle mülk sahiplerinin yatırım yapamadığı bu mekan, çevresel, tarihi, mimari ve kültürel değerler korunarak yeniden yapılandırılıyor, yeniden hayat buluyor. [73]

Biyo iktidarla planlama arasında kurulan bağlantılarda, nüfus yoğunluğuna yönelik müdahaleler yapılabileceğine değinilmişti. Bu bağlamda, GAP inşaatın dönüşüme dair aşağıdaki alıntısı manidar olacaktır:

“Her bir binanın durumuna uygun uygulama metodolojisi belirlenmiş, yerinde aynen muhafaza edilmesi gereken yapılar hassas bir çalışma ile belirlenmiştir. Mevcut konut stoku ve nüfus yoğunluğu sınırları zorlanmadan yeni projeler tasarlanmış, nüfus yoğunluğu yeni projede aşağıya çekilmiştir [74]”

4.3.2 Norm/normalizasyon toplumu ve Tarlabaşı kentsel dönüşümü

Biyo iktidar ve kentsel dönüşüm arasında bağ kurulurken de bahsedildiği gibi, normlarla ilgili olarak bahsedilebilecek en önemli konu, toplum algısında dönüşümü gerektiren algıyı yaratmaktır. Bu bağlamda Tarlabaşı hakkında yapılan açıklamalara yer vermek anlamlı olacaktır:

Beyoğlu'nun en bakımsız yeri neresi diye sorsanız, cevap tartışmasız Tarlabaşı'dır. Oradaki en dibe vurmuş parça da bizim dönüşümü başlattığımız parça. En dibe vurmuş noktasında bir sıçrama yaşandığında Tarlabaşı'nın bütününe yayılacak, Beyoğlu'nun en geri kalmış parçası rehabilite olduğunda Beyoğlu da kendisini aşmış olacak. Maksimum 2010'da bunu söyleyecek noktada olacağız. [72]

Tarlabaşı ise, projedeki en kötü, bakımsız, dibe vurmuş alan, ama bütünüyle çöküntü değil tabii. O yüzden işe, tam da dönüşüm kanununun tarif ettiği bir alanla, I. Etap'la başladık. Burası iyileştiğinde, diğer alanlar kendi kendini rehabilite edecektir. [68]

Belediye başkanının çeşitli mecralara yaptığı açıklamalardan alıntılanan bu cümlelerle alan için ‘en dip’ benzetmesi yapılması, normalizasyon toplumunun yaratım sürecine uygun olmadığının altının çizilmesi olarak yorumlanabilecektir. Burası rehabilite edilmesi gereken dibe vurmuş bir alan olarak tarif edilerek dönüşüme buradan başlanmasına gerekçe sunulma gayesi taşımaktadır:

‘Nerede oturuyorsunuz?’ diye sorulduğunda cevap olarak verilmekten imtina duyulan karanlık mahalleler... Adı suç ve güvensizliğe bulaşmış sokaklar... Şimdi, değil Tarlabaşı'nın belki de İstanbul'un en çöküntü alanı model bir dönüşüm projesinin başlangıç noktası oldu. Yenilenme en dipten başlayacak! [67]

Algı oluşturma konusunda en önemli dispozif medyadır. Toplum geneline ulaşabilmenin en sağlam ve kestirme yolu olan medyanın Türkiye’de özgür

olduğundan bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Kısa bir medya taraması yapıldığında, belediyenin çeşitli slogan ve deyişlerle yola çıktığı kanaatine varılabilmektedir. Tarlabası'nı, uyandırılmaya çalışılan prenses olarak; kendilerini de prensesin zehrini arındırmaya çalışan bir cerrah olarak adlandırmaktadırlar:

Konuyu muhafız, bodygard dikkatiyle ve cerrah titizliğiyle ele alıyoruz. Pamuk Prenses masalını biliyorsunuz. Diyelim siz uzman bir hekimsiniz. Büyücünün zehirlediği prensesi sizin hastanenize getirdiler. Ne yapacaksınız? Aynı dünyalar iç içe geçti. Tamamıyla farklı kurgulanmış iki evren birleşti. Bizim durumumuz biraz da böyle. 18. yüzyılda Levanten mimarlar Beyoğlu'ndaki binaları inşa ederken "2 Asır sonra Ahmet Misbah Bey ve arkadaşları gereken tedaviyi uygulayın" diye düşünmüş olamazlar, değil mi? Fakat biz prensesi başarıyla tedavi ediyoruz. Tarihin, bu defa olumlu anlamda kullanıyorum, güzel büyüsünü, büyüleyici güzelliğini korurken, günümüzün yaşama koşullarını işler kılmaya çalışıyoruz. [75]

Ayrıca Beyoğlu'ndaki kangren alan olarak Tarlabası'nı gösteren Misbah, burayı kesip atmanın gerekliliğine inandığını da defalarca vurgulamıştır.

Proje, kapitalist çözümlerin üretildiği, toplumsal boyutu değerlendirmeye almayan bir dönüşüm modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu yaparken rantın getirileri değerlendirilmeye çalışılmaktadır. GAP İnşaat, alanda yaşayanları açıkça dışlayan bir sosyal dönüşümü tasvir etmektedir. Bunu yaparken de, gerekçe olarak 'çağdaş norm'lara uygunsuzluğu ileri sürmektedir:

"Çevresel ve tarihi-mimari-kültürel değerlere sahip çıkan, bu dokuyu korurken çağdaş normlarda yaşam alanları geliştirmeyi sağlamak" [74].

"Sosyal yenileşme süreci ve yaşayan binalarla yeniden nefes almaya başlayacak olan Tarlabası, bu dev projeyle bir İstanbul hayalini gerçeğe dönüştürüyor...Burası binaların yok edildiği bir yıkım değil, tarihin ve manevi değerlerin yeniden hayata döndürüldüğü bir sosyal inşa projesi..." [76]

Bir diğer bağlantı noktası, Tarlabası'nın fiziki yapısının biricikliği üzerinden kurulabilecektir. Tarlabası, tescilli yapılara sahip, kent için önemli ve özel bir dokudan oluşmaktadır. Proje bitiminde ise alanda; butik oteller, alışveriş merkezleri ve ofis alanları günümüz normal'i olarak yer alacaktır. Hızla tüketilen, tek tipleşmiş mekanlar; tarihi ve özel dokusu ile komşuluk ilişkileri olan alanın yeni görünümünü oluşturacaktır. Alanın kullanıcıları dönüşümden sonra tamamen değişecektir. Beyoğlu'nun çekirdeğinde mutenalaştırma gerçekleşecektir. Projesi devam eden

Tarlabası'nın 'normlara uygun' yeni yüzü hakkında da kayda değer açıklamalar yapılmaktadır:

“Projenin inşaat alanı 130 bin metrekareyi buluyor. Bu alanın bittiğinde bir değeri var. Bu değer üzerinden bakıldığında 500 milyon dolar az kalıyor. Tarlabası'nın imajı değişiyor. Bugün Nişantaşı dendiğinde ne anlıyorsak, Tarlabası dendiğinde de onu anlayacağız” [77]

Dönüşüm sitesinde yayınlanan fotoğraflarda da açıkça 'çağdaş norm'lara yer veriliyor. Alışveriş poşetleriyle gezen kadınlar, iş çantalarıyla gezen erkekler, scooter ve bir örnek cephelerin tasarıma yansıdığı dikkat çekerken; eski görünümüne ait izlerin yok edildiği görülmektedir: iki cephe arasında gerilen ipteki çamaşırlar yoktur; ya da geleneksel bakkal tarzı dükkanlar vb. Aşağıda bununla ilgili görsellere yer verilmiştir:

Şekil 4.7 : Proje alanının yeni görünümünden örnekler [67].

Şekil 4.8 : Proje alanının eski-yeni görünümü karşılaştırması [67].

Son olarak kurulabilecek bir diğer bağ, dönüşümle birlikte yerinden edilenlere adres gösterilen TOKİ konutlarıyla ilgili olabilecektir. TOKİ konutları, alanda ikamet edenlerin yaşam biçimlerine uygun düşmediği gibi, alanda düzenini kurmuş kişiler için merkezden çok uzaklaşılması anlamına da gelmektedir. Bu da kentsel ayrışmanın çizgilerinin kalınlaşması anlamına gelmektedir.

4.3.3 Panopticon: Gözetim/Gözetleme Toplumu ve Tarlabası Kentsel Dönüşümü

Biyo iktidarla kentsel dönüşüm arasında ilişki kurulurken oluşturulan çerçeve bu başlık altında ele alınacaktır. Buna göre, kapatılma metaforu, alanda yaşayanların dönüşümden önce bilgi nesnesi olarak görülmesi ve dönüşüm sonrasında kameralı kentsel mekanların oluşturulması temel dayanaklardır.

Alanda yaşayanların çoğu zorunlu göçle alana gelmiş kişilerdir. Tarlabası Bulvarı'nın 1986'da açılması ve göçle gelenlerin bu alana yerleşmeleri sonucu, Tarlabası ile Taksim'in ilişkisi büyük oranda kesilmiştir. Fiziksel ve sosyal olarak Taksim'den kopmaya başlayan Tarlabası ile ilgili bir diğer önemli durum, 1994 yılında sit alanı ilan edilmesidir [78]. Pek çok sayıda tescilli yapının da yer aldığı Tarlabası'nın bakımının sağlanması, 2863 sayılı koruma yasası hükümleri geçerli olduğundan, neredeyse imkansızlaşmıştır ve alan kendi içine, sonraları 'çöküntü' adını almak üzere kapanmıştır.

Diğer bir kapatılma benzetmesi, TOKİ konutlarına taşınma ile ilgilidir ve biyo iktidar ve kentsel dönüşüm başlığı altında ele alınan cümleyle Tarlabası konusuna açıklama yapmam mümkündür: "Yerinden edilip yaşadıkları alanları terk edenler de TOKİ konutlarına kapatılmak suretiyle ıslah edilmeye ve normalleşme aygıtına sokulmaya çalışılmaktadırlar."¹⁸

Gözetim toplumu ve Tarlabası kentsel dönüşüm ile ilgili olarak kurulabilecek bir diğer bağlantı, alanda yaşayanların dönüşüm sürecinin meşrulaştığı dönemin bile öncesinden itibaren, bilgi nesnesi olmalarıdır. İhaleden önce toplantılar düzenlenmiştir ve ihaleden bahsedilmemiştir. İhaleden sonra ise, mülklere ilişkin dokümanların toplanmış olduğu ortaya çıkmıştır.

Gözetlemeye ilişkin ise, emniyet müdürlüğünün Tarlabası Bulvarı'nda panzer, barikat vb. eşliğinde yer alması örnek verilebilir. Saha çalışması esnasında, devamlı

¹⁸ Bkz. s. 43

olarak alanda polis arabalarının devriye gezmesi dikkat çekmiştir. Konu, Panopticonla yaratılan korku ile kendine çeki düzen verme açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Bu başlık altında ele alınabilecek bir diğer durum yıkımların halka açık gerçekleştirilmesidir. Proje alanını terk edenler ve proje alanına çok yakın yaşayanlar yıkımları seyretmekte ve Tarlabası'nın geri kalanında korku toplumu inşa edilmektedir.

Son olarak, dönüşümden sonra oluşturulacak mekanlarda, kameralı sistemlerin entegre edildiğinden bahsedilebilir. Alışveriş merkezleri, oteller, ofisler gibi kullanımların günümüz normalindeki doğası gereği kameralar yer alacaktır ve güvenlikle ilgili olarak ileri sürülen bu uygulamalar ile gözetleme sağlanacaktır:

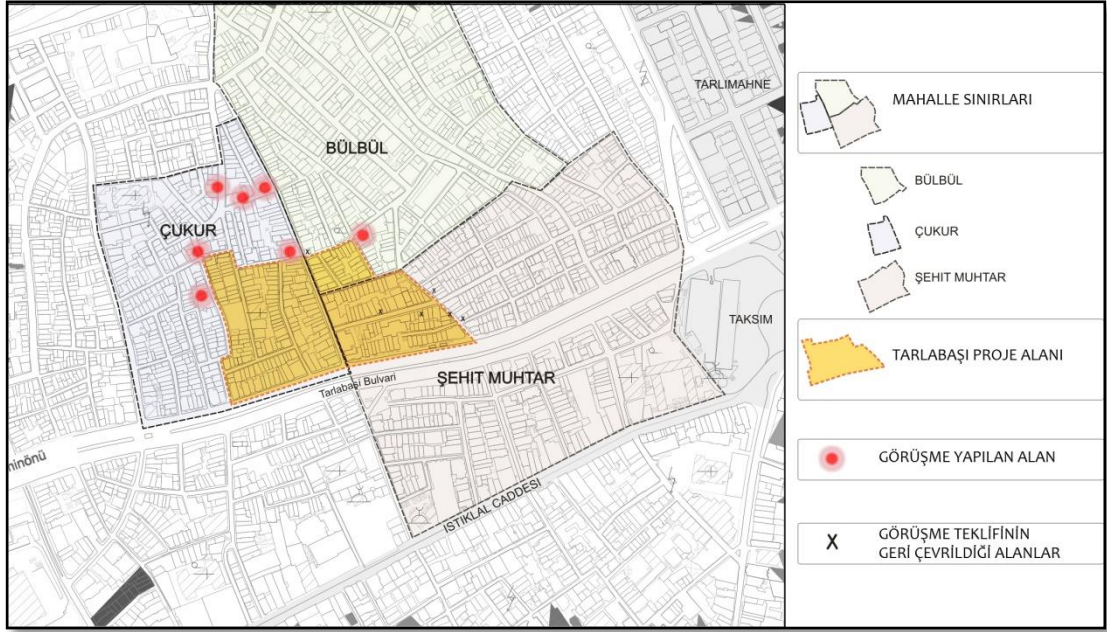
“Proje alanı ve çevresinde güvenlik tehdidi en önemli proje girdisi oluşturmuştur. Konut giriş çıkışlarının ada içlerinden kontrollü olarak sağlanması projelerde genel tercih olarak öne çıkmıştır” [74].

4.4 Saha Çalışması ve Görüşmelerde Biyo İktidar Bulguları: Dönüşüme İçerden Bakış

Yıkımların başlamış olduğu proje alanının civar bölgelerinde yapılan görüşmelerde, tedirginliğin ve gerginliğin hakim olduğu saptanmıştır. Bu sebeple, görüşmeyi belirli soruların şekillendiriyor olmasına karşın; soğrudan soru-cevap usulü ya da anket formatının kullanılmadığı yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Görüşmelerde ses kaydı yapılmıştır. Ses kaydı yapılamayan bazı görüşmeler de olmuştur. Doğrudan görüşmenin reddedilmesi de sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bunun sebebi, bu hassas süreçte, yıllardır süren görüşmelerden yorgun düşülmesi ya da süreçten korkulmasıdır.

Aşağıdaki paftada, görüşme alanları ve reddedilme alanları işlenmiştir. Paftadan da anlaşılacağı gibi özellikle proje alanının civarında görüşmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.9 : Saha çalışması paftası.

Görüşmede kullanılan araştırma soruları temel olarak, dönüşüm sürecini ve alandaki yaşamı ve sonrasında neler olacağını orada yaşayanların gözünden kavrayabilmek üzerinedir.

Görüşmedeki temel odaklar özetle şöyledir:

1. Tarlabası'nda yaşam
2. Dönüşümün sebepleri hakkında görüşler
3. Proje evreleri hakkında bilinenler, katılım ve TOKİ

Bu görüşmeler yapılırken, kişilerin farklı özelliklere sahip kişiler olarak seçilmelerine gayret edilmiştir. Görüşülen kişilerin; cinsiyetleri, yaş grupları, alanda yaşayıp/yaşamadıkları, mülkiyet durumları, etnik kökenleri vb. konularda farklı özelliklere sahip olmaları amaçlanmıştır.

Görüşmeler bire bir yapıldığı gibi gruplar halinde de yapılmıştır. Çalışmada yer verilen alıntılar, ses kaydıyla elde edilmişlerdir. Ses kaydı yapılamasına razı gelmeyen kişi ve grupların konuşmaları o anda bire bir yazılı olarak kaydedilmişlerse alıntı olarak kullanılmışlardır; fakat bire bir yazılamadıysa, görüşleri sadece toplu değerlendirmelere yansıtılmıştır.

Görüşmeler, 2013 yılının Nisan ayında gerçekleştirilmişlerdir. Yıkımlara 2012 yılında başlandığından, görüşmeler yapıldığı esnada proje alanının panellerle çevrili

olduğu ve yer yer yıkımların sürdüğu görölmüştür. Bulvardan Tarlabası'nın iç taraflarına, proje alanının yanından geçerek gidilirken, boşaltılan alandaki bazı yapılarda insanların yaşamlarını devam ettirmeye çabaladıkları gözlemlenmiştir. Kendileriyle görüşölmeye çalışılmıştır ama aralarından görüşme talebini kabul eden olmamıştır. Yine bulvardan proje alanına doğru geçişlerdeki ara sokaklardaki esnafların da görüşmelerden süreçler yorulduğu ve görüşme yapmak istemediği saptanmıştır.

Proje alanının çeperlerinde gerçekleştirilen görüşmelerden, tekli görüşmeler ortalama 1'er saat sürmüştür. Grup görüşmeleri ise, katılıma açık yapısından ötürü daha uzun sürmüştür. Toplamda 18 kişi ile görüşölmüştür. Grup görüşmelerinde katılımı sınırlı olan bazı kişiler, bu toplamda sayılmamakta ve görüşlerine doğrudan alıntı yapmak suretiyle yer verilmemektedir.

Aşağıdaki üç tabloda sırasıyla, yapılan görüşmelerdeki kişilerin profilleri verilmiştir. İlerleyen bölümlerde, görüşölen kişilerin alıntılarına yer verileceğinden, ilk sütunda bu kişilerin alıntılarda kullanılacak olan adlarına yer verilmiştir. Grup2 ile yıkım alanında, yıkım esnasında görüşme yapılmıştır. Ses kaydına karşı oldukça tepkili davrandıklarından kayıt yapılamamıştır. Yazarak not alma işlemi de, kişilerin kendi ifadelerini tam olarak yansıtamayacak durumda olduğundan doğrudan alıntı yapılmamıştır. Dolayısıyla, 2. Grubun bilgilerine dair yapılan açıklamaların yer aldığı tabloda, 'Alıntıda kullanılan ad 'sütununa yer verilmemiştir. Diğer sütunlarla da kişilerin yaş grubu ve cinsiyeti, alanla ilişkileri, mülkiyet durumları ve Tarlabası'ndaki geçmiş ve şimdi'lerine dair bilgiler özetlenmiştir.

Çizelge 4.1 : Tekli görüşme yapılan kişilerin profilleri.

Alıntıda kullanılan ad	Cinsiyet/ yaş grubu	Tarlabaşı ve proje alanıyla ilişkisi	Mülkiyet durumu	Alana gelme/Yerinden edilme durumu
Bakkal	Erkek 40<50	Proje alanında yaşıyordu, proje alanına çok yakın bir yerde dükkan işletiyor.	Proje alanında mülk sahibiydi. Dükkanın da sahibi.	Zorunlu göçle alana gelmiş. Proje kapsamında evinden çıkarılınca Kağıthane'ye yerleşmiş (evini satın almış).
Dede(2. el mobilya dükkanı işletiyor)	Erkek 60<70	Evi de iş yeri de proje alanı sınırına çok yakın	Ev sahibi ve dükkan sahibi	1950'lerde Tarlabaşı'na göç etmiş.
Emlakçı	Erkek 45<55	Proje alanında yaşıyordu. Dükkanı proje alanı sınırına çok yakın.	Proje alanında kiracıydı. Emlak dükkanı sahibi.	Zorunlu göçle alana gelmişti. Proje dolayısıyla yerinden çıkarıldığında TOKİ'ye gitmek istemiş, kura sonucu olumsuz olunca, Tarlabaşı'nda başka bir yere taşınmış.
Dernek Başkanı	Erkek /50<60	Proje alanında ve Tarlabaşı'nda yaşamıyordu.	Proje alanında binaları ve kiracıları vardı.	Şuanda dernek çalışmaları yürütüyor ve davaları var.

Çizelge 4.2 : Grup1 görüşmelerinde görüşülen kişilerin profilleri.

Alıntıda kullanılan ad	Cinsiyet/ yaş grubu	Tarlabaşı ve proje alanıyla ilişkisi	Mülkiyet durumu	Alana gelme/Yerinden edilme durumu
Genç Kadın1	Kadın 20 <30	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ailesi ev sahibi	Ailesi zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Genç Kadın2	Kadın 20<30	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ailesi ev sahibi	Ailesi zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Yaşlı kadın1	Kadın 55<65	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ev sahibi	Zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Yaşlı kadın2	Kadın 50<60	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ev sahibi	Zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Yaşlı erkek1	Erkek 55<65	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ev sahibi	Zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Yaşlı erkek2	Erkek 50<60	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ev sahibi	Zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Genç erkek1	Erkek 20<30	Proje alanına çok yakında oturuyor.	Ailesi ev sahibi	Ailesi zorunlu göçle gelmiş. Hala proje alanına yakın oturuyor.
Genç erkek2	Erkek 20<30	Proje alanına çok yakın çalışıyor.	Ailesi ev sahibi	Hacı Ahmet'te yaşıyor.

Çizelge 4.3 : Grup2 görüşmelerinde görüşülen kişilerin profilleri.

Cinsiyet/ yaş grubu	Tarlabaşı ve proje alanıyla ilişkisi	Mülkiyet durumu	Alana gelme/Yerinden edilme durumu
Erkek 50<60	Proje alanında yaşıyordu, proje alanına çok yakın bir yerde çalışıyor.	Proje alanında mülk sahibiydi.	Zorunlu göçle alana gelmiş. Proje kapsamında evinden çıkarılınca Tarlabaşı'a yeniden yerleşmiş.
Erkek 40<50	Tarlabaşı Bulvarı üzerinde dükkanı vardı. İş yeri ve yaşadığı ev proje alanına çok yakın	Bulvardaki dükkanın sahibiydi. Ev sahibi ve dükkan sahibi.	Bilinmiyor.
Erkek 45<55	Proje alanında yaşıyordu.	Proje alanında kiracıydı.	Zorunlu göçle alana gelmişti. Proje dolayısıyla yerinden çıkarıldığında, Tarlabaşı'nda başka bir yere taşınmış.
Erkek 45<55	Proje alanında yaşıyordu.	Proje alanında kiracıydı.	Zorunlu göçle alana gelmişti. Proje dolayısıyla yerinden çıkarıldığında, Tarlabaşı'nda başka bir yere taşınmış.
Erkek 45<55	Proje alanında yaşıyordu.	Proje alanında kiracıydı.	Proje dolayısıyla yerinden çıkarıldığında, Tarlabaşı'nda başka bir yere taşınmış.
Erkek 50<60	Proje alanında ve Tarlabaşı'nda yaşamıyordu.	Proje alanında binaları ve kiracıları vardı.	Proje dolayısıyla yerinden çıkarıldığında, Tarlabaşı'nda başka bir yere taşınmış

Bu bölümden itibaren görüşmeler, daha önce bahsedilen 3 odak; 'Tarlabaşı'nda yaşamın algılanması', 'dönüşümün sebepleri' ve 'proje evreleri hakkında bilinenler, katılım ve TOKİ' başlıkları üzerinden görüşmelerin analiz edilmesi hedeflenmiştir.

4.4.1 Tarlabaşı'nda yaşamın algılanması

Tarlabaşı'ndaki yaşam, alanda yaşayan kişiler tarafından komşuluk ilişkileri açısından değerli bulunmaktadır.

Grup1:- Köy gibi burası ya

-Her yerde çamaşır var (gülüşmeler)

-Herkes birbirini tanıyor, kocaman bir aile gibi burası

Çoğu göçle, özellikle de zorunlu göçle alana yerleşen kırsal nüfus kökenli Kürt vatandaşlar olduğundan, buradaki yaşamı bu bağlamda geldikleri alandaki yaşama benzer bulmaktadırlar.

Bakkal: “Komşuluk tabii, burada yaşayanların %70’i Güneydoğu Anadolu’dandır. Burada yeniden hayat kurduk.”

Taksim merkezinde yaşamının bir ayrıcalık olduğuna değinmişlerdir. Alanda yaşayanların çoğunluğu tüm hayatını Tarlabası’nda geçirmektedir. Yani iş alanları, okulları, gündelik yaşamları Tarlabası’nda geçmektedir.

Emlakçı: “30 yıldır buradayız, sevmesek burada oturmayız herhalde. Mecbur buradayız yani... İstanbul’un göbeğidir Taksim, yani biliyorsun, eski bir yerdir. Bizim hemşerilerimiz hepsi buradadır başka yere gidemezler, eskiden öyleydi de şimdi tabii daha değişecek. Memleketten gelenlerin iş yerleri buradaydı. Şimdi tabii ki..değişiyor tabii.”

Bir diğer dikkat çekici husus ise; görüşülenlerin çoğu, uyuşturucu satıcılığı, fuhuş gibi illegal işlerin civarda yapıldığından bahsetmişlerdir.

En çok kullanılan kelimeler/kavramlar arasında, 'komşuluk', 'İstanbul'un merkezi', 'Taksim'in göbeği', 'suç' sayılabilir.

4.4.2 Dönüşümün sebepleri hakkında görüşler

Belediyenin ve yüklenici firmanın, alanın dönüşüm sebepleri ve projenin yapılış biçimine dair yapmış olduğu açıklamaları, ‘4.3.1. Nüfus düzenleme ve Tarlabası kentsel dönüşümü (dönüşüme dışardan bakış)’ başlığı altında verilmişti. Bu başlık altında, alanın kullanıcılarının gözünden olayın nedenleri incelenmektedir.

Dönüşümün sebeplerine yönelik sorulara alınan cevaplardaki benzerlik dikkat çekicidir. Görüşülen kişiler çoğu, dönüşümün sebebi olarak ‘rant’ı doğrudan ya da dolaylı olarak öne sürmüşlerdir:

Dede: “ Tarlabası kentsel dönüşümle ilgisi yok. Bu keyfi bir şey. Şirketler, holdingler geldiler burayı paylaştılar, parsellediler, kafalarına göre aldılar

yenilenmek şeyiyle ama kentselle bir ilgisi olmadığını sanıyorum. Kentsel dönüşüm sonradan çıktı... Rezidans olacak, siteler olacak, bloklar olacak, 3-4 binayı birleştirecekler güzel bir şey yapacaklar, yani rant başka bir şey yok! Anladığım kadarıyla o kadar.”

Emlakçı: *“Bu iş özellikle rant işidir. Başka bir şey değil yani. Kimseyi düşünerek, garibanları düşünerek değil yani. O yüzden, hepsi kendini düşünüyor.”*

Görüşülenlerin çoğu dönüşümün sebebini, kendilerinin alanı terk edip zenginlerin onların yerine alana yerleşmesini sağlamak için yapıldığını dile getirmişlerdir. Kendileri, zorunlu göçle alana gelmiş insanlarıdır. Projeyle beraber buradan da ayrılmak durumunda bırakılmalarına dair eleştiriler yapmaktadırlar:

Bakkal: *“Orası da zorunlu göç oldu, burası da.”*

Emlakçı: *“Tabi bunların hepsi zenginlerin işidir, fakirlerin işi değildir tabi... Kıymetli bir alan olduğu için, Taksim’in göbeğidir yani. Buradaki fakirlerin hepsi gitti... Fakir oturamaz zaten artık burada 1 sene sonra, kiracı bile oturamaz. 1 oda 300-400 eskiden çok ucuzdu. 100 milyondur 75 milyondur.”*

Dönüşümün sebepleri arasında, alandaki suç ve güvensizlik unsurlarının varlığını kabul eden görüşmeciler, emniyet müdürlüğünün alana çok yakında konumlandığından bahsetmekte ve bu soruna çözüm bulunamıyor olmasını eleştirmektedirler. Üstelik burada yaşayan insanların alandan atılması ile bu suç unsurunun yok olmayacağını; fakat mekan değiştireceğini ileri sürmektedirler.

Dernek başkanı: *“Uyuşturucu başka bir şey. Ha Tarlabası’nda, Evet Tarlabası’nda var. Bugün de var; yarın da olacak... Bugün okul çevrelerine kadar uyuşturucu girmiş. Devletin asli görevi bunları bertaraf etmek. Hayat kadını istediği her yerde işini devam ettirecek vesaire, bu sebeple halk göç ettirilir mi?*

Konuyla ilgili en dikkat çekici açıklamalardan biri, alanın kullanıcılarından bazılarının dönüşümün sebebi olarak kendilerinden bahsetmeleridir:

Dede: *“Burada genelde Kürt kökenli insanlar yaşıyor. Bunlarda her pislik desen, rezillik, kepazelik, hepsi var; Tarlabası burası. Her çeşit insan barınıyor. Tahmin ediyorum ki burayı temizlemek amacıyla buna giriştiler.*

Grup1: *-Bizden kaynaklanıyor olabilir mi? Buranın insanlarıyla ilgili olabilir...*

-Daha güzel olması içindir bence, Cihangir gibi olacak bence.

-Bizim Beyoğlu'nda yaşamamızla ilgili...

Belediye ve GAP'ın argümanları arasında bulunan, alanın %40-%70¹⁹ gibi bir oranla zaten terk edilmiş konutlardan oluştuğuna dair yaptıkları açıklama da görüşülen kişiler tarafından reddedilmektedir. Dernek Başkanı, Rumlardan kalan konutlardan bazılarının yapısal sorunlardan ötürü ikamet edilemeyecek durumda olup onun dışında böyle bir şeyin asılsız olduğundan bahsetmiştir. Emlakçının konuyla ilgili açıklaması ise şöyledir:

Emlakçı: *“Sizce böyle bir şey olsa, önce benim haberim olmaz mıydı?”*

Dönüşümün sebeplerine dair en sık telaffuz edilen kelimeler/kavramlar; 'rant', 'alanı temizlemek', 'zenginler' ve 'zorunlu göç' olarak belirlenebilecektir.

4.4.3 Proje evreleri hakkında bilinenler, katılım ve TOKİ

Proje evrelerine dair üç aşamadan bahsetmek mümkün olacaktır: Uzlaşma süreci, yıkım süreci ve projeden sonraki yaşam. Görüşmeler bu üç zamansal gruplamanın yanı sıra, katılım konusunun araştırılması ve TOKİ evlerine bakış açıları bağlamında da incelenmiştir.

4.4.1.1 Uzlaşma/katılım

Belediye ve GAP firması tarafından planlama sürecinin katılımcı yaklaşım perspektifinde organize edildiği açıklanmaktadır. Bu süreci 'uzlaşma süreci'²⁰ olarak da adlandırmaktadırlar. Oysa süreç, alanda yaşayanlar tarafından, önce 'haber verme'; sonrasında ise, 'pazarlık' süreci olarak değerlendirilmektedir.

Görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla ihaleden bir sene önce halkla görüşmeler yapılmış, kendi yapılarını onarmaları ve bunun için kredi desteği sağlanabileceği açıklanmıştır.

¹⁹ Bkz. '4.3.1 Nüfus Düzenleme ve Tarlabası Kentsel Dönüşümü' başlığı, s. 49

²⁰ Konuyla ilgili örnek bir haber: “Lütfi Kırdar Kongre ve Fuar Merkezi'nde süren Gayrimenkul Zirvesi ve İstanbul Restate Gayrimenkul Fuarı'nda açıklama yapan Çalık Gayrimenkul Genel Müdürü Feyzullah Yetgin,Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi'nde uzlaşma sürecinin bugün itibarıyla yaklaşık yüzde 75'ler seviyesine ulaştığını ifade ederek, şu anda kalan kısımla ilgili yasa gereği kamulaştırma sürecinin devam ettiğini söyledi” [79].

Dernek başkanı: “2007 yılında bunlar ilk bir toplantı yaptılar. İşte bilgilendirdiler. Şunu yaptılar, bunu yaptılar. İşte herkes binasını yapacak dediler o zaman. Yasa çıkartıyoruz herkes binasını yapacak vesaire... 2008’de ocak ayında toplantı yaptılar tekrar. Dediler; ‘biz burada ihale yaptık, ihaleyi GAP İnşaat kazandı; herkesin mülküne bir bedel çıkardı.’

Oraya herkes gitti... ‘Mülkünüzü bize satın’ ilk teklif bu.”

Bakkal: “Şimdi bir de burada yalanlar dönüyor, tahmin edemiyoruz. Önce tadilat yap dediler, sonra %50 pay dediler, yıkıma çevirip zorla çıkardılar.”

Uzlaşmaya dair ise, mülk sahipleriyle mevcut mülkiyet durumları üzerinden anlaşmalar sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden çıkan sonuca göre, ancak 1-2 binası olanların projeden elle tutulur pay alabileceklerine dair açıklamalar yapılmıştır.

Emlakçı: “Tabii bir katı olana düşmüyor bir kat; üste para vermesi gerekiyor. Binası olana ancak bir kat düşer. Yani 4-5 kat binası olana bir kat düşer o kat da 50-60 metre, fazla öyle bir metre değil. Büyük bir metre vermiyorlar”

Bir diğer örneğe göre, Beyoğlu’nda komi olarak çalışan bir adam, eşi ve çocuğu (en az bir çocuğu olduğu biliniyor.) yıllarca yaptığı birikim sonucunda Tarlabası’ndan 50 m²’lik bir ev satın almıştır. Proje kapsamında kendileriyle yapılmak istenen anlaşma gereğince, bu ailenin ya konutuna karşılık başka bir yerden konut alması mümkün olmayacak bir tutar olan 35bin lira alması, ya da proje alanından 12,5 m²’lik bir alanla kendi alanını takas etmesi beklenmektedir. Durumu aktaran Tarlabası derneği başkanının yorumları ise şöyledir:

Dernek başkanı: “Bir aileye yapılabilecek en büyük zulümdür bu, bir insana yapılabilecek bundan daha başka zulüm ne olabilir ki adamın yaşama hakkını barınma hakkını elinden alıyorsun”

Belediye ve GAP’ın mülk sahiplerinin yapılarını kendilerinin onarmaya güçlerinin yetmediğine dair argümanlarına ise, Ahmet Gün (Tarlabası Derneği başkanı), Ekopolitik adlı televizyon programını görüşme esnasında açmak suretiyle kendi cümlelerine dikkat çekmektedir. Kayıtlı programda kullandığı şu cümlelerin özellikle altını çizmektedir:

Dernek başkanı: “Amaç o zaman, başta tarifede okuduğumuz gibi burayı yenilemekse ki böyle değil, o zaman biz, ben şahsım ve iki yüz tane hak sahibiyle belediyenin burada kaşesi var. Tarihi var. Sayı numaraları var.Efendim evet, şimdi biz belediyeye 200 kişi, yaklaşık 200 tane hak sahibi olarak müracat ettik. Dedik ki biz kendi binalarımızı yenilemek istiyoruz. Bize izin verin, yenileme ruhsatı verin, biz rölövelerini falan çıkartalım, biz bu binalarımızı yenileyelim. Bu yazılara cevap yok belediyeden. Belediye bugün bir kamu kuruluşu, ama belediye başkanı konuşmalarında çıkıp diyor ki, buradaki halkın buraları yenilemeye gücü yok; parasal gücü yok, biz mecbur devreye girdik ve ihale yaptık. Bu samimi değil, doğru değil.”

Yasa gereği, kendi binasını onarma hakları olduğundan, bu noktada orada yaşayanların konuya yaklaşımı önem taşımaktadır. Proje alanından çıkarılan görüşmeciler dernek başkanının yukarıdaki açıklamalarını doğrular nitelikte konuşturlarken; proje alanında yaşamayanlar ise, kendilerine hak tanınırsa, kendi yapılarını yenilemek istediklerini dile getirmişlerdir.

Dede: “Bana kredi verirse uzun vadeli neden olmasın veyahut binamı güzelleştirirse tabi ki olur.”

Grup1: - Yaparım. Niye yapmayayım ki yani?...

- Bizim fikrimizi almayacaklar,

-Alsalarđ böyle olmazdı bence

Uzlaşanların neden uzlaştığına dair soru yöneltildiğinde, genelde çaresiz kalındığı için uzlaşıldığına dair yorumlar yapılmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi pay alabilen, bir ya da daha fazla binaya sahip mülk sahipleri ile çoğunlukla anlaşma sağlanabilmişken, daha az bir alana sahip kişilerden uzlaşanların korku ya da yılgınlık yüzünden anlaşmak istediğine dair görüşler mevcuttur.

Bakkal: “ 50.000-30.000 ile çıkardılar evlerinden. Korkuyla yaşayan millet, ne olacaktı? Mücadele edemedi. Tekrar zorlanılarak çıkarılmaktan korktu.”

Emlakçı: “Hiçbiri söz sahibi olmadı. Baktılar ki sonunda nasılsa gidecek; çoğu yani belki 1000’de bir tane bir iki tane idari mahkemeye verdi.”

Görüşülen kişilerden çoğu, kentsel dönüşüme karşı olmadıklarını da beyan etmiştir. Konuyla ilgili aşağıdaki konuşmalar örnek verilebilecektir:

Dede: “Ama ki ben kentsel dönüşüme karşı değilim, o güzel bir şey. Ama hukuki olursa, adaletli olursa niye olmasın. Buradaki binalar birçok eski zamanda yapılmış miadını doldurmuş. Tabiki herkes ister iyi binada güzel yaşamayı ama şartlar uygun değil. Hukuk devletinde bir yanlışlık, haksızlık olmaması lazım.”

Dernek başkanı: “Hukuk olan bir devlette kimse kimsenin mülkünü işgal edemez... Mülk sahipleriyle görüşmeden kimin malını kimin adına ihaleye çıkarıyorsun?... Şimdi biz iyi niyetle yola çıkmışız ya, biz hep son ana kadar uzlaşacağız lanet olsun, yani burası bir an önce uzlaşalım, biraz az alalım falan ama yürüsün bu proje, orası da bir an önce güzel olsun. Daha güzel yerlerde insanlar otursun, dükkanını açsın.”

Görüşmeler esnasında, konuyla ilgili olarak en çok 'yalan', 'korku', 'yerinden etme' ve 'hukuk (devleti)' kelimelerini/kavramlarını kullandıklarını saptamak mümkündür.

4.4.1.2 TOKİ konutları

Yerinden edilme durumuyla ilgili olarak çözüm adı altında ileri sürülen TOKİ konutlarına gidenler hakkında net bir bilgi elde edilememiştir. Görüşülen kişilerin tümü ise, böyle bir çözüm sunulamayacağını, tüm hayatlarının; işlerinin, komşularının, çocukların okullarının vs. burada olduğundan belirtmişlerdir. Yer gösterilen TOKİ'nin ise, Tarlabası'ndan da ziyade, İstanbul'un uzak bir köşesinde konumlandığından bahsetmişlerdir. Alana olan bağlılıkları ve yaşam tarzlarından ötürü de, konut biçimi ve yaşamına ayak uydurmanın zor olacağı kanaatindedirler. Konuyla ilgili bazı görüşmecilerin yorumları şöyledir:

Bakkal: “Şehir dışına nasıl gideceğim ki? Düşünmedim düşünmem de...”

Emlakçı: “Fazla kimse de onu tercih etmiyor. Ucuz değil yani. Hem ucuz değil hem de yerleri belirsiz. Öyle bir yerler ki yani, adamın işi burada. Ta oralara.. Tabii ki tercih etmiyor. Yani güzel yerlere vermiyor zaten.”

Dede: “Buraya yerleşmişiz. Buradan başka yere gitmek orda uyum sağlamak zaman alır. Nasıl olur? Oranın şartlarına göre uyum sağlayabilir miyiz; o da ayrı bir muamma.”

Alandan ayrılanların TOKİ konutlarına gitmektense, çoğunlukla civar bölgelere taşındığına dair bilgi edinilmiştir (Kurtuluş, Hacı Ahmet, Dolapdere, Memleketlere ve diğer yakın alanlar):

Dernek başkanı: “Tarlabası’ndan çıktı, işyerini Zeytinburnu’na taşıdı mesela bir arkadaşımız. Gene Tarlabası’nda ama orada değil, daha aşağıda başka evi vardı orada oturuyor.”

Grup1: -Hep gidenler Kurtuluş’a, Hacı Ahmet’e,

-Köylerine...

-Teyzemler falan oradan çıktı, Kanarya’ya taşındı”

Emlakçı: “Çoğu da gitti yani arka taraf, Kurtuluş’a... Çoğunlukla karşıya, kimi ev alabilen Kurtuluş’a yakın ya buraya, iş yerlerine...Kimi memlekete gitti..”

TOKİ konutlarıyla ilgili olarak, ‘uyum’ ve ‘uzak’ kelimelerine/kavramlarına sıklıkla rastlanmıştır.

4.4.1.3 Yıkım süreci

Tez görüşmelerinin 2013 yılının Nisan ayında gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, yıkımların devam ettiği; proje alanının panellerle çevrili olduğu bir ortamdan bahsedilebilecektir.

Şekil 4.10 : Panellerle çevrili proje alanı.

İkinci grup ile yapılan görüşmenin daha önce de bahsedildiği gibi kayıt altına alınamamasının sebebi, grubun inşaat makinalarının bilfiil yıkıma devam ettiği alanda toplanan insanlardan oluşmasıdır. Yıkımı gerçekleştirilen alanda önceden

ikamet eden pek çok görüşmeci, yıkımı izlemekteyken görüşme sürdürülmüştür. Aşağıda söz konusu yıkım fotoğraflarına yer verilmiştir.

Şekil 4.11 : İkinci görüşmenin yapıldığı yıkım alanı.

Alan boyunca kapalı olan panellerin, yıkım gerçekleştirildiği bu alanda açık bırakılması dikkat çekiciydi. Yıkımı seyreden kişilerin ve özellikle de mülkleri ellerinden alınanların, yıkıma karşı öfkeli oldukları saptanmıştır. Bulvar üzerinde dükkanı olan kişinin, proje alanının hemen bitişiindeki konutu ve dükkanı için neler yapabileceğine dair tartışma açması, proje alanından çıkıp yine Tarlabası'nda ikamet eden diğer kişiler tarafından da dikkate alınmıştır. Genel olarak bu kişilerin birleştikleri ortak söylem, birleşemedikleri için bu duruma maruz kaldıklarına dairdir. Grup2 dışında görüşülen diğer kişilerde de benzer bir kanaat vardır:

Dede: “Burada geldiler, yıkımlar başladı, hiç kimse sesini çıkarmadı. Ama hep birleşseydik taşı koysadık tepki gösterirdik, ama yok.”

Şekil 4.12 : İkinci görüşme esnasında gerçekleşen yıkım.

Yıkım ile ilgili bir diğer dikkat çekici husus, tarihi yapıları koruma anlayışına dairdir. Aşağıdaki görselde, cephesi bırakılarak neredeyse tamamı yıkılmış olan tescilli bir binanın durumuna işaret edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili olarak GAP inşaatın şu alıntısı manidar olacaktır: “Tarlabası 360fıs'ın Koruma Kurulu tarafından tescillenen

ve geleceğe büyük bir dikkatle taşınan bazı yapıları, sivil mimarlığın en zarif örneklerinden sayılıyor” [76].

Şekil 4.12’de görünen yıkım esnasında yürütülen görüşmede, yapıyı yıkarken tarihi olduğunu fark edip koruma altına almaya çalıştıklarını söylenmiştir. Görüşülen kişiler, kendi durumlarına daha çok odaklandıklarından koruma konusuna dair yeterince bilgi sahibi değillerdir ve konuyu önemsemedikleri de söylenebilir. Çalışma kapsamında, bu da diğer bir önemli nokta olarak belirlenmektedir. Hissedilen mağduriyet, toplumsal olarak önem taşıyan diğer konularda da duyarlı olma güdüsünü köreltmektedir.

Şekil 4.13 : Tescilli yapının ‘korunması’.

Yıkımla ilgili en çok, ‘birleşemedikleri için durumun bu noktaya geldiği’ telaffuz edilmiştir. Bu başlık altında, kelimeler/kavramlardan ziyade kişilerin duygusal olarak dikkat çeken hallerine dair gözleme yer verilebilir: ‘öfke’, ‘çaresizlik’, ‘korku’, ‘yıkım’.

4.4.1.4 Projeden sonraki görünüm ve alanın kullanıcıları

Alanda yapılan görüşmelere göre, değişim yavaş yavaş Tarlabası’nı kaplayacaktır. Proje etaplarına yönelik bilgi sahibi olmasalar da, sıranın kendi alanları olduklarını

varsaymaktadırlar. Proje alanına yakın ikamet eden kişiler özellikle bu konunun altını çizmiş, sıranın kendilerine gelmek üzere olduğunu iddia etmişlerdir. Bunun sebebi olarak da, kendi yaşadıkları alanın ‘güzel’ olmayışı ve kendilerinin bu yeni alana uygun olmayışlarını ileri sürmüşlerdir.

Emlakçı: “Bence yani 2. proje burası. Orası güzel yerler olacak, burası böyle kalacak? Zannetmem”

Grup1: - Projenin devamını hiç bilmiyoruz.

- Gelecek de şimdi değil herhalde.

-Yavaş yavaş geliyorlar bu tarafa.”

- Bizim burada kalmayacağımız kesin, zenginler gelecek.”

- Bence güzel bir yer olacak. Yukarda falan asılıydı, bir kaç yerde fotoğraflarını gördüm... Daha güzel olması içindir bence, Cihangir gibi olacak bence ”

Dede: “Genelde zengin kesimleri, şirketler, bürolar olacak site olacak. Herkes bir şey söylüyor; kimsenin de bir şey bildiği yok... Tabii ki orası bitince buraları görüntü olarak bırakmazlar. Sıra yavaş yavaş buraya gelecek ada ada”

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi görüşülenlerin, alanın yeni kullanıcılarının kendileri olmadığına dair kanaatleri kesindir. Alanın yeni halinin ‘güzel’, yeni kullanıcılarının ise ‘zenginler’ olacağına dair görüşün yanı sıra, fakirlerin artık burada yaşayamayacak olmalarına dair yorumlar da yapılmıştır.

Emlakçı: “Fakir oturamaz, kiracı kalamaz. Şuanda bile, 1 oda 75 liradan 300 liraya çıktı.”

Dönüşümün sebeplerinde de değinildiği gibi, alanın rantla değişeceğine inanan görüşmeciler, projeden sonraki yeni çehrede kendilerine düşünsel olarak bile yer bulamamaktadırlar.

Bölümle ilgili olarak öne çıkan kelimeler/kavramlar olarak, ‘güzel’ ve ‘zenginler’ sayılabilir.

4.5 Biyo iktidar ve Tarlabası kentsel dönüşümü: Dönüşüme bütünleşik bakış

Bu başlık altında, saha çalışmalarının sonucunda saptanan biyo iktidar varlığına dair özet sunularak bölüm finali yapılacaktır.

Çizelge 4.4 : Biyo iktidar ve Tarlabası kentsel dönüşümü arasında kurulan bağ.

Nüfus Düzenleme ve Biyo İktidar:
Zorunlu göç/ Kitlesele göç ile gelinmesi
Yasal düzenlemelerin dispoztif olarak kullanılması (Kaldı ki yasada hak olarak tanındığı halde ve ara bulucunun raporuna rağmen, kişilerin kendi yapısını yenilemesine izin verilmedi.)
Proje amaçları arasında, nüfus yoğunluğuna müdahalenin yer alması
Yerinden edilme/mülksüzleştirme/kamulaştırma ile insanların yığınlar halinden alandan çıkması
Kiracıların alandan çıkarılabilmeleri için TOKİ'den hak verilmesi (Saha çalışmalarından edinilen bilgiye göre ise, önemli bir kısmı civar bölgelere yerleşmiştir: iktidar-direnış)
Devlet eliyle mutenalaştırma, biyolojik tür tercihi anlamında değeriendirilebilir. (Bir biyolojik türün diğeriine üstün gelmesi: Alanın yeni kullanıcı profiline zenginler olması)
Komşuluk ilişkilerinin toplumdan koparılması
Norm/Normalizasyon Toplumu ve Biyo İktidar:
Toplumda Tarlabası ve dönüşüme dair normlar oluşturulması: - Tarlabası; <i>en dip, zehirlenmiş prenses, kangren vb.</i> - Belediye/GAP; <i>muhafiz, bodygard, cerrah vb.</i> (En önemli dispoztif medya) Alanda yaşayanların algısı bile yaratılan normlarla örtüşmesi: - Projeyi ' <i>güzel</i> ' kelimesiyle anmaları ve dönüşümün sebebi olarak kendilerini görmeleri vb.
Dışlanma: Dönüşümün açıklamaları arasında 'sosyal dönüşüm' ibaresinin de kullanılması
Rant: Butik oteller, alışveriş merkezleri ve ofis alanlarının, günümüz normal'i olarak alanda yer alacak olması
Kentsel ayrışma: TOKİ'ye gitme/merkezden fakirlerin koparılması
Panopticon:Gözetim/Gözetleme Toplumu ve Biyo İktidar:
Kapatılma: Önce, göç ve bulvar inşası nedeniyle alana kapatılma; sonra, TOKİ konutlarına kapatılma
Bilgi nesnesi olma: Önce toplantılarla alanda yaşayanlar hakkında bilgi toplanması; ihale sonrasında bu bilgilerin alanda yaşayanlara karşı kullanılması
Gözetleme: Polis arabasının devriye gezmesi/Emniyet müdürlüğünün bulvarda konumlanması. (Panzer, tank vb. araçlarla korku yaratan bir görünümde olması)
Korku toplumu: Yıkımların halka izlettirilmesi
Kameralı yeni kentsel alanlar inşa edilecek olması

5. GENEL DEĞERLENDİRME/SONUÇ

Kentsel alanlara dair müdahalelerin son dönemdeki biçimine bakıldığında, toplum olarak bilinçli olunmasının ve yaşam alanlarına dair söz sahibi olabilmek için çaba sarf edilmesinin gerekliliği öne çıkmaktadır. Farkındalık yaratılabilmesi için, olayları derinlemesine yorumlayabilmek önemlidir. Planlamaya biyo iktidar perspektifinden bakıp duruma isim koyma çabası bu bakımdan gerekli görülmüştür. Planlamanın fiziksel mekanda yarattığı değişim kadar, sosyal alanda yarattığı değişimler de önemlidir. Felsefenin ve sosyolojinin planlamadaki varlığı, bu bakış açısını geliştirebilmek adına önemlidir.

Şüphesiz, kent ve kentli yaşamının heterojenliği ve karmaşıklığının ardında çözülmeyi bekleyen onlarca problem olacaktır. Planlama alanlarının çok yönlü değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye gibi ‘gelişmekte olan’ bir ülkede, birçok konuda hızla yol alınmaya çabalanmaktadır. Bu süreçte, tepeden inme planlama anlayışını ya da ekonomik getirisi olabilecek ‘değer’lerin kültür, tarih gibi; miras bırakılması gereken değerlere tercih edildiği kentsel müdahaleleri tespit etmek mümkündür. Günümüz Türkiye’inde, kentsel müdahalelerin çoğunda biyo iktidar görülmektedir ve buna karşın kentsel muhalefet yetersiz kalmaktadır.

Biyo iktidar kavramı, tez boyunca açıklandığı gibi, kent ve kentliyle doğrudan ilişkilidir: Gerek mekansal gerek sosyal olarak, yaşamlarımızın her alanında yer almaktadır. Kent dinamiklerini tanımlayıp plan yapılırken, pek çok açıdan dikkatli olunmalıdır. “Yaratılan mekan, modern kentte de benzer bir ideolojik amaca sahiptir. Kısmen, toplumdaki egemen grup ve kurumların yürürlükteki ideolojisini yansıtır; kısmen de piyasa güçlerinin, hiç kimsenin özellikle arzu etmediği sonuçlar doğuruveren dinamikleri tarafından şekillendirilir” [80].

Planlama, teorik okumalardaki gibi, her alanın kendine özgü değerleri ile yürütülmelidir. Her bireyin olduğu gibi, her yerleşimin de bir kimliği vardır. “Bir kentin coğrafi yapısı, kültürel düzeyi, mimari niteliği, yerel gelenekleri, yaşam biçimi vb. niteliklerinin bütünü o kentin kimliğini oluşturmaktadır” [81]. Karar

alınırken titizlikle düşünölmeli, alanın kullanıcılarıyla birlikte üretime gidilmelidir: ‘Kamu yararı’ ve ‘katılım’ temel dayanak olmalıdır.

Kentsel dönüşüm konusuna gelindiğinde, çeşitli sebeplerle büyük kentlere göç eden insanların kendilerine kurdukları yaşamların nedenleri ve sonuçları hassasiyetle değerlendirilmelidir; oysa, geçmişte ihtiyaç duyulan biyolojik tür, günümüz siyaseti gereği, merkezlerden kovulmakta ya da barınma hakları elinden alınmaktadır. ‘Bugün ihtiyaç duyulmayan’ların haklarının ihlal edilmesi söz konusudur.

Çoğu zaman ‘rant’ ile birlikte anılan kentsel dönüşüm ile, iktidarın dispoziitfleri kent mekanını şekillendirmektedir ve bu durum kent planlama etiğine aykırıdır. Kentsel dönüşüm ile ‘yerinden etme’ yerine, sosyal olarak da yapılandırılan; halk katılımıyla gerçekleştirilen ve kamu yararını gözetten ‘yerinde dönüşüm’ vuku bulmalıdır. Yerinde dönüşüm, toplumsal ayrışmayı engelleyebileceği gibi; yoksulluk ya da etnik köken farklılığı gibi sebeplerle ötekileştirilenlerin dışlanmasını da engelleyebilecektir.

Daha önce de belirtildiği gibi, iktidar direniş mekanizmaları yaratır. Önemli olan; adil olmayan, tepeden inme kararlar karşısında toplum olarak karşı koyabilecek iradeye sahip olmaktır. Kent mekanı ve kentliler üzerine alınan kararlar açısından mücadele edilmesi gerekmektedir. İnsanın biyolojik bir tür olarak görüldüğü nüfus düzenlemeleri, yaratılan normların dışında kalanların kent merkezinin de dışında kalması, devamlı gözetlenerek üzerine salınan korku gereği yaşamlarını kısıtlaması kabul edilemez durumlardır. “Mekanı yaratma, kentsel farklılaşma getiren güçlere yaratıcı bir yön verme fırsatımız var. Ama bu fırsatları yakalayabilmek için, kentleri yabancı çevreler olarak yaratan, kentselleşmeyi bireysel ve ortaklaşa amaçlarımıza yabancı yönlerle süren güçlere karşı koymamız gerekiyor” [78]. Bir diğer deyişi Tarlabası sakinlerinden birinin ağzından ortaya koymak gerekirse:

Dede: “*Toplumsal olursa, herkes ayaklanırsa o zaman er yaman olur; şimdi bey yaman.*”

Tarlabası özelinde değerlendirme yapmak gerekirse, insanların yaşadıkları alanları yığınlar halinde terk ettirilmesi, normlara uygun olmadığına dair yaratılan imaj ve pek çok açıdan bilgi nesnesi olarak değerlendirilmeleri gibi konularda biyo iktidar gözlenmektedir.

Yapılan görüşmelerin sonucunda çıkan sonuçlardan en önemlileri; görüşmecilerin normların dışında kaldıklarını belirten cümleler kurmaları ve proje hakkında yaratılmaya çalışılan güzel algısının, alanda yaşayanlar tarafından da benimsenmiş olmasıdır. Biyo iktidarın yaratıcı ve ikna ediciliği, topluluğun neredeyse tamamı tarafından içselleşmiştir.

Bir diğer önemli konu, alanda yaratılan korku iktidarıdır. Uzlaşma sürecinde yapılan pazarlıklar sonucu alandan çıkmaya mecbur kalan semt sakinleri, bir alanı daha zorunlu olarak terk etmek zorunda kalmışlardır. Proje alanında yaşayanların başına gelenler ve yıkımların halka açık yapılmasının yarattığı korku ile ise, Tarlabası'nın geri kalanı için düşünülen mutenalaştırmanın gerçekleşmesinin önü açılmaktadır.

Kentin merkezinde daha fazla barınması istenmeyen Tarlabası halkı, iktidarın gözünde merkezi terk etmesi gereken bir biyolojik türdür. Oysa insana 'insan' gibi yaklaşılmalıdır: Duyguları, bellekleri, düşünceleri ile yaşayan insan. Çünkü;

Dede: *“İnsana değer vermeyen bir devlet mi, hükümet mi, millet mi, artık ülke mi diyelim; hiç bir değeri yok. Hayatta en değerli varlık insandır. Her şey insan içindir... En şanslı varlık insandır. Ama insanca yaşamadıktan sonra ne kıymeti var?Bilmem anlatabildim mi...”*

KAYNAKLAR

- [1] **URL-1** <www.tdkterim.gov.tr>, alındığı tarih: 12.09.2012
- [2] **Giddens, A.** (2000). Sosyoloji, Ayraç Yayınları, Ankara.
- [3] **Bahar, H.I.** (2009). Sosyoloji, Ankara: Usak Yayınları.
- [4] **Nietzsche, F.** (2002). Güç İstenci, Çev. Umran, S., Birey Yayıncılık, İstanbul.
- [5] **Urhan, V.**(2010). ‘Michel Foucault’, Fikir Mimarları-24, Say Yayınları, İstanbul.
- [6] **Merquior, J. G.** (1986). Foucault, Çağdaş Ustalar Dizisi-10, Çeviren: Elhüseyni, N., AFA Yayınları.
- [7] **Foucault, M.** (2010). Cinselliğin Tarihi, Çev.Tanrıöver, H. U. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [8] **Keskin, F.** (2003). *Bilginin Arkeoloğu Michel Foucault*, Kadife Karanlık 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, (Ed. N. Rigel vd.) Su Yayınları, İstanbul.
- [9] **Foucault, M.** (2005). Büyük Kapatılma, Çeviren: Ergüden, I. ve Keskin, F., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [10] **Foucault, M.** (1992). Hapishanenin Doğuşu, Çeviren: Kılıçbay, M. A., İmge Kitabevi, Ankara.
- [11] **Hancock, P.** (2000). The Body, Culture and Society, First Published, Open University Press, Buckingham – Philadelphia.
- [12] **URL-2**<http://haber.rotahaber.com/cin-tek-cocuk-politikasinda-yolun-sonuna-geldi_270655.html#ixzz2P9j8waRE>, alındığı tarih: 14.05.2012
- [13] **URL-3**<<http://www.haberevet.com/haber/20120703/598399/bae-li-kadinlarla-evlenenlere-para-odulu.html>>, alındığı tarih: 04.08.2012
- [14] **URL-4**<<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/823747-evlenecek-ciftlere-595-milyon-dolarlik-yardim>>, alındığı tarih: 05.01.2012
- [15] **URL-5**<<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/haberdetay.aspx?newsid=32691#.UVjQsRwvmSp>>, alındığı tarih: 03.03.2013
- [16] **Özkalp, E.** (2004). Davranış Bilimlerine Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

- [17] **Homans, G. C.** (1971). İnsan Grubu, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Yayınları, Ankara.
- [18] **URL-6**<<http://geography.ruhosting.nl/geography/index.php?title=Panopticon>>, alındığı tarih: 04.11.2012
- [19] **Özarslan, Z.vd** (2008). Panoptikon: Gözün İktidarı, Çeviren ve Derleyen Çoban, B. ve Özarslan, Z., Su Yayınları, İstanbul.
- [20] **Suer, H.** (1996). Şehircilik, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atelyesi.
- [21] **Ersoy, M.** (2007). *Kapsamlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi*, Kentsel Planlama Kuramları, İmge Kitabevi, Ankara.
- [22] **White, E. T.** (2004). Site Analysis: Diagramming Information for Architectural Design. Tallahassee, Florida: Architectural Media Ltd., S.1-158.
- [23] **Levy, J. M.** (1999). *Planning Theory*, Contemporary Urban Planning, New Jersey: Prentice Hall (Chapter 19).
- [24] **Köroğlu, A. B. ve Yılmaz, G.** (2004). Yeni Planlama Anlayışı /Arayışı. Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını 1, S.29-34.
- [25] **Rutgers, R.** Baroque, 'Urban Theory And Design Of Public Space' Ders Notları, (http://www.bwk.tue.nl/stedeb/udp/vak_sites/7w580/7w580_baroque.pdf) Alındığı tarih:12.02.2013.
- [26] **Kocaman, T.** (2012). *Nüfus Projeksiyonları*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.
- [27] **Gedikli, B.** (2012). *Stratejik Mekansal Planlama*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.
- [28] **Foucault, M.** (2000). Özne ve İktidar, Çeviren: Ergüden, I. ve Akınhay, O., Yayıma Hazırlayan: Keskin, F., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [29] **Low, M.** (1999). "'Their Masters' Voice": Communitarianism, Civic Order, And Political Representation, Environment And Planning A, Vol.31, S.5-17.
- [30] **Tekeli, İ.** (1996). Katılımdan Beklentilerimiz Zaman İçinde Nitelik Değiştiriyor, Ada Kentliyim, S.58-59.
- [31] **Healey, P.** (1998). Building Institutional Capacity Through Collaborative Approaches To Urban Planning, In Environment And Planning A, S.1531-1546.

- [32] **Tekeli, İ.** (1988). Mülkiyet Kurumu, Kamu Yararı Kavramı ve İmar Planları Üzerine, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- [33] **Kıray, M.** (2003). Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- [34] **Harvey, D.** (2008). The Right To The City, New Left Review, S.23-40 (September/October).
- [35] **Çakır, S.** (2007). Kentleşme ve Gecekondu Sorunu, Fakülte Kitabevi Yayınları:71, Sosyoloji Dizisi: 11, 1.Baskı.
- [36] **Dural, B. ve Yaş, S.** (2007). *Göç Eden Nüfusta Grup-İçi Tabakalaşma ve Siyasetin Yeniden Şekillenmesi*, Akademik Fener Dergisi, Sayı: 8, S.22-31
- [37] **Kamacı, E.** (2012), *Kent Mekanında Toplumsal Ayrışma*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.
- [38] **Sönmez, Ö. İ.** (2002). Dışlanma Süreçleri Ve Kent Mekanı: Planlama, 2/3, S.35-43.
- [39] **Giddens, A.** (1998). The Third Way; The Renewal Of Social Democracy Polity Press.
- [40] **Sönmez, N. Ö.** (2012). *Cinsiyet Eşitlikçi Planlama*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.
- [41] **Geniş, Ş.** (2007). *Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Mekansal Ayrışma*, Sivil Toplum, 2007/17-18
- [42] **Ergun, N.** (2012), *Kent Merkezi ve Çevresinde İşlevsel Farklılaşma*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.
- [43] **Kendrick, D.** (1972). Numerical Methods For Urban Planning, Swedish Journal Of Economics, Vol. 74, S.45-67.
- [44] **Landis J. D.** (2012). Modelling Urban Systems: The Oxford Handbook Of Urban Planning. Editors: Weber, R., Crane, R. Oxford University Press.
- [45] **Lee, D. And B. Jr.** (1973). Requiem For Large-Scale Models, Journal Of The American Institute Of Planners 39, S.163-178.
- [46] **Kaysü, S.** (2012). *Kentler ve Toplumsal Cinsiyet*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.

- [47] **Foucault, M.** (2007). İktidarın Gözü, Çeviren: Ergüden, I., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [48] **Dreyfus, H.L. and Rabinow, P.** (1982). Michel Foucault: Beyond Structuralism And Hermeneutics. New York: The Harvester Press.
- [49] **Foucault, M.** (1977). Discipline And Punish: The Birth Of The Prison, London: Penguin.
- [50] **Koskela, H.** (2003). ‘Cam Era’ – The Contemporary Urban Panopticon. Surveillance And Society.
- [51] **URL-7** <<http://mobese.iem.gov.tr/bgs.html>>, alındığı tarih: 04.11.2012
- [52] **Marx, G.T.** (2002). *What’s New About The ‘New Surveillance’? Classifying For Change And Continuity.* Surveillance And Society.
- [53] **Hubbard, P.** (2000). Policing The Public Realm: Community Action And The Exclusion Of Street Prostitution. In Gold, J.R. And Revill, G. (Eds.) *Landscapes Of Defence*, Harlow: Pearson Education.
- [54] **Özler, Ö. A.** (2012). *Postmodern Kentler Ve Toplumsal Yapı*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Nivona Yayınları, İstanbul.
- [55] **Gürbüz, M.** (2012 Kentsel Teknik Altyapı Etki Değerlendirmesi, alındığı tarih: 13.11.2012, adres: <http://www.csb.gov.tr>
- [56] **Ergun, N., Türkoğlu, H.,** (2012). *Kentsel Dönüşüm*, İTÜ Vakfı Dergisi, Sayı 59, S.6-14.
- [57] **Yalçın, M. C. ve Çavuşoğlu, E.** (2013). Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- [58] **Sadri, S.Z.** (2013). *Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları*, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- [59] **URL-8** <http://www.csb.gov.tr/db/turkce/edotordosya/7_SEHIRVEBOLGEPLANCISI_B.pdf>, alındığı tarih: 04.11.2012
- [60] **Yılmaz, E.,** (2013). [Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve TOKİ’nin Ölenemez Yükselişi](#), s.40-43
- [61] **Tarhanlı, T.** (2013). *Önsöz*, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

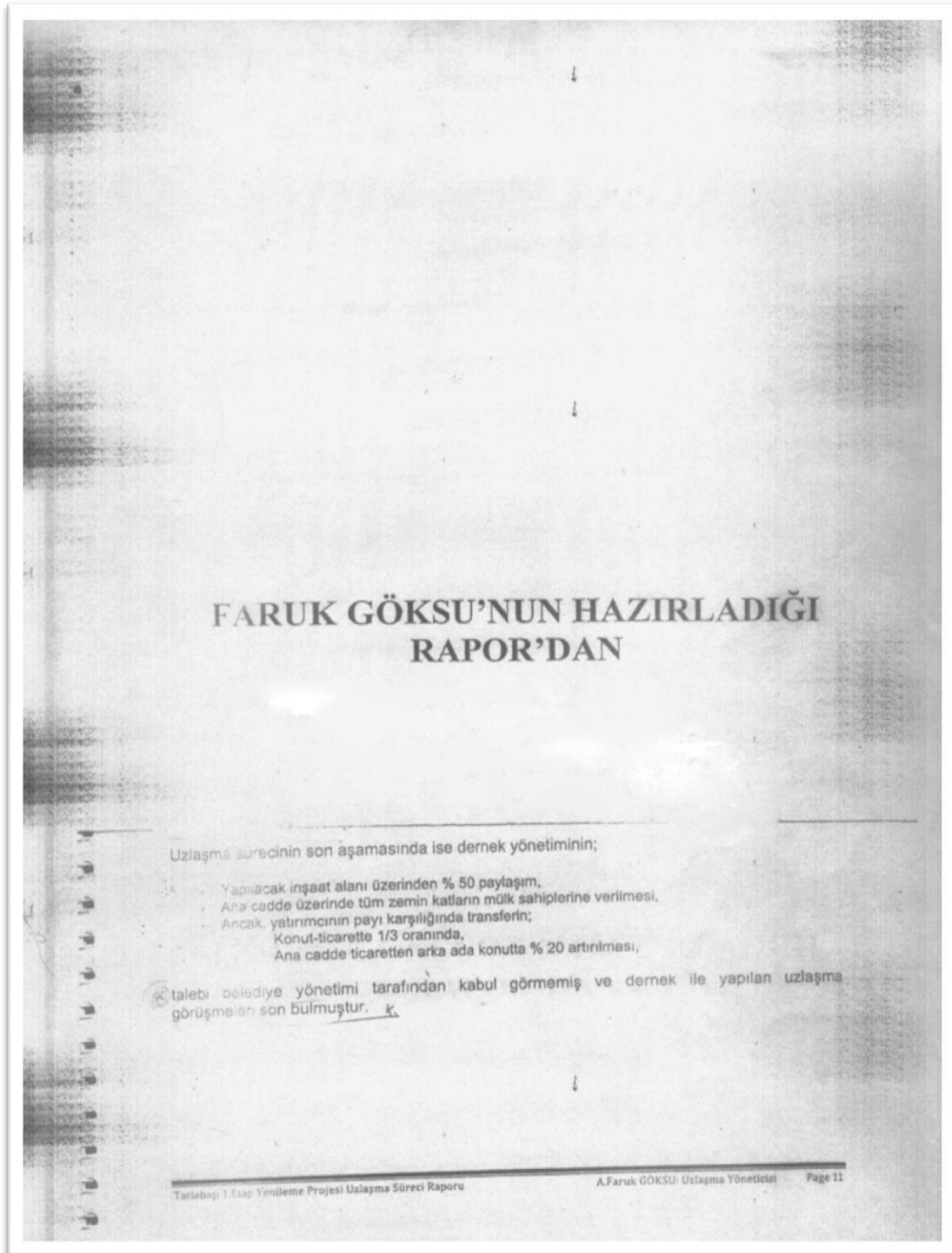
- [62] **Ocakçı, M. vd.** (2004). Avrupa Birliği Uyum Programları Kapsamında Pilot Bölge Olarak Beyoğlu Çöküntü Alanlarının Aktif Kullanım Amaçlı Rehabilitasyonu Projesi, TC İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Emlak İstimlak Daire Başkanlığı, Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, Şehircilik Atölyesi.
- [63] **Mutluer, N.** (2011). Kent: Bir dışlama ve kapsama alanı olarak...Karadeniz Barış Ağı 2011 - Toplantı raporları ve makaleler.
- [64] **URL-9**<<http://tarlabasi.files.wordpress.com>>, alındığı tarih: 03.03.2010
http://tarlabasi.files.wordpress.com/2009/11/kentseldonusumalanlarinb6_renewal-area-copy1.jpg
- [65] **Beyoğlu Belediyesi.** (2010). Tarlabası Yenileme Projesi. Alındığı tarih: 29 Haziran 2010, Adres: <http://www.tarlabasiyenileniyor.com>
- [66] **Şahin, B., Çağlayan, B.** (2006), Tarlabası Toplum Merkezi Alan Araştırması, Ara Rapor, alındığı tarih: 23.09.2011, adres: http://goc.bilgi.edu.tr/documents/Tarlabasi_rapor_2006.pdf
- [67] **Beyoğlu Belediyesi.** (2012). Tarlabası Yenileme Projesi. Alındığı tarih: 29 Haziran 2012, Adres: <http://www.beyoglubuyukdonusum.com/>
- [68] **URL-10**<<http://v3.arkitera.com/h18239-biz-tarlabasini-evimizi-seviyoruz.html>>, alındığı tarih: 03.03.2010
- [69] **URL-11**<<http://www.emlakguncel.com/haber/tarlabasi-donusume-basliyor?guid=10514>>, alındığı tarih: 30.04.2013
- [70] **URL-12**<www.mimdap.org/?p=22608#yukari>, alındığı tarih: 25.04.2013
- [71] **URL-13**<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2010/08/26/tarlabasinda_kentsel_donusum_basladi>, alındığı tarih: 11.12.2011
- [72] **URL-14**
<http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=6912>, alındığı tarih: 04.03.2010
- [73] **URL-15** <<http://www.tarlabasi360.com/tr/tarlabasinda-bugun/semte-bakis>>, alındığı tarih: 04.03.2010
- [74] **GAP İnşaat resmi web sitesi** (2012). Tarlabası Yenileme Projesi. Alındığı tarih: 25.03.2013, Adres: <http://www.gapinsaat.com>
- [75] **URL-17** <http://www.bogazicigundem.com/haber_detay.asp?haberID=2368&HaberBaslik=tarlabasi39nda-zehirlenmis-prensensi-tedavi-ediyoruz>, alındığı tarih: 01.11.2012

- [76] **Tarlabaşı360**, Broşür, edinilme tarihi: 16 Nisan 2013
- [77] **URL-18** <<http://ekonomi.milliyet.com.tr/tarlabasi-yeni-makyajıyla-2015-te-gun-yuzune-cikacak/ekonomi/ekonomidetay/13.02.2013/1668123/default.htm>>, alındığı tarih: 28.04.2013
- [78] **Dinçer, İ.** (2009). “Kentsel Koruma ve Yenileme Sorunlarını Örnekler Üzerinden Tartışmak: Süleymaniye ve Tarlabası”, Planlama Dergisi.
- [79] **URL-19**<<http://www.milliyet.com.tr/tarlabasi-nda-yuzde-75-uzlastik-yikimlara-basliyoruz/ekonomi/haberdetay/17.06.2010/1251902/default.htm>>, alındığı tarih: 23.03.2011
- [80] **Harvey, D.** (2006). Sosyal Adalet ve Şehir, İstanbul, Metis Yayınları
- [81] **Ocakçı, M. ve Türk, Y.A.** (2012). *Kentsel Kimlik*, Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen: Ersoy, M., Ninova Yayınları, İstanbul.

EKLER

EK A: Faruk Göksu'nun hazırladığı rapordan alıntı

EK B:Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler

Şekil A.1 : Faruk Göksu'nun hazırladığı rapordan alıntı.

EK B

T.C.
Beyoğlu Belediyesi
Emlak ve İstimlak Müdürlüğü'ne,

26/2/2010

m.34.6.BEB.31.G/111889-60/1393

Konu: Yapmış olduğunuzG:2386..... sayılı, ...16.2.2010.....
tarihli, nazik görüşme teklifinize istinaden cevap.

Kurumunuzun talep ettiği görüşmeye yanımda avukatım ile katılıp yapacağımız görüşmenin ses kaydının tutulup daha sonrada bu ses kaydına bire bir uyularak hazırlanacak olan yazılı bir metine karşılıklı olarak imza atmayı kabul ettiğiniz takdirde bu nazik teklifinize katılacağımı belirtmek isterim. Aksi takdirde aramızda geçecek olan konuşmaları bir tutanak haline getirip alımı karşılıklı imzalamadığımız sürece bu göndermiş olduğunuz tebligatı, davetinizi geçersiz sayıyor ve size tebliğ ediyorum.Bu bağlamda, yapmış olduğum bu talebe istinaden vereceğiniz olumlu yada olumsuz cevabınızı tarafıma yazılı olarak bildirmenizi arz ederim.

Saygılarımla.

Ada No: 386
Pafta No:
Parsel No: 14

Tapu Sahibi
Ahmet Gün
Ahmet

T.C. Kimlik No: 36044204272
İÇERİ TEL : 0532 294 7218
EV / İŞ TEL : 0212 633 58 76 / 0212 529 551
0212 560 60 78

İKAMETGAH ADRESİ: AFAKÖY 7-8 KISIM
TUTLUVAZ SİTESİ A.20.A.3
KAT: 10 DAİRE: 52
BAKIRKÖY / İSTANBUL

T.C.
BELEDİYE BAŞKANLIĞI
BEYOĞLU

T.C. Emlak ve İstimlak Müdürlüğü
Genel İşler ve Harit Bureau

Sayı	6.113658 V.04760
Tarih	03.03.2010
Kil	Emlak

Şekil B.1: Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-1.

T.C.
Beyoğlu Belediye Başkanlığı
Emlak ve İstimlak Müdürlüğüne

26.2.2010

m.34.6.8EB.31.G/44889 -GD/1393 Ç-2286

Konu: numaralı, 16.2.2010 tarihli
tebliğatımıza istinaden cevap.

Söz konusu taşınmazımızın yenileme alanı içerisinde olduğunu bilmekteyim. 5366 sayılı kanunun 3. maddesi kapsamında şahsıma tanınan yasal hak çerçevesinde projeye eş zamanlı başlatmak ve bitirmek kaydı ile şahsıma ait taşınmazın restorasyonunu yapmak ve yenilemek istiyorum.

Gerekli izin verilmesi hakkında:

Halen Tariabaşı Bulvarı No: adresinde olan ticaret - mesken olarak kullandığımpafta 336. ada 14... parsel de yer alan adıma kayıtlı tapulu binamı 5366 sayılı yasanın 3. maddesinde ifade edilen "Yenileme alanı içinde yapı parsellerindeki uygulamalarda kendi parseli ve yapısı aynen korunarak yenilenecek yapılar, projenin bütünlüğünü bozmamak şartıyla belediyece kabul edilen projeye bağlı kalmak ve il özel idaresi ve belediyenin belirleyeceği amaçta kullanılmak kaydıyla parsel sahibince yapılabilir." hükmüne dayanarak ve yine bu kanuna bağlı yönetmeliğin 22. maddesinde belirtildiği gibi "Uygulamanın projeye eş zamanlı olarak başlatılması ve tamamlanması esastır." hükmüne dayanarak yani projenin eş zamanlı başlatılması ve bitirilmesi hükmüne sadık kalarak yenileme ve restorasyon yapmak istiyorum ve bunu taahhüd ediyorum.

Gerekli yasal izin tarafıma yazılı olarak verilmesini istiyorum, 4982 sayılı bilgi edinme kanunu uyarınca tarafıma yazılı cevap verilmesini saygı ile talep ediyorum.

Ek 1: Tapu Fotokopisi

Bina Sahibi

Ahmet Gün
Ahmet Gün

T.C.KİMLİK NO: 36044204272

CEP TEL : 0532 294 72 18

EV / İŞ TEL : 0212 633 58 76 / 0212 529 55 6

0212 560 60 78

İKAMETGAH ADRESİ: ATAKÖY 7-8 KISIM TURKUAZ SİTESİ
A-20.A BLOK KAT: 10 DAİRE: 52

Şekil B.2 : Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-2.

T.C.
Beyoğlu Belediye Başkanlığı
Emlak ve İstimlak Müdürlüğü'ne,

26/2/20

Aduma yapmış olduğunuz davet tebliğinin iddia ettiğiniz içeriğine itiraz dilekçemdir.

1346 BEB 31 G/111883-6b/1393

Konu:G- 22.86.....numaralı, 16.2.2010 tarihli, Tariabaşı Yenileme Projesi kapsamında olan taşınmazlar ile ilgili şahsına gönderilen kamulaştırma tebligatı ile ilgili cevap.

Yapmış olduğunuz tebligattada diyorsunuz ki: "Proje süreci tamamen açık, şeffaf ve katılımcı bir anlayışla yönetilmiştir."

Projenin aslı hiçbir zaman hak sahipleriyle şeffaf ve katılımcı bir anlayışla yönetilmemiştir. Uzun zaman önce tartışmalardan sonra ancak avan projeler hak sahiplerine gösterilmiştir. Hak sahiplerine de proje alanından ne verileceği söylenmemiştir. Ancak halen uygulama projesinin varlığından yada yokluğundan hak sahiplerinin bilgi yoktur. Avan proje üzerinde değişiklikler yapılabileceğinden, esas olan proje de uygulama projesidir.

Yine, yapmış olduğunuz tebligatta diyorsunuz ki: "18.02.2008 tarihinden beri mülk sahipleri veya vekilleri ile bire bir toplantılar yapılarak projeler, değer tespitleri ve mülkiyet haklarına karşılık proje alanında ne kadar bağımsız bölüm sahibi olabileceğiniz veya sahip olduğunuz diğer seçenekler hakkında ayrıntılı bilgiler veren görüşmeler yapılmıştır. Ancak, sizin ile projeye katılım hususunda mutabakat sağlanamamıştır."

Bilindiği üzere, 5366 sayılı kanunda ve uygulama yönetmeliğinde mülk sahiplerinin taşınmazlarına bir değer tespiti yapma ve o değere karşılık yer önerme gibi bir husus yada madde bulunmamaktadır. İlgili bu kanun ve yönetmeliğinde böyle bir anlaşma usulü yoktur. Belediyenizin GAP İnşaat'la yapmış olduğu anlaşma, ihale usulü değer tespiti yapılarak belirlenmiş değer üzerinden hak sahibine yer önerilmesi 5366 sayılı kanunun özüne aykırılık taşımaktadır. Böyle bir usul 5366 sayılı kanunun özüne ters düşmektedir. 5366 sayılı kanunda ve ilgili yönetmelikte görüleceği gibi mülk sahipleriyle anlaşma usulleri açıkça belirlenmiştir.

Bu kanunda ve yönetmelikte kat karşılığı anlaşma yapılabilir denilmektedir. Kat karşılığı cümlesinin anlaşılabilir karşılığı kamu idareleri ve kamuoyu tarafından açık bir şekilde bilinmektedir.

Yapmış olduğunuz tebligatta ayrıca "Kamulaştırılmasına karar verilen taşınmazın pazarlık usulü ile satmak istediğiniz takdirde, kamulaştırma işlemleri ile ilgili olarak 2942 (4650) sayılı Kamulaştırma Kanununun 8. Maddesinin 5. Fıkrası gereği, bu yazının tarafınıza tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde Başkanlığımıza Emlak ve İstimlak Müdürlüğüne başvurmanız veya vekil tayin ettiğiniz takdirde vekilinizin gelmesi gerekmektedir." diyorsunuz. Ben yerimi satmak istemiyorum ve satmak mecburiyetinde de değilim. Kamu yararına bir iş yapmadığı için taşınmazımı pazarlık usulü satmayı düşünmediğimden kanunun bana vermiş olduğu hakta istinaden kat karşılığı usullerine göre anlaşmak istiyorum. Bu sürecin başlangıç tarihinden itibaren mülkümü ihale alan GAP İnşaat'a satmamı istemiş, satmadığım takdirde SPK'ya bağlı bir değerlendirme şirketine yaptırmış olduğun değerleri baz alarak bana yeni yapılacak olan projeden yüksek fiyatlarla yer satmayı önermişsinizdir. Başka da bir öneri sunmamışsınızdır. Bu anlaşma usulü de 5366 sayılı kanunun özüne uygun değildir. Zaten Belediyenizle de anlaşamama sebebi budur.

Yine, yapmış olduğunuz tebligatta "5366 sayılı kanunun 4. maddesinin 2. Fıkrasına göre yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır." diyorsunuz. Zaten kanunda böyle emrediyor. Aduma kayıtlı taşınmazımın adına Belediye yetkilileri ve GAP İnşaat yetkilileriyle de görüşmüş ve hiçbir zaman net bir cevap alamamışsındır. Hiçbir zaman bize yazılı bir teklif sunmamışlardır. "Bize yazılı teklif verin, yeni yapılacak olan projeden taşınmaz olarak ne önerdiğinizi belirtin." demiştüm. "Biz size yazılı teklif veremeyiz." diye cevap aldım. "Siz binanın tapusunu devredin, size daire vereceğiz." denmiştir. Böyle bir anlaşma nasıl yapılabilir? Bu tür bir anlaşma prosedürünü yürütmek kanunun özünde yer alan "anlaşma yolu esastır." cümlesine ters düşmektedir ve uygun değildir. Böyle bir anlaşma şekli olamaz.

5366 sayılı kanunun uygulama yönetmeliğinin 5. bölümünde uygulama hükümleri açıktır. Taşınmazın etap projeye dahil edilmesi madde 15'de "etap projede yer alan özel mülkiyete konu taşınmazların uygulamaya katılması şekli taşınmaz malikleri ile yetkili idare arasında belirlenir." diyor. Belediye olarak siz 5366 sayılı kanunun uygulamaya yönetmeliğinin 15. maddesine uygun görüşme yapmıyorsunuz.

ŞekilB.3 :Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-3.

Belediye olarak mülk sahipleri ile hiç görüşmeden, projeyi anlatmadan, mülk sahiplerinin hiçbir şeyden haberi yokken halkın tapulu taşınmazı olan mülklerinin bulunduğu bölgede bir proje yapıyorsunuz. Evet, kanun size bu yetkiyi veriyor. Ama kanunla denetimden bir proje yapma ve uygulama yetkisi veriyor. O projeyi özel bir şirkete ihale ediyorsunuz. Kanun projeyi özel ve tüzel kişilere yani bir şirkete yaptırılabilir diyor, fakat, mülk sahipleri ile anlaşma koşullarını belirleyen ve inşaat firması görüşüp ihale şartnamesi hazırlayıp, o şartnamede koymuş olduğunuz koşullara göre mülk sahipleriyle anlaşmak istiyorsunuz. Belediye olarak siz, bir kamu yönetimi olarak benim tapulu taşınmazımın üzerinden benden habersiz proje ihalesini almış olan GAP İnşaat şirketinin yetkilileri ile benden bir yetki belgesi olmadan benim tapulu taşınmazımın karşılığında ne alacağımı ne talep edeceğimi bilmeden benim bilgim olmadan benden bir yetki belgesi almadan benim taşınmazımın üzerinden sözleşme yapıyorsunuz. GAP İnşaat şirketinden benden habersiz teklif alıp belediye olarak bana ne hak tanıyacağınıza nasıl anlaşacağımıza siz GAP İnşaatın yetkilileri ile karar verip benim adıma bir oralamayı belirterek o oralamayı sözleşmeye koyup benim adıma GAP İnşaat'la bir sözleşme yapamazsınız. Belediyenizin böyle bir hakkı hukuken yoktur. Belediye yetkililerinin de böyle bir sözleşmeye imza atma yetkisi yoktur. Bu anlaşmaya imza atanlar hakkında suç duyurusu yapıp maddi ve manevi tazminat davası açacağımı şimdiden beyan ederim. Belediyeyede tazminat davası açacağımı şimdiden bilginize sunarım. Ayrıca Belediye Başkanı sıfatıyla Ahmet Misbah Demircan'a böyle bir sözleşmeyi benim adıma yaptığını dava açacağımı bildiririm. GAP İnşaat ile Belediye inşaatın nasıl yapılacağını konuları üzerinden bir inşaat sözleşmesi yapılabilir. GAP İnşaat ihale usulü gereği projeyi alma hakkına sahiptir. Fakat, GAP İnşaat şirketi mülk sahipleri tapulu taşınmazımın adına Belediyeye mülk sahibi ile nasıl anlaşacağını belirten bir teklif veremez çünkü ilkün muhatapı bir kamu yararı olmadığı için belediye değil, tapunun sahibinin ta kendisidir. Belediye de mülk sahibinin adına inşaat firması ile böyle bir anlaşma imzalayamaz, yetkisi yoktur. Kanun gereği, belediye, ancak mülk sahibiyle konuşur. 5366 sayılı kanun maddeleri gereğince ve uygulama yönetmeliğinin maddeleri gereğince mülk sahibi ile konuşur, görüşür. Anlaşırsa mülk sahibiyle birbirlerini bağlayıcı bir anlaşma yapabilirler. GAP İnşaat belediye ile mülk sahiplerini bağlayıcı bir anlaşma yapamaz. Kanunda böyle bir şey yoktur. Ama belediyenin, mülk sahibinin ne alıp ne vereceğini ne talep edeceğini bilmeden anlaşma imzalayıp GAP İnşaat'a yetki verme yetkisi yoktur. Benimle görüşmeden, yaklaşık 3 yıl önce, bana ne vereceğinize siz karar verip hal böyleyken ancak yalnızca belediyenin görevlileri ile görüştükten sonra nasıl anlaşılacağı veya anlaşamayacağı ortaya çıkacakken siz ten benim adıma 3 yıl önce karar vermişsiniz. GAP İnşaat şirketi ile hak sahibi adına yapılan sözleşme hukuken geçersizdir. Belediyenizin de bu prosedürlere kanunen uyma zorunluluğu vardır. Yukarıda yazmış olduğum prosedürlere uymayan uygulamalar hukuken geçersizdir. Bu yazdıklarımın anlaşılacağı gibi benim adıma GAP İnşaat'la ne alacağımıza karar verip beni uzlaştırmaya davet edip GAP İnşaat şirketi ile yapmış olduğunuz tek tarafı sözleşme Kanununuz sözleşmeye göre benim önüme tek seçenek koyarak beni anlaşmaya zorluyorsunuz... Benim tapulu taşınmazım karşısında konuşma hakkım yok mudur? Ben bu yazdıklarımın dolaylı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hukuken mülkiyet hakkını koruma altına almışken belediye mülkiyet dokunulmazlığına tecavüz etmektedir. Bu uygulama şekli, inşaat firması ile yapmış olduğunuz bu sözleşme şekli 5366 sayılı kanunun uygulama yönetmeliğinin 15. maddesine aykırılık taşımaktadır. Böyle bir anlaşma şekli kanunda ve yönetmelikte bir şekilde yoktur. Halbuki 15. madde, mal sahipleri ile belediye anlaşma görüşmelerini karşılıklı yürütür der. Ama ben belediye yetkilileri yerine kanunda ve yürütme yönetmeliğinin 15. maddesine aykırı olmasıyla birlikte birçok kez Nilgün Kıvrıncık hanımefendi ile görüşmüştümdür. Belediye şahsına muhatap olarak kendisini göstermiştir. Ayrıca, Nilgün Hanım'ın yanında da kendisini "uzlaşmacı" olarak tanıtan Faruk Göksu Beyefendi'de bulunmaktadır. Kendisini ilk kez Belediye'nin Encümen Salonunda belediyenin projeyi halka anlatmak için hak sahiplerini davet ettiği toplantıda tanışmışım ki kendisi bu toplantıyı Belediye Başkan yardımcısı sayın Arif Köklü Beyefendi ile yönetiyordu. Mülk sahipleriyle yapmış olduğum görüşmelerde kendilerini Belediye'nin görevlisi gösterdiğimiz bu kişiler, şu ana kadar olan tüm görüşme faaliyetlerini kendileri yürüttüler. Ancak 1.5-2 sene sonradı ki Faruk Göksu bir belediye yetkilisi değil ve Nilgün Kıvrıncık Hanım proje koordinatörü olduğunu Belediye'ne değil GAP İnşaat adına yürütüyormuş. Halen de hak sahiplerini davet edip hak sahipleriyle 2 yıl boyunca görüşmeleri kendisi yürütmekte, pazarlık yapmaktadır. Nilgün Hanım ile Faruk Göksu Bey'in halk ile yapmış olduğu bu görüşmeleri GAP İnşaat adına yaptıklarından bu durum da 5366 sayılı kanunun uygulama yönetmeliğinin 15. maddesine de aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü madde yukarıda da belirttiğim gibi mal sahipleri ile belediye anlaşma görüşmelerini karşılıklı yürütür demektir. Ayrıca, kendileri ile yapılan tüm bu görüşmeler kanunun ve uygulama yönetmeliğinin maddelerine aykırı olduğundan hiçbir geçerlilik taşımamaktadır. Ayrıca, Belediye nasıl olur da kanunun ve yönetmeliğin bu maddesine aykırı olmasına karşın hak sahiplerini proje üzerinde görüşmek, anlaşmak, fikir alışverişini yapmak için bu insanları bize muhatap gösterir? Nasıl olur da bu kadar önemli bir konuda söz konusu olan tapulu mülkiyetimizin anlaşmasını hiçbir yetkisi olmayan kişilerin karşımıza çıkardır? Nilgün Hanım ve Faruk Göksu Bey ile yapmış olduğum bu görüşmelerde

ŞekilB.3 (devam):Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-3.

...asılmıştır ki SPK'ya bağlı bir değerlendirme şirketine değer tespiti yaptırılmış ve bu değerler üzerinden şahsıma ait taşınmazı kendilerine satmaya beni zorlamışlardır. Satmazsam, kanunun belediyeye acele kamulaştırma yetkisi verdiği için yerimin acele kamulaştırma yapılarak kamulaştırılacağını söyleyerek tehdit etmişlerdir. Bende burada kamu yararına bir iş yapılmadığından acele kamulaştırmanın yapılamayacağını ifade etmişimdir. O zaman aldığım cevap "O zaman yerinizi satmak istemiyorsanız size bu yeni projeden bu bedel üzerinden yer satalım." olmuştur. "Bana bu bedel karşılığında kaç metrekaşe yer vereceksiniz?" diye sorduğumda size 80 metrekaşe bir stüdyo da verebiliriz" demişlerdir. Bu da bana göstermiştir ki şahsıma çok fazla fiyatla yer satmak istemişlerdir. Mülkümü büyük değerle alıp kendi yapacakları yeni projeden metrekaresi çok yüksek fiyatla olarak yer satmak istemişlerdir. Bu uygulama şekli de kanunun özünü, kanunun maddeleriyle ve yönetmeliğin maddeleriyle tamame çelişmektedir. Aykırılık taşımaktadır. Kanun bu şekilde bir anlaşma yolunu tarif etmemiştir. Faruk Göksu ve Nilgür Kıvrıkcı Hanımefendi ile yapmış olduğum bu görüşmelerinde kanunun hiçbir hükmünün olmadığını ben 2 yıl son anladım çünkü onlar Belediye görevlisi değildiler. Bu kişilerin bizimle zaten bu şekilde görüşme yapması hem hukuka aykırılık taşıyor hemde bir nevi sahtekarlığa girer. Yönetmeliğin 15. maddesinde görüleceği gibi mülk sahiplerinin muhatapları yalnız ama yalnız belediyenin yetkili görevlileridir. Bu bağlamda, benimle anlaşmak için tüm kamuoyu ve kamu kuruluşları tarafından bilindiği gibi yerimde yeni yapılacak olan inşaat üzerinden yerin altına ve yerin üzerine yapılacak olan kat sayılarına göre hesaplanıp benimle kat karşılığı ne hak tanıdığını bana anlatıp tarafıma yazılı olarak bildirmediğiniz takdirde gayrimenkulümün üzerine yapılacak herhangi bir kamulaştırma uygulamasına karşı Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerine dava açacağımı belirtir, Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinin vereceği karara göre uluslararası hukuktan doğan haklarımı korumak için de uluslararası mahkemeye müracaat edeceğimi beyan ederim. Söylemiş olduğum bu kat karşılığı pazarlık usulüne göre de tarafınızla anlaşmaya her zaman hazır olduğumu beyan ederim.

5366 sayılı kanunun uygulama yönetmeliğinin 5. bölümünün 19. maddesinde de belirtildiği üzere değerlendirme alanı içinde proje yapılması ve uygulama aşamalarında kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler, kendilerinden talep edilen bilgi ve belgeleri otuz gün içinde vermekle yükümlüdür." Bu madde uyarınca, Büyükşehir belediyesince varsa onaylı uygulama projelerinin ve GAP İnşaat'la yapılan inşaat sözleşmesinin tarafıma gönderilmesini talep ediyorum. Çünkü bildiğiniz üzere bize gösterilen avan projeler hiçbir zaman uygulanabilir gerçek ve nihai projeler değildir.

Sorduğum her sorunun ve taleplerimin açık, anlaşılabilir şekilde cevaplandırılmasını ve tarafıma cevaplar gönderilmesini 4982 sayılı bilgi edinme kanununa istinaden talep ediyorum.

Bilgilerinize arz ederim.

Pafta No: -
Parsel No: 14
Ada No: 386
Eski Tapu Fotokopisi

Tapu Sahibi

Ahmet Gün
[Signature]

T.C. KİMLİK NO: 36044204272
CEP TEL : 0532 294 72 18
EV /İŞ TEL : 0212 633 58 76
0212 529 55 60
0212 560 60 78

İKAMETGAH ADRESİ: ATAĞÖY 7-8 KISIM
TÜREVAL SİTESİ A20A BLOK
KAT: 10 DAİRE: 52

ŞekilB.3 (devam):Ahmet Gün'ün belediyeye verdiği dilekçeler-3.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Seda Hayal

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 14.05.1985

Lisans Üniversitesi: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR/SUNUMLAR

- ODTÜ, Kentsel Politika ve Yerel Yönetimler Öğrenci Konferansı (I) kapsamında, tezle aynı isimli sunuş yapılmıştır. 26 Nisan 2013, Ankara